

KINDERPORNO EN KINDERPROSTITUTIE IN
NEDERLAND

de stand van zaken

werkgroep *Kinderporno en kinderprostitutie in Nederland*

Utrecht, september 1998

T r a n s A c t

Colofon

© 1998 Child Right Worldwide / TransAct

Redactie: Lisette van Gurp, Simone Timman
Eindredactie: Veronique Huijbregts
Vormgeving: Straver & Troost, Utrecht
Druk: Drukkerij Zuidam
Uitgave en distributie: TransAct en Child Right Worldwide
Prijs: fl. 15,-

Child Right Worldwide is een internationale non-profit organisatie, opgericht door wijlen Jan Tinbergen met als doelstelling het uitbannen van kinderexploitatie wereldwijd.

Child Right Worldwide is bereikbaar op tel: 0222-318017.

TransAct, Nederlands centrum sekse-specifieke zorgvernieuwing en bestrijding seksueel geweld, stelt zich ten doel: de sekse-specifieke benadering een plaats te geven in de (vernieuwing van de) zorg en te werken aan de preventie van seksueel geweld en verbetering van de hulp na seksueel geweld.

TransAct is bereikbaar op tel: 030 - 2304006; fax 030 - 2343818; e-mail: Algemeen@TransAct.nl

De informatielijn (voor literatuur en verwijksadressen) is elke werkdag van 9.00 tot 12.30 uur bereikbaar op tel: 030 - 2300666; e-mail: [Distributie@TransAct.nl](mailto: Distributie@TransAct.nl).

Overname en/of openbaarmaking van (gedeelten van) dit rapport is toegestaan, mits met bronvermelding.

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de bijdragen van de leden van de werkgroep *Kinderporno en kinderver prostitutie in Nederland*. Child Right Worldwide en TransAct zijn als initiatiefnemers van deze werkgroep eindverantwoordelijk voor de inhoud van dit rapport.

Het ministerie van Justitie, sector Criminaliteitspreventie en Slachtofferzorg, heeft de werkgroep financieel ondersteund.

INHOUDSOPGAVE

1. kinderporno en kinderprostitutie in Nederland	7
1.1 de noodzaak van een aparte werkgroep	7
1.2 werkzaamheden werkgroep kinderporno en kinderprostitutie	9
1.3 de overheid en de landelijke werkgroep	10
2. plaatsbepaling	13
2.1 kinderporno en kinderprostitutie nader belicht	13
2.2 het fenomeen kinderporno	16
2.3 het fenomeen kinderprostitutie	22
2.4 kinderporno en kinderprostitutie en het NIMBY-syndroom	26
2.5 omvang van kinderporno en kinderprostitutie in Nederland	27
2.5.1 waarom getallen moeilijk te geven zijn	27
2.5.2 enkele cijfers en registratie	29
3. signalering en opsporing	33
3.1 nationaal	33
3.1.1 positie CRI ten opzichte van regiopolitie	33
3.1.2 registratie van zedendelinquenten	36
3.1.3 het bezit van kinderpornografie	40
3.1.4 het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving	42
3.1.5 persvoorlichting	43
3.1.6 kinderpornografie op internet	45
3.2 internationaal	46
3.2.1 internationale instrumenten ter bestrijding van seksuele exploitatie van kinderen	46
3.2.2 Interpol	48
3.2.3 strafvervolgning Nederlandse sekstoeristen	51
3.2.4 AMA's in de prostitutie	55

4. hulpverlening en preventie	57
4.1 beroepsgeheim en privacyregelingen	57
4.2 behandeling van (therapie aan) jonge slachtoffers	59
4.3 de risico's voor burnout bij hulpverleners	61
4.4 preventie van kinderporno en kinderprostitutie	63
4.5 good practices	67
5. aanbevelingen en voorstellen voor nader onderzoek	73
5.1 aanbevelingen en conclusies	73
5.2 voorstellen voor nader onderzoek	77
samenvatting	79
bijlagen	82
I verder lezen	82
II deelnemerslijst van de werkgroep kinderporno en kinderprostitutie	106
III lijst met gebruikte afkortingen	108
IV lopend en recent onderzoek op het gebied van kinderprostitutie en kinderpornografie	110

HOOFDSTUK 1 KINDERPORNO EN KINDERPROSTITUTIE IN NEDERLAND

1.1 De noodzaak van een aparte werkgroep

Begripsbepaling.

Kinderporno en kinderprostitutie zijn beide ernstige vormen van seksueel misbruik. Van seksueel misbruik is sprake wanneer er seksuele handelingen met kinderen en jongeren worden gepleegd die zij moeten toestaan of dulden zonder dat zij het gevoel hebben zich eraan te kunnen onttrekken. De pleger van dergelijk misbruik heeft een machtsoverwicht over het slachtoffer en kan seksuele handelingen afdwingen door dreiging met en daadwerkelijk gebruik van geweld, chantage of beloningen. Het kan dan gaan om feitelijke seksuele activiteiten, maar ook om het seksualiseren van de omgeving, aanrakingen, taalgebruik of seksueel beladen blikken. Kinderporno en kinderprostitutie zijn vormen van seksueel misbruik die binnen en buiten het gezin kunnen worden gepleegd.

Slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie zijn meisjes en jongens, van allochtone en autochtone herkomst, komend uit de grote stad of het platteland. Zij kunnen in leeftijd variëren van nul tot achttien jaar. Kinderpornografie wordt vooral gemaakt van jongens en meisjes onder de twaalf jaar. Bij kinderprostitutie kan het ook gaan om tienermeiden die door hun vriendjes of anderen de prostitutie in worden gelokt. Inzicht in de precieze omvang van kinderporno en kinderprostitutie in Nederland en in de leeftijden en de verdeling naar geslacht van de slachtoffers ontbreekt nog. Dit rapport bevat daarom weinig specifieke informatie over aantallen jongens en meisjes als slachtoffer. De term kinderen/jongeren wordt gebruikt om alle categorieën aan te duiden.

Kinderpornografie kan worden beschouwd als een vorm van exploitatie van minderjarigen. De klantenkring voor kinderpornografie is vergelijkbaar met de cliëntèle van kinderprostitutie.

Waarom aparte aandacht voor deze vormen van seksueel misbruik?

Kinderporno en kinderprostitutie zijn vormen van seksueel misbruik met commerciële motieven. Plegers betalen voor de seks met de kinderen, soms (deels) aan de kinderen zelf, soms aan hun uitbaters of 'verzorgers'. De videobanden die van het misbruik worden gemaakt hebben tot doel klanten van materiaal te voorzien. Vooral kinderporno heeft een levenslang effect op de slachtoffers: het besef dat er over de hele wereld beelden te zien kunnen zijn van de seksuele handelingen waarbij zij betrokken zijn, maakt het voor slachtoffers extra moeilijk hun ervaringen te verwerken en achter zich te laten.

Het commerciële karakter van kinderporno en kinderprostitutie maakt dat plegers ook te vinden zijn in het circuit van de georganiseerde criminaliteit. Wel is er een overgangsgebied van de activiteiten van de individuele pleger (met de home made-video) naar de activiteiten van netwerken van plegers en de georganiseerde criminaliteit. Daarom valt in één politieregio kinderporno net als mensenhandel onder de functionaris zware criminaliteit in plaats van onder de jeugd- en zedenpolitie. Slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie komen zelden in beeld bij de ambulante hulpverlening. Dat komt omdat deze hulpverlening niet als werkwij-

ze heeft om zelf actief risicoplekken op te zoeken. Maar ook in het onderwijs, het buurtwerk en door de gezondheidsdiensten worden deze problemen te weinig gesignaleerd. Door spijbelgedrag of vroegtijdige schoolverlating raken slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie veelal uit het zicht van de professionele omgeving van het kind. Bij spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten moet dan ook de mogelijkheid van kinderporno of -prostitutie worden overwogen. Ook de volgende zaken moeten te denken geven: een jongere die plotseling over veel geld of goederen beschikt, zonder dat daar een plausibele verklaring voor is en een kind dat extreem angstig reageert op video- of foto-opnames. Verder zijn er weinig specifieke signalen van slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie.

Herkenning door specifieke signalen is niet mogelijk, al zouden sommige aanwijzingen hulpverleners en anderen erop kunnen attenderen dat er wellicht sprake is van kinderporno of kinderprostitutie.¹

Slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie

In Nederland bestaat er weinig ervaring in de hulpverlening en de opvang van zeer jonge slachtoffers van kinderprostitutie. Uit de literatuur is echter bekend dat er geen limiet is aan de minimumleeftijd. Het jongste, bij het Bureau Vertrouwensartsen Rotterdam bekende slachtoffer van kinderprostitutie is ongeveer vier jaar oud. Het ging om een meisje dat ongeveer anderhalf jaar lang was geprostitueerd. De bovengrens wordt bepaald door de - in de wet vastgelegde - meerderjarigheidsgrens.

Zowel jongens als meisjes worden geprostitueerd, al lijkt het erop dat de markt voor jongens groter is. Jongens komen daarom waarschijnlijk vaker in het commerciële circuit terecht. Meisjes lijken vaker in het privé-circuit te worden geëxploiteerd. Overigens is het opvallend dat een deel van de klanten geen voorkeur lijkt te hebben voor een bepaald geslacht. Het gaat hen om kinderen in het algemeen, van wie de lichamelijke ontwikkelingsfase en niet het geslacht bepalend is voor de seksuele aantrekkingskracht.

Wat te doen bij vermoedens van kinderporno en kinderprostitutie?

Het is van het grootste belang om de kennis van kinderporno en kinderprostitutie te vergroten. Door meer kennis van deze verschijnselen en de achtergrond ervan komt er een proces van bewustwording op gang bij hulpverlening, politie en de beroepsbeoefenaren in de omgeving van een kind, zoals jeugdartsen, docenten, jongerenwerkers, randgroepwerkers, veldwerkers (in prostitutie en drugshulpverlening) en GGD-medewerkers.

Het is voor praktisch iedereen en ook voor hulpverleners moeilijk voorstelbaar en buitengewoon onacceptabel dat een kind commercieel uitgebuit wordt voor het seksueel gerief van volwassenen en door tientallen klanten wordt misbruikt. Dat maakt de kans groot dat deze vorm van seksueel misbruik niet wordt 'gezien'. Daarom zal de werkgroep voor hulpverleners en andere betrokkenen bij kinderen een folder opstellen over algemene signalen van seksueel misbruik en mogelijke aanwijzingen voor kinderporno en kinderprostitutie². Lijsten met signalen zijn nooit volledig en geven geen absolute zekerheid bij vermoedens. Niettemin zijn ze van groot belang om professionals bewust te maken van de mogelijke achtergronden van probleemgedrag.

Over de rol van de ouders bij kinderporno en kinderprostitutie is nog weinig bekend. Veel ouders zeggen dat zij niet op de hoogte waren van het misbruik, de prostitutie of het maken van de kinderporno. Maar in enkele gevallen is bekend geworden dat de ouders zelf actief betrokken waren bij de prostitutie of het vervaardigen van de kinderporno. Duidelijk is wel dat de kinderen die misbruikt worden als kinderprostitu (e) of voor het vervaardigen van kinderporno over het algemeen uit problematische gezinnen komen.

Bij een vermoeden van seksuele exploitatie dient in ieder geval informatief contact opgenomen te worden met de politie. Aangifte kan pas geschieden als er voldoende informatie is. Bij het doen van aangifte dient de veiligheid van de aangever zo goed mogelijk gewaarborgd te zijn. Melding kan ook gebeuren via een Bureau Vertrouwensartsen (BVA) of de bestaande en in oprichting zijnde Advies- en Meldpunten Kindermishandeling. Deze kunnen als intermediair tussen informant en politie optreden. In het overleg van de hoofden van de Bureaus Vertrouwensartsen is toegezegd dat deze bureaus een adviserende en consulterende rol willen spelen bij de aanpak van gevallen van kinderporno en kinderprostitutie. Dit vereist een adequate juridische onderbouwing van deze adviesfunctie. Voor een goede verwijzing is het van groot belang dat de politie over speciale contactpersonen beschikt. Ook de Bureaus Vertrouwensartsen hebben bijscholing nodig om deze functie goed uit te kunnen voeren.

1.2 Werkzaamheden werkgroep kinderporno en kinderprostitutie

De werkgroep kinderporno en kinderprostitutie is het resultaat van twee bijeenkomsten die eind 1996 zijn georganiseerd door Child Right Worldwide en TransAct. Dit gebeurde naar aanleiding van de eerste wereldconferentie over commerciële seksuele exploitatie in Stockholm (Zweden), in september 1996, en de beroering rond de affaire Dutroux in België, vanaf de zomer van 1996.

De overheid leek de schok dat de problematiek van kinderporno en kinderprostitutie ook in Nederland voorkomt in eerste instantie wat te willen temperen. Ook het grote publiek houdt liever vast aan de gedachte dat deze vreselijke fenomenen zich voornamelijk ver weg afspeelen, in landen als Thailand en de Filippijnen. Voor Child Right Worldwide en TransAct was dit reden om de Nederlandse situatie onder de loep te nemen. Tijdens twee bijeenkomsten met zo'n dertig deskundigen van politie, justitie, hulpverlening en onderzoek bleek dat er in Nederland veel praktijkervaring met kinderporno en kinderprostitutie is. Tegelijkertijd kwam naar voren dat betrokkenen veelal geïsoleerd met deze problematiek bezig zijn en dat hun organisaties in hun beleid te weinig aandacht aan deze problematiek besteden. De bijeenkomsten hebben geleid tot een document met knelpunten, dat onder verantwoordelijkheid van Child Right Worldwide en TransAct is opgesteld.

Bij het ministerie van Justitie is subsidie aangevraagd om de knelpunten en aanbevelingen uit dit document nader uit te werken. Daartoe zijn drie subgroepen geformeerd rond de thema's *Nationaal beleid inzake politie/justitie*, *Internationaal beleid inzake politie/justitie* en *Hulpverlening en preventie*. In een latere fase zijn de twee eerstgenoemde subgroepen samengevoegd. De voorzitters van de kerngroepen en de secretarissen hebben samen met een onafhankelijk voorzitter de kerngroep van de werkgroep gevormd.³

De subgroepen zijn tussen 1997 en medio 1998 vijfmaal bijeen geweest en hebben de knelpunten nader

geïnventariseerd en onderzocht. Ze hebben informatie en ervaringen uitgewisseld en het materiaal aangedragen die tot dit eindrapport hebben geleid. Daarnaast heeft de kerngroep twee gezamenlijke bijeenkomsten belegd, waarin steeds een inhoudelijk thema centraal stond: de analyse van een zaak van een kinderprostitutienetwerk en van een onderzoek naar pedoseksuelen en kinderporno. Beide bijeenkomsten waren ook bedoeld om de uitwisseling tussen de verschillende subgroepen te stimuleren.

Als afsluiting van de werkgroep zal er in december 1998 een manifestatie worden georganiseerd om de fenomenen kinderporno en kinderprostitutie in Nederland onder de aandacht te brengen van het grote publiek.

1.3 De overheid en de landelijke werkgroep

Vanaf de start van de werkzaamheden van Child Right Worldwide en TransAct is contact gezocht met de landelijke overheid. Immers, voor het in kaart brengen van het landelijk beleid en adviseren over de knelpunten daarin, is contact met de verantwoordelijke overheid onontbeerlijk. Het wereldcongres over commerciële seksuele exploitatie van kinderen werd bijgewoond door minister van Justitie Sorgdrager en een aantal beleidsambtenaren. Een ambtenaar van dit ministerie heeft ook deelgenomen aan de twee bijeenkomsten met velddeskundigen die eind 1996 zijn georganiseerd. Met het ministerie van Justitie is vervolgens contact opgenomen over de subsidiëring van de werkzaamheden van de werkgroep. De problematiek raakt ook aan beleidsterreinen van andere ministeries, zoals het ministerie van VWS (hulpverlening), het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking (internationale aspecten) en het ministerie van Binnenlandse zaken (politie). Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft dan ook zitting genomen in de subgroep *Internationaal beleid*.

Het ministerie van Justitie heeft de werkgroep in november 1997 subsidie ter beschikking gesteld voor '(...) de uit te voeren ondersteunende werkzaamheden van evengenoemde werkgroep, en de daaronder ressorterende en opererende kern- en subgroepen, binnen Child Right en TransAct. Deze subsidie is bedoeld als tijdelijke aanvulling van de bij de participerende organisaties aanwezige en ten behoeve van de werkgroep ter beschikking te stellen en gestelde formatie voor deelname aan de werkgroep.' (Brief van het ministerie van Justitie, Sector Criminaliteitspreventie en Slachtofferzorg, gedateerd 24 november 1997). Het toegekende bedrag van fl. 32.400,- bedroeg krap de helft van de begroting, die op verzoek van het ministerie was aangepast.

Dat de overheid een werkgroep als deze van groot belang acht, kan worden opgemaakt uit het verslag van een Algemeen Overleg in de Tweede Kamer van 11 november 1997. Hierin staat: '(...) Samenwerking tussen overheidsinstanties, maatschappelijke instellingen, niet-gouvernementele organisaties en particulieren is van groot belang, omdat de strijd tegen seksueel geweld en misbruik niet door één organisatie alleen gevoerd kan worden. De minister (Sorgdrager) was van mening dat men zich de komende jaren moest concentreren op de verbetering van die samenwerking. De instanties en overheid zoeken elkaar op om samen seksueel geweld en misbruik tegen te gaan. Child Right Worldwide en TransAct hebben bijvoorbeeld initiatieven genomen voor werkgroepen waar hulpverleningsinstanties samen met de overheid in zitten. Deze werkgroepen hebben tot doel om knelpunten in de praktijk bij de bestrijding van seksueel geweld tegen en misbruik van kinderen te

inventariseren. Dat is een onuitputtelijke bron van informatie voor de overheid, die zelf niet de gehele praktijk kan overzien.' (uit: Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998, 25 078, nr. 7).

- 1 *Vaak zal er sprake zijn van beide, omdat slachtoffers van kinderpornografie ook vaak worden ge prostitueerd.*
- 2 *Deze folder zal eind 1998 verschijnen*
- 3 *Bijlage II bevat een volledige lijst van deelnemers aan de diverse subgroepen en de kerngroep*

HOOFDSTUK 2: PLAATSBEPALING

2.1 Kinderporno en kinderprostitutie nader belicht

Seksuele exploitatie is een specifieke vorm van seksueel geweld tegen kinderen, waarbij dit seksueel misbruik wordt gecombineerd met marktgericht denken. Door de vervaardiging van kinderpornografie of het aanbieden van het slachtoffer als prostitué(e) wordt een product gemaakt. Dit product wordt tussen handelaar en klant uitgewisseld en levert winst op, geldelijk of in de vorm van statusverhoging. De daders en klanten van de seksuele exploitatie van kinderen zijn vrij nauwkeurig te omschrijven, terwijl dat bij daders van seksueel geweld in het algemeen minder sterk het geval is.

Daders van seksueel geweld in het algemeen

Onder daders van seksueel misbruik van kinderen bestaat een grote verscheidenheid in motieven, achtergronden en delictkenmerken. De daders verschillen ook in ontwikkelingsgeschiedenis, psychiatrische diagnoses en criminele achtergrond. Voorts variëren de kenmerken van de delicten die ze plegen: deze kunnen incidenteel of seriematig zijn en verschillen in de mate en de betekenis van het toegepaste geweld of de psychische druk, de aard van de seksuele handelingen en de planning van de delicten. De kenmerken kunnen in alle combinaties voorkomen, maar grofweg zijn de daders van seksueel geweld tegen kinderen in drie typen te verdelen: *situationele daders*, *preferentiële daders* en *antisociale daders*.

Overeenkomsten tussen de verschillende typen daders

Naast verschillen vertonen deze drie typen daders ook belangrijke overeenkomsten. Deze zijn ten dele kenmerkend voor seksueel misbruik, ten dele voor kindermishandeling in het algemeen. Net als bij lichamelijk geweld maakt de pleger misbruik van het meer of minder uitgesproken machtsverschil tussen pleger en slachtoffer. Deze machtsongelijkheid vindt zijn oorsprong in verschillen in leeftijd, fysieke kracht en maatschappelijke macht. Plegers van seksueel geweld staan ook vaak in een autoriteits- of verzorgingsrelatie tot het slachtoffer.

De pleger leidt veelal een dubbelleven. Enerzijds is hij' een volwaardig lid van de maatschappij. Hij gedraagt zich autoritair tegenover het slachtoffer en, bij misbruik in het gezin, tegenover de gezinsleden. In de buitenwereld gedraagt hij zich daarentegen vaak onderdanig tegenover anderen. Hij geeft geen blijk van medegevoel of begrip voor de gevolgen van zijn gedrag voor het slachtoffer en ontkent zijn eigen verantwoordelijkheid voor dit gedrag. Kenmerkende overeenkomsten bij het misbruik zijn dat de pleger sneller dan een niet-pleger geneigd is om emoties in relaties te seksualiseren. Dit seksualiseren vindt zowel plaats in relatie tot volwassenen als tot kinderen. Ook voelt een pleger zich in vergelijking met een niet-pleger seksueel meer gefrustreerd. Hij is op een obsessieve en dwangmatige manier met seks bezig.

Situationele daders

De situationele pleger heeft in principe geen seksuele en sociale voorkeur voor kinderen, maar voor meerderjarige partners, meestal van ongeveer zijn eigen leeftijd. Onder invloed van stressvolle omstandigheden kan hij tijdelijk of blijvend seksuele contacten aangaan met kinderen of minderjarige jongeren. Deze contacten kunnen een seksuele relatie met een volwassene vervangen, maar ook daarnaast bestaan.

Het gedrag van dit type pleger is gebaseerd op een gebrekkige relatie en omgang met anderen. Het kost deze pleger moeite om zich in te leven en in te zien wat hij bij anderen (zowel volwassenen als kinderen) teweeg brengt. Als reden voor zijn gedrag voert hij met name de behoefte aan substitutie van een ontbrekende partner aan. Deze behoefte kan ontstaan wanneer hij geen partner van zijn eigen leeftijd kan vinden of wanneer de bestaande partner om welke reden ook - ziekte, overlijden of scheiding - wegvalt.

Bij dit type pleger is er sprake van een 'noodzaak' tot directe bevrediging van zijn seksuele behoeften. Deze komen niet zelden voort uit frustraties die de pleger oploopt in contact met anderen. Daarom zal hij zich richten op slachtoffers die direct beschikbaar zijn, maar mogelijk wel een relatie hebben met zijn directe omgeving. Dat kunnen gezinsleden zijn, bijvoorbeeld in het geval van vader en dochter of broer en zus. De pleger zal het slachtoffer met dwang tot het seksuele contact brengen. Dit doet hij door te dreigen met of daadwerkelijk gebruik van fysiek geweld en door misbruik van zijn sociale of emotionele overmacht. Verzwijging van het misbruik dwingt hij af door te dreigen met geweld tegen het kind zelf of tegen personen die voor het kind van belang zijn.

De frequentie van het misbruik varieert van eenmalig tot veelvuldig. Bij veelvuldig misbruik gebruikt de pleger vaak lange tijd hetzelfde slachtoffer of dezelfde slachtoffers.

De pleger zal aangeven dat wat hij doet niet in overeenstemming is met wat hij voelt. Vaak herkent hij bij zichzelf een diffuse seksuele voorkeur en voelt hij zich seksueel zowel aangetrokken tot volwassenen als tot kinderen. Zo hoeft hij ook geen verantwoordelijkheid te dragen voor zijn gedrag. De pleger geeft aan dat het vertoonde gedrag niet bij hem hoort. Hij herkent bij zichzelf de discrepantie tussen zijn seksuele voorkeur voor leeftijdgenoten en het vertoonde seksuele gedrag tegenover zijn minderjarige slachtoffer(s).

Dit type dader heeft zelden criminele antecedenten voor seksuele of andere delicten.

Preferentiële daders

De preferentiële dader heeft een blijvende, min of meer exclusieve, seksuele en sociale voorkeur voor kinderen. Deze voorkeur is beperkt tot een bepaalde leeftijds- en geslachtelijke ontwikkelingsfase. Hij heeft seksuele fantasieën over kinderen en heeft vaak een uitgebreide verzameling kinderpornografie en kindererotica.

Het gedrag van de preferentiële pleger is in overeenstemming met wat hij voor kinderen voelt: het past bij hem. Hij projecteert zijn eigen seksuele behoeften op een of meerdere kinderen. Dit type pleger is gedurende lange tijd actief en maakt in het algemeen veel slachtoffers.

In tegenstelling tot de situationele dader, die het kind in feite opwaardeert tot zijn eigen leeftijds- en ontwikkelingsniveau, daalt deze dader af naar de leeftijd en ontwikkelingsfase van het slachtoffer. Hij heeft een sterke sociale voorkeur voor kinderen en wil het liefst 'kind met de kinderen' zijn.

Dit type dader heeft een goed ontwikkeld delictscenario. De voorbereiding van het misbruik gebeurt geleidelijk en duurt soms jaren. Omdat de preferentiële dader zich met zijn slachtoffer(s) identificeert, voelt het de behoeften van een bepaald kind precies aan. Hij weet hoe hij met kinderen moet praten en, nog belangrijker, naar hen moet luisteren. Met cadeaus, aandacht en affectie verleidt hij het kind en neemt hij geleidelijk de weerstand tegen seksueel contact weg. In het algemeen wordt het kind op een geweldloze manier in de richting van seks gemanipuleerd: de pleger ruilt zijn 'vriendschap' tegen seks.

De aantrekkelijkheid van het kind is slechts ten dele bepalend voor diens keuze als slachtoffer. Veel belangrijker is of de pleger verwacht dat hij het kind tot seksueel contact zal kunnen verleiden. Vooral affectief verwaarloosde kinderen worden vaak het slachtoffer.

Bij dit type dader is er vaak sprake van criminele pedoseksuele antecedenen. Een voorbeeld van een zaak waar preferentiële daders een hoofdrol hebben gespeeld is te vinden in de zogenaamde Zandvoortse pornozaak.

Antisociale daders

Het type pleger uit deze categorie is het best te omschrijven als een persoon met een antisociale persoonlijkheid. Deze pleger of dader maakt in moreel en seksueel opzicht geen enkel onderscheid in zijn seksuele en in andere relaties met mensen. Hij is egocentrisch of zelfs egoïstisch en allereerst gericht op de vervulling van zijn eigen wensen en behoeften, inclusief de seksuele. Deze dader is niet in staat tot een duurzame liefdesrelatie op basis van wederkerigheid en gelijkwaardigheid.

Hij beschouwt zijn seksuele partner niet als individu maar als gebruiksvoorwerp. Hij gebruikt kinderen als slachtoffer omdat ze makkelijk te manipuleren zijn, niet omdat ze een gewenste partner zijn.

De basis voor het misbruik ligt in een levensinstelling die in alle opzichten gekenmerkt wordt door het misbruiken en manipuleren van anderen. Gevraagd naar zijn redenen voor het seksuele contact, zal dit type dader niet zelden antwoorden: 'waarom niet?' Hij selecteert zijn slachtoffers op basis van kwetsbaarheid, manipuleerbaarheid en gelegenheid. Bij het aangaan van het seksuele contact maakt hij gebruik van verleiding, dwang en manipulatie. Hij kan seks ook met geweld afdwingen.

De seksuele activiteiten kunnen variëren van heteroseksuele contacten tussen volwassenen tot extreme sado-masochistische praktijken, waarbij ook kinderen betrokken worden.

Dit type pleger kan een uitgebreide criminele voorgeschiedenis hebben: dit betreft niet alleen seksuele delicten jegens vrouwen en kinderen, maar ook andere delicten, zoals fraude. Er kan sprake zijn van netwerkvorming, waarin kinderen worden misbruikt voor de directe vervulling van de eigen seksuele behoeften, maar ook voor de vervaardiging van kinderpornografie.

Als voorbeeld van antisociale daders kunnen genoemd worden: het zogenaamde 'Monster van de Jura' (een Zwitser die in Amsterdam woonde en kinderen misbruikte) en de Belg Marc Dutroux.

De daders/klanten bij seksuele exploitatie van kinderen

De groep daders of klanten van de seksuele exploitatie van kinderen is duidelijker te omschrijven dan de groep daders van seksueel geweld gericht tegen kinderen in het algemeen. De markt van seksuele exploitatie richt zich

vooral op de groep preferentiële daders. Maar om diverse redenen maken ook de antisociale daders en, in mindere mate, situationele daders er gebruik van.

2.2 Het fenomeen kinderporno

Seksuele revolutie en kinderporno

De seksuele revolutie leidde tot de opvatting en erkenning dat kinderen seksuele wezens zijn met recht op hun eigen seksuele uitingen. Dit was een terechte ontwikkeling. In de slipstream van deze opvatting poneerden bepaalde volwassenen de stelling dat kinderen ook recht hebben op seks met volwassenen. Een deel van deze volwassenen bedoelde in feite dat zij recht hebben op seks met kinderen. Dit is een uiting van het oude objectgerichte denken dat door de vrouwenbeweging terecht verworpen werd. Het is ook een uiting van een uiterst egoïstische instelling, waarbij niet het recht en het belang van het kind op de voorgrond staat maar het 'recht' van de volwassene op vervulling van zijn eigen seksuele behoeften. Gelijkwaardigheid en respect voor grenzen ontbreken. De volwassene overschrijdt de grenzen en maakt misbruik van het kind door het te manipuleren en seksueel te misbruiken.

Het paradoxale is dat de seksuele revolutie niet alleen de genoemde negatieve effecten heeft veroorzaakt, maar er waarschijnlijk ook toe heeft geleid dat seksueel geweld bespreekbaar is geworden. Vooral nog is het onduidelijk of seksueel geweld tegen kinderen werkelijk toeneemt of dat de grotere openheid geleid heeft tot een schijnbare toename.

Definiëring en begripsbepaling

De wetstekst van artikel 240b is als volgt omschreven:

1. Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft degene die een afbeelding - of een gegevensdrager, bevattende een afbeelding - van seksuele gedraging, waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is betrokken, verspreidt, openlijk tentoonstelt, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert of in voorraad heeft.
2. Niet strafbaar is degene, die dergelijke afbeelding in voorraad heeft waarvan vaststaat dat hij deze voor een wetenschappelijk, educatief of therapeutisch doel gebruikt.
3. Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft degene die het plegen van een van de misdrijven omschreven in het eerste lid, een beroep of gewoonte maakt.

De vervaardiging van kinderpornografie is het bijproduct van het seksueel misbruik van kinderen en ontleent daaraan zijn strafwaardigheid. De vervolging van de productie geschiedt nagenoeg altijd op grond van de (zwaardere) ontuchtartikelen. Het gebruik van jeugdigen voor de vervaardiging van pornografie is tevens strafbaar gesteld in artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht als het materiaal is vervaardigd met het oogmerk van verspreiding of openlijke tentoonstelling.

Het bezit van kinderpornografie gaat vaak samen met het bezit van kindererotica. Onder kindererotica of kin-

derparafernalia worden alle voorwerpen verstaan die een relatie hebben met kinderen en die voor een pleger een seksuele aantrekkingskracht hebben of seksuele opwinding kunnen veroorzaken. In principe kan dit van alles zijn, bijvoorbeeld kinderkleding en -ondergoed (nieuw, schoon, gewassen of vuil en gebruikt), afbeeldingen van normaal geklede kinderen (bijvoorbeeld op schoolfoto's), afbeeldingen uit een catalogus of kalender, kinderspeelgoed, lectuur en literatuur over of voor kinderen (variërend van normale kinderverhalen tot vakliteratuur over seksueel misbruik) en nudistentijdschriften met afbeeldingen van kinderen.

Bij afbeeldingen van kinderen is de grens tussen kinderpornografie en kindererotica niet altijd even duidelijk. Er is sprake van een verschil tussen wat objectief wordt waargenomen en de beleving van de persoon die zich aangetrokken voelt tot kinderpornografie en kindererotica. Voor deze consument hebben beide een seksueel opwindende functie, maar voor de medewerkers van politie en justitie die het materiaal juridisch moeten toetsen is het erotische karakter lang niet altijd herkenbaar. Ook degene die het materiaal heeft gemaakt heeft vaak niet de intentie gehad om kinderpornografie of -erotica te vervaardigen. Een deel van de kindererotica, zoals kinderspeelgoed of kinderverhalen, is niet alleen opwindend voor de consument maar heeft ook een functie bij het verleiden van kinderen tot seksuele handelingen.

Productie en verspreiding

Of op dit moment op grote schaal commerciële producenten bezig zijn met de vervaardiging van kinderporno, is onduidelijk. In het verleden was dit wel het geval. De commerciële producten die ten tijde van de seksuele revolutie in de jaren zestig en zeventig in landen als Denemarken en Nederland ruimschoots zijn vervaardigd, bepalen nog steeds voor een deel de markt.

Waarschijnlijk wordt op dit moment het meeste nieuwe materiaal door 'amateurs' vervaardigd. Door de introductie van videocamera's in de jaren tachtig en negentig kan iedereen die dat wil tegenwoordig kinderpornografie vervaardigen. Hiermee valt veel geld te verdienen en met de huidige stand van de techniek is het vrijwel onmogelijk een 'goed' amateurproduct te onderscheiden van een commercieel product. In deze situatie kan kinderpornografie worden gemaakt in een speciaal daarvoor ingerichte 'amateurstudio'. De dader van het misbruik is hierbij niet altijd de regisseur van de film, maar de regisseur neemt vaak wel zelf deel aan het seksuele misbruik.

Kinderpornografie kan ook worden gemaakt in de vorm van videoproducties in de privé-sfeer. De dader verfilmt dan zijn eigen (mis)daden. Het product is veelal in de eerste plaats bedoeld voor eigen gebruik, maar wordt soms verhandeld door het te ruilen of te verkopen.

De computer biedt de vierde mogelijkheid om kinderporno te maken. Door de introductie van nieuwe computertechnieken kan oud materiaal via recycling geherwaardeerd worden. Met allerlei manipulatietechnieken kunnen nieuwe producties worden gemaakt, bijvoorbeeld door een lichaam op foto of video een nieuw hoofd te geven en oude foto's in een nieuwe setting te plaatsen. De introductie van deze nieuwe technieken maakt het bovendien voor het eerst mogelijk om virtuele kinderpornografie te vervaardigen, waarvoor geen kinderen fysiek misbruikt hoeven te worden. Hiervoor zijn alleen fantasie, een goed beeldbewerkingsprogramma, een afbeelding van een naakte vrouw of man en het hoofd van een willekeurig kind nodig. Met een creatieve toe-

passing van de technische mogelijkheden kan iedere denkbare afbeelding en handeling tussen kinderen onderling of tussen kinderen en volwassenen in beeld worden vastgelegd. Producenten kunnen dus kinderporno maken voor eigen gebruik, voor de ruilhandel of de commercie. Verspreiding van het materiaal vindt plaats via de handel (bij seksshops), door ruil (telefonisch en nu ook via Internet) en in de vorm van tijdschriften, videobanden, film, foto's, boeken, computerdiscettes en CD-ROM. Deze materialen kunnen buiten de commerciële kanalen om gemaakt worden. In principe kan de vermenigvuldiging thuis plaatsvinden.

De consument/verzamelaar

De belangrijkste afnemers van kinderpornografie moeten worden gezocht onder de preferentiële plegers. Ook de situationele pleger kan kinderpornografie in zijn bezit hebben, maar zijn seksuele belangstelling is ondanks het misbruik van kinderen meer gericht op volwassenen als reële en, met behulp van pornografie, gefantaseerde seksuele partners.

Opvallend is dat de preferentiële pleger bijna obsessief kinderpornografie en kindererotica en -parafernalia lijkt te verzamelen, in de vorm van boeken, (artikelen in) tijdschriften, kranten, foto's, negatieven, dia's, films, video's, albums, tekeningen, geluidsbandjes, videobanden en opname-apparatuur, brieven, dagboeken, kleding, souvenirs, speelgoed, spelletjes. Volgens Lanning (1992) varieert de grootte en het aandachtsgebied van de verzameling. Dit lijkt afhankelijk te zijn van sociaal-economische status, opleiding, intelligentie, leefomstandigheden en leeftijd. Behalve deze artikelen lijkt de preferentiële pleger slachtoffers te verzamelen.

In het algemeen betreft het een grote verzameling die zeer belangrijk voor de pleger is en vaak goed is georganiseerd en gecatalogiseerd, veelal met behulp van een computer. Ze wordt op een veilige plaats bewaard die vaak alleen de verzamelaar kent. Bij een dreigende arrestatie in verband met de seksuele contacten met kinderen brengt hij deze vaak als eerste in veiligheid.

Typologie

Er zijn vijf verschillende typen verzamelaars van kinderpornografie te onderscheiden, namelijk:

- de achterkamer-verzamelaar (closet collector)
- de geïsoleerde verzamelaar (isolated collector)
- de pedofiele thuiswerker (cottage of isolated collector)
- de commerciële verzamelaar
- de opportunistische verzamelaar

De achterkamer-verzamelaar vervaardigt en verzamelt afbeeldingen van naakte kinderen die met bepaalde activiteiten bezig zijn. Hij ontkent seksuele contacten met kinderen. Hij ontkent ook contacten met andere verzamelaars. Hij lijkt te beseffen dat kinderen niet misbruikt mogen worden en probeert zijn belangstelling voor kinderpornografie geheim te houden.

De geïsoleerde verzamelaar heeft in het algemeen een relatie met één kind tegelijk. Dit kind kent hij vaak uit zijn directe omgeving. De verzameling kan zonder systeem zijn opgezet, maar ook angstvallig nauwgezet zijn uitgevoerd.

De geïsoleerde verzamelaar ontkent dat door zijn handelen schade bij het kind kan ontstaan en dat hij dwang uit zou oefenen bij de vervaardiging van pornografisch materiaal of bij de seksuele contacten. Hij legt de verantwoordelijkheid volledig bij het kind: dit heeft hem verleid, hij was alleen maar aardig.

De pedofiele thuiswerker heeft meerdere kinderen als slachtoffer. Hij heeft weinig of geen financieel voordeel van de vervaardiging, die hem wel relationele winst oplevert. Hij krijgt contacten met andere verzamelaars, waardoor zijn eigen gedrag en opvattingen worden bevestigd en versterkt. Hij neemt deel aan een netwerk. Hij ontkent eigen schuld en legt de schuld bij de maatschappij die seksuele contacten tussen hem en kinderen niet accepteert, of bij de ouders die toestonden dat hun kinderen bij hem verbleven. Dit type verzamelaar is sociaal gezien zeer vaardig en wordt gerespecteerd door zijn omgeving.

De commerciële verzamelaar heeft meerdere kinderen als slachtoffer. Hij verdient veel geld met de vervaardiging en verspreiding van kinderpornografie. Hij oefent activiteiten uit in een georganiseerd verband met anderen.

De opportunistische verzamelaar heeft geen seksuele voorkeur voor kinderen. Hij kan seksuele relaties met alle mogelijke partners hebben en wel of geen seksuele contacten met kinderen onderhouden. Hij heeft een verzameling van alle mogelijke vormen van porno en kan veel verdienen met zijn activiteiten. Hij bezit waarschijnlijk minder materiaal en zijn verzameling is minder voorspelbaar dan die van een preferentiële pleger.

De slachtoffers

In principe bestaat er geen minimum-leeftijdsgrens voor de slachtoffers van kinderpornografie. Op dit moment circuleren er, voor zover bekend, videobanden van kinderen vanaf zes maanden. De maximumleeftijd van de slachtoffers wordt in principe bepaald door de wensen van de consument. Wettelijk gezien ligt de grens bij het 'ontuchtig' afbeelden van minderjarigen, dus jongeren tot zestien jaar.

Een probleem is dat het moeilijk is om de leeftijd van kinderen aan de hand van film- of fotomateriaal vast te stellen. Alleen door gebruikmaking van de Tannerstagering (bepaling van de ontwikkelingsfase aan de hand van de primaire en secundaire geslachtskenmerken) is een leeftijdsindicatie mogelijk. Verder moet rekening worden gehouden met het verschil tussen kinderpornografie waarvoor minderjarigen daadwerkelijk misbruikt zijn, en gesimuleerde kinderpornografie, waarin sprake is van meerderjarigen die vanwege hun lichamelijke ontwikkeling voor minderjarig doorgaan.

Meestal vindt de werving van slachtoffers op twee manieren plaats. De eerste manier is dat het kind door manipulaties in een positie wordt gemanoeuvreed waarin pornografie vervaardigd kan worden. Bij de tweede manier gebeurt dit door middel van geweld.

Volgens Rosenberg (1997) kunnen kinderen die gebruikt worden voor de vervaardiging van kinderpornografie op diverse manieren worden gewonnen:

- via de ouders en/of de verzorgers,
- door personen die het kind kennen en die het vertrouwt. Zij benaderen bewust een bepaald, vaak affectief verwaarloosd en emotioneel kwetsbaar, kind,
- door personen met wie een kind dat in een kwetsbare positie verkeert in contact komt, bijvoorbeeld een kind dat thuis is weggelopen of in een kindertehuis verblijft.

Andere wervingsmanieren zijn:

- via personen die zich in het kader van uitwisselingsprogramma's met Oost-Europese landen aanmelden als gastouder,
- via personen die kinderen ontvoeren met de bedoeling ze te misbruiken en hierbij ook pornografie vervaardigen,
- via kinderen die al bij pedoseksuelen komen en worden ingezet om andere kinderen over de streep te trekken.

Problemen bij de opsporing van slachtoffers

Als vertegenwoordigers van justitie bij iemand kinderpornografie aantreffen, kunnen er diverse problemen ontstaan bij het opsporen van de slachtoffers. Ten eerste kan kinderpornografisch materiaal jarenlang circuleren voordat het wordt aangetroffen. De kinderen die op het materiaal voorkomen zijn in die periode ouder geworden en zo sterk veranderd dat ze niet meer herkend worden.

Ten tweede circuleert kinderpornografisch materiaal over de hele wereld. Het kan volstrekt onduidelijk zijn uit welk land de slachtoffers afkomstig zijn.

Als wordt vastgesteld dat de kinderen die op het materiaal voorkomen vermoedelijk afkomstig zijn uit het land waar het materiaal is aangetroffen, is het vaststellen van de identiteit nog altijd moeilijk omdat er geen database bestaat van op het materiaal voorkomende kinderen. Bovendien is het de vraag voor wie een dergelijke database toegankelijk kan en mag zijn en op welke manier justitie uiteindelijk zal moeten omgaan met een situatie waarin een identiteit herleid is.

Ten slotte kan er sprake zijn van virtuele kinderpornografie waarbij het kind dat zichtbaar is in het materiaal 'is samengesteld uit meerdere delen': het hoofd kan afkomstig zijn van een echt kind, terwijl het lichaam een bewerkte versie van een volwassen lichaam is.

Effecten op het slachtoffer

Er is weinig bekend over de gevolgen van de vervaardiging van kinderpornografie voor de slachtoffers. Behalve de gevolgen van het misbruik op zich is een aantal additionele effecten te verwachten. Deze zullen zich met name voordoen wanneer het slachtoffer op enig moment in zijn of haar leven gaat beseffen dat het misbruik dan wel fysiek is gestopt maar dat de beelden en bewijzen ervan nog altijd circuleren, waar ook ter wereld. In die zin wordt het slachtoffer nog steeds misbruikt, zij het niet langer in persona. O'Brien (1983) omschrijft dit effect als een psychologische tijdbom.

Er bestaan geen signalen en symptomen waaruit met zekerheid is op te maken dat een kind slachtoffer is van seksuele exploitatie in de vorm van kinderpornografie. Het meest betrouwbare signaal is het verhaal van een slachtoffer zelf. Signalen van seksueel misbruik zijn door de Commissie Seksueel Misbruik van Jeugdigen (1994) verdeeld in waarschijnlijke en mogelijke signalen. Deze kunnen tot uiting komen op het niveau van het gedrag of als lichamelijke signalen. Uiteraard komen signalen en symptomen die een aanwijzing vormen voor seksueel misbruik ook voor bij slachtoffers van de vervaardiging van kinderpornografie. Daarnaast zullen kin-

deren en jongeren mogelijk beschrijven dat er bij het misbruik gefotografeerd of gefilmd is, dat er felle lampen aanwezig waren, enzovoorts. Ook kunnen slachtoffers op onverklaarbare wijze in paniek raken als ze worden geconfronteerd met camera's of video-apparatuur. Oudere kinderen hebben mogelijk plotseling de beschikking over meer geld, omdat ze voor hun activiteiten betaald worden. Als kinderen met veel geld of dure spullen geen overtuigende verklaring hebben voor hoe zij aan het geld of de spullen zijn gekomen, kan dit een signaal zijn van kinderporno of kinderprostitutie, maar ook van activiteiten als drugsdealen of koerieren of in een 'gang' inbraken plegen.

De functies van kinderpornografie

Lanning (1987) noemt een aantal functies van kinderpornografie en de vervaardiging daarvan, namelijk:

- seksuele opwinding en bevrediging
- verlaging van de drempels bij het kind
- chantage
- continuering van de seksuele aantrekkelijkheid van het kind
- continuering van de eigen jeugd
- ruilobject
- financieel voordeel.

De eerste en belangrijkste functie van kinderpornografie is het opwekken van seksuele opwinding en bevrediging. Tijdens de discussies over de liberalisering van de pornografiewetgeving is gepleit voor het vrijgeven van de handel in kinderporno. De voorstanders van deze legalisering gebruikten onder meer als argument dat kinderpornografie geen kwaad kan en mogelijk de consument van misbruik weerhoudt. Dit argument is om meer dan één reden ondeugdelijk. In de eerste plaats omdat er voor de vervaardiging van de afbeeldingen een kind is misbruikt. Verder lijkt de legalisering van het bezit van kinderporno seksueel contact tussen volwassenen en kinderen te legitimeren. Daarmee wordt een maatschappelijke acceptatie bevorderd die drempelverlagend werkt voor plegers. Ook is nooit onderzocht of het bekijken van kinderporno niet juist drempelverlagend werkt om van het fantaseren over seksuele activiteiten met kinderen over te gaan tot de daadwerkelijke planning en uitvoering van deze vorm van misbruik.

Kinderpornografie kan ook worden gebruikt om de drempel bij kinderen voor seksuele activiteiten met volwassenen te verlagen. Kempe beschrijft in zijn boek *The Common Secret* een vader die zijn kinderen incestueuze porno liet zien met het doel hen rijp te maken voor seksuele contacten met hem. Hij zei: 'dacht je dat de kinderen het zouden doen als het slecht voor ze zou zijn of niet mocht van hun ouders.'

Een mogelijke functie van de vervaardiging van kinderpornografie is dat de 'pornograaf' een zekere macht krijgt over het betreffende kind. In het algemeen beseft het kind dat wat het met de pleger doet niet geaccepteerd wordt door zijn ouders en de maatschappij. Deels komt dit omdat de pleger hem betreft in een actieve conspiracy of silence: 'wat wij samen hebben, is zo mooi. Anderen begrijpen dat niet en je kunt er beter met niemand over praten'. Het kind wordt zo in een positie gemanoeuvreed waarin het moet zwijgen en zich schuldig zal voelen aan de vernietiging van het 'mooie' dat het met de pleger heeft. Foto's waarop het kind naakt staat

afgebeeld of video-opnames waarin het slachtoffer met andere kinderen of met de pleger expliciete seksuele handelingen verricht, kunnen gebruikt worden om het te chanteren: 'Als je het je ouders vertelt, laat ik ze deze foto's zien. Dan weten ze direct dat jij de ware schuldige bent.'

Deze chantage blijft kinderen hun hele leven achtervolgen. Zelfs als het misbruik al jaren is gestopt blijft het bewijs ervan bestaan en kunnen de pleger en mogelijk talloze anderen over de gehele wereld er hun seksuele lusten mee botvieren. In een boek van twee Duitse journalisten vertelt een slachtoffer van kinderporno over de effecten hiervan op haar leven. Door de voortdurende dreiging van het eeuwige bewijs kampt dit meisje met ernstige psychiatrische problematiek en suicidaliteit.

Omdat een kind voor de preferentiële pleger bij het bereiken van een bepaalde leeftijd of lichamelijke ontwikkelingsfase zijn seksuele aantrekkelijkheid verliest, kan de pleger door middel van foto of film het kind in de gewenste periode 'bevrozen' en zo diens seksuele aantrekkelijkheid voor eeuwig bewaren. De in werkelijkheid beëindigde seksuele relatie kan hij zo op ieder gewenst moment in de fantasie herbeleven. Op een soortgelijke manier kan hij zelf 'jong' blijven en dit jeugdige beeld naar wens terughalen als hij 'wegdroomt' bij zijn foto- of videocollectie.

Kinderpornografie heeft ook een belangrijke functie als ruilobject. Een liefhebber van kinderporno wil voor zo weinig mogelijk geld zoveel mogelijk kwaliteit verwerven. Daarnaast versterkt uitwisseling met andere verzamelaars zijn identiteit als pedoseksueel, zodat de pleger zich als pedoseksueel niet zo alleen en eenzaam voelt. Het financiële rendement dat met kinderpornografie behaald kan worden, is zeer hoog. Een goede kopie van een kinderporno-band kan zeer hoge bedragen opbrengen. Dit betekent dat niet alleen pedoseksuelen in kinderporno zullen handelen, maar ook anderen die veel geld willen verdienen.

2.3. Het fenomeen kinderprostitutie

Op dit moment zijn er alleen schattingen van het aantal minderjarige prostitué(e)s dat werkzaam is in Nederland.

De meesten zijn tussen twaalf en achttien jaar oud en werken in de grote steden. Voor zover uit onderzoeksgegevens bekend betreft dit vooral jongensprostitués. Hulpverleners en artsen kunnen op diverse manieren in aanraking komen met kinderen en jongeren die uit 'vrije wil' (waarbij de keuzevrijheid twijfelachtig is) of gedwongen in de prostitutie terechtgekomen zijn.

De klanten

Kinder- en jeugdprostitutie richt zich in de eerste plaats op klanten die een primaire seksuele voorkeur voor kinderen hebben: de preferentiële dadergroep. Dit is de grootste groep klanten. Een tweede groep bestaat uit de klanten die op seksueel gebied wel eens wat anders willen, mensen die in principe een primaire seksuele voorkeur voor een volwassen partner hebben. Deze klanten experimenteren graag en vaak en hebben weinig scrupules. Ze behoren tot de antisociale dadergroep.

Deze twee groepen klanten hebben vermoedelijk altijd bestaan, maar de laatste jaren lijkt zich een nieuwe groep

ontwikkeld te hebben. Deze is ontstaan op het moment dat het bestaan van aids het bezoek aan volwassen prostitutees voor prostituanten te riskant maakte. Dit type klant, dat in Thailand kinderprostituée(s) opzoekt, bestaat ook in Nederland. Aids kan dus in Nederland als importinfectieziekte opduiken in kringen waarin seksuele contacten met kinderen plaatsvinden. In de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Zuid-Afrika zijn de eerste gevallen inmiddels in de medische literatuur gepubliceerd. In Nederland is inmiddels één geval bekend van een kind dat door seksueel misbruik een HIV-infectie heeft opgelopen. De kans is groot dat de komende jaren meer Nederlandse slachtoffers van aids door seksueel misbruik of ontucht bekend zullen worden. Daarbij moet worden opgemerkt dat slachtoffers van seksueel misbruik vrijwel nooit op aids worden getest, waardoor een deel niet wordt gezien. De vraag of kinderen in dergelijke situaties wel of niet moeten worden getest, raakt aan een ethisch dilemma.

De handelaar

De markt van de kinder- en jongerenprostitutie bestaat niet alleen uit een klant en een product (het kind of de jongere). Er moet iemand zijn die het product letterlijk aan de man brengt, met andere woorden het contact tussen het kind of de jongere enerzijds en de klant anderzijds tot stand brengt: de handelaar. Ook hierin zijn verschillende typen te onderscheiden.

De commerciële bemiddelaar heeft, zoals bij iedere zakelijke transactie, het doel om voordeel te behalen. Dit voordeel kan puur op geldelijk gewin gericht zijn, zoals vaak het geval is in de 'commerciële' kinderprostitutie. Bij deze vorm is meestal sprake van een goed opgezette organisatie, die zich weliswaar bezig houdt met criminele activiteiten maar er in het algemeen voor zorgt dat de prostitutees niet te jong zijn, dat wil zeggen niet jonger dan twaalf jaar. Voor zover bekend gaat het in Nederland in dit circuit vaak om jongensprostitués. In Rotterdam heeft een aantal jongensbordelen een tijd lang zeer winstgevend kunnen draaien.

Ook in deze commerciële sector is het vaak zo dat de jongere eerst chantabel wordt gemaakt. Dit gebeurt bijvoorbeeld door hem te betalen voor zijn activiteiten. Enerzijds houdt de betaling de jongere 'gemotiveerd' om zijn activiteiten te continueren: hij heeft er voordeel van en kan zich dingen permitteren die voor zijn leeftijdgenoten niet haalbaar zijn. Anderzijds kan de handelaar de jongere als hij merkt dat deze twijfels krijgt over zijn activiteiten of er misschien zelfs mee wil stoppen, confronteren met het feit dat hij 'boter op zijn hoofd' heeft. Ook de vervaardiging van pornografie kan gebruikt worden om de jongere te chanteren. In die situatie dient deze vervaardiging naast een commercieel doel dus nog dit andere doel: het chantabel maken van het slachtoffer. Omdat deze vorm van pornografie in het algemeen het aantrekkelijkst is als de jongere lijkt te genieten van zijn activiteiten, wordt enig acteervermogen gevraagd. Hiervoor krijgt de jongere vermoedelijk extra geld. De ouders van de jongeren die in dit commerciële circuit werken weten in het algemeen niet dat hun kind zich prostituteert. Hierdoor kan de handelaar de jongere tot deelneming en geheimhouding dwingen: 'Als jij er met iemand over praat, heb ik bewijzen dat je ervan genoten hebt'. Zoals eerder gemeld blijven de effecten van de vervaardiging van kinderporno de jongere lange tijd achtervolgen. Zelfs als deze uiteindelijk de prostitutie achter zich laat en niemand buiten het circuit van zijn vroegere activiteiten afweet, blijven de bewijzen van zijn gedrag eeuwig bestaan. Het is slechts een kwestie van tijd voordat de bom barst.

Naast de commerciële bemiddelaar bestaat ook er de huis-, tuin- en keukenbemiddelaar. Soms is het diens belangrijkste motief om geld te verdienen. Soms lijken er andere motieven aanwezig, zoals relationeel gewin of statuswinst. Dit type bemiddelaar opereert vaak alleen en heeft direct voordeel van de uitbating van het kind of de jongere. Meestal is de handelaar één van de biologische ouders of een stiefouder. Soms zijn het beide ouders, waarbij het onduidelijk is wie wie tot deelname dwingt. Er is geen sprake van een echt bordeel, zoals bij de commerciële kinderprostitutie. Het misbruik vindt plaats in het ouderlijk huis, in het huis van de klant of op een tevoren afgesproken plaats. Zowel meisjes als jongens kunnen als slachtoffers worden gebruikt. Volgens de bestaande gegevens lijken in deze categorie de meisjes als slachtoffer in de meerderheid te zijn.

Soms worden met name tienermeiden de prostitutie ingelokt door

'vriendjes'-pooiers: jongens die in eerste instantie ogenschijnlijk een relatie met hen aangaan. Deze meiden ervaren en benoemen de situatie als een echte relatie. Hun 'vriend' confronteert hen vanaf het begin met een combinatie van aandacht en dreiging. De pleger/pooier bouwt in de relatie elementen van dreiging in, bijvoorbeeld door angstaanjagende verhalen te vertellen en wapens te tonen. Vanwege hun problematische achtergrond is het voor deze slachtoffers moeilijk hun eigen gevoelens te onderkennen en te benoemen. Dit maakt hen extra afhankelijk van anderen. Door de prostitutie hebben ze het gevoel 'in control' te zijn. Ze zien zichzelf niet als slachtoffer. (Zie de informatie onder 'Utrechtse praktijksituatie'.)

Een speciale categorie van bemiddelaars wordt gevormd door de jongeren die zichzelf uitbaten. Vaak zijn dit jongeren van twaalf jaar of ouder - zowel jongens als meisjes - die om de een of andere reden thuis weglopen. Ze hebben zonder uitzondering een zeer problematisch gezinsachtergrond. Het gaat bijvoorbeeld om

- jongeren uit gebroken gezinnen
- jongeren die seksueel zijn misbruikt door een ouder of andere volwassenen
- ernstig affectief verwaarloosde jongeren, of
- jongeren die ernstig lichamelijk zijn mishandeld.

In de prostitutie gaan is voor deze jongeren een vorm van overlevingsgedrag. De prostitutie levert geld op om te eten en dus om te overleven. Soms leiden de contacten ertoe dat de jongere tijdelijk onderdak en bescherming vindt bij een klant, die hem of haar in ruil daarvoor voor zijn eigen genoegens monopoliseert en exploiteert. De jongere komt zo van de ene in de andere problematische situatie terecht, wat de kans op alcohol- en drugsmisbruik vergroot. Hierdoor komt hij in een vicieuze cirkel terecht: hij (of zij) raakt verslaafd, waardoor hij meer geld nodig heeft. Meer geld betekent meer klanten afwerken en minder kans om uit de prostitutie te stappen. Dit geldt zowel voor de jongere in het commerciële circuit als voor de jongere die zichzelf prostitueert om te overleven. Sommige jongeren gaan zich prostitueren omdat ze zich identificeren met het 'hoer-zijn'. Deze identificatie is hen door de plegers aangepraat. Ze gaan vervolgens leven naar dit stigma. Deze jongeren wonen vaak nog thuis.

De slachtoffers

In Nederland bestaat weinig ervaring met zeer jonge slachtoffers van kinderprostitutie. Maar uit de literatuur is bekend dat er geen grens is aan de minimumleeftijd. Vermoedelijk de bevalling als nullijn. Er zijn video-

opnamen bekend die het misbruik van een zes maanden oude zuigeling tonen. Het ritmisch zuigen van de baby bezorgde de pleger/'klant' lustgevoelens.

De maximumgrens wordt bepaald door de in de wet vastgelegde meerderjarigheidsgrens van achttien jaar, hoewel er zogenaamde kinderprostituté(e)s bekend zijn die ouder zijn. Door hun lichamelijke ontwikkeling kunnen deze voor minderjarigen doorgaan, waardoor zij voor hun klanten een acceptabele, aantrekkelijke en vooral ook legitieme seksuele partner vormen.

Zowel jongens als meisjes worden geprostitueerd, al lijkt de markt voor jongens groter te zijn. Zij komen daarom waarschijnlijk vaker in het commerciële circuit terecht. Meisjes lijken vaker in de privé-sfeer seksueel te worden geëxploiteerd.

Overigens is het opvallend dat een deel van de klanten geen voorkeur lijkt te hebben voor een bepaald geslacht. Zij prefereren kinderen in het algemeen, waarbij de lichamelijke ontwikkelingsfase en niet het geslacht van het kind bepalend is voor de seksuele aantrekkingskracht.

Twee regionale praktijksituaties

Utrecht

Door ronselpraktijken van jongens van overwegend Marokkaanse afkomst neemt de jeugdprostitutie onder adolescente meisjes de laatste jaren sterk toe. De jongens hebben meestal al een criminele carrière achter de rug en hebben een nieuwe vorm van geld verdienen ontdekt: het prostitueren van meerderjarige en minderjarige meisjes. De pak kans is laag en de verdiensten zijn hoog. De jongens posten op plekken waar ze meisjes kunnen recruterend: bij scholen, opvangcentra, uitgaansgelegenheden, bushaltes. Ze selecteren hun slachtoffers doelbewust en benaderen altijd getraumatiseerde, emotioneel beschadigde meisjes. Het zijn meisjes bij wie de pijn om wat ze meegemaakt hebben zichtbaar of voelbaar is en die heel gevoelig zijn voor de aandacht en de zogenaamde warmte en liefde van de jongens. Deze meisjes zijn, net als de jongeren die zichzelf prostitueren, opgegroeid in een emotioneel onveilig gezin en in mindere of meerdere mate affectief verwaarloosd. Verder zijn ze vaak slachtoffer geweest van seksueel en/of lichamelijk geweld. Door deze ervaringen is hun gevoel van eigenwaarde verwoest. Hun pogingen om de doorstane trauma's de baas te worden leiden vaak tot herhaling van deze trauma's. Zo gaan ze onder meer relaties aan die op uitbuiting zijn gebaseerd. De jongens spelen feilloos in op de behoefte aan liefde van de meisjes en bedelven hen onder aandacht en cadeaus. Hun enige doel van deze 'romance' is om hen de prostitutie in te drijven. Meestal proberen ze de meisjes ook van hun familie en vriendinnen te isoleren en gebruiken ze vanaf het begin geweld of dreigen daarmee. Hierdoor gaat het meisje angst met liefde verwarren en wordt ze nog afhankelijker. De jongens werken in groepjes, de meisjes worden bewaakt. Op een gegeven moment wordt het meisje gedwongen zich te prostitueren en alle inkomsten aan de jongens af te staan. Door de mengeling van angst en loyaliteit aan hun vriend kunnen slechts weinig meisjes worden gemotiveerd aangifte te doen. Er komen steeds meer slachtoffers van deze praktijken. De jongens opereren niet alleen in Utrecht maar ook in de andere grote steden en in toenemende mate in de provincie. De meeste slachtoffers zijn van Nederlandse en Marokkaanse afkomst, maar naar verwachting zal het aantal Marokkaanse meisjes gaan stijgen.

Amsterdam

Een groot deel van de jongensprostitués in Amsterdam is van Marokkaanse afkomst. Zij zijn erg geliefd bij de pedoseksuele plegers/klanten. Deze overtegenwoordiging van Marokkaanse jongens in Amsterdam kan als volgt worden verklaard:

- In veel Arabische (sub)culturen is het vrij gebruikelijk dat kinderen onderling en soms met volwassenen seksuele spelletjes spelen. Klanten/plegers spelen hierop in en de jongens, die thuis meer vrijheid genieten dan meisjes, ontdekken de prostitutie als lucratieve bezigheid.
- Doordat ze langere tijd van elkaar gescheiden hebben geleefd zijn de vader, die al lang in Nederland is, en zijn gezin van elkaar vervreemd geraakt. In Marokko was de oudste zoon de baas in huis. Na de gezinshereniging levert dit conflicten op tussen hem en zijn vader, waarna de zoon uit huis wordt gezet of zelf wegloopt. In sommige gevallen biedt de prostitutie een manier om te overleven.
- Bij de jongeren heerst verwarring over de seksuele normen en waarden: enerzijds zijn er de beelden en verhalen op scholen, in de media en van vriendjes, anderzijds de waarden in de thuissituatie.
- Door de krappe financiële situatie thuis beschikken de jongeren niet over de modieuze spullen die anderen van hun ouders krijgen. Met prostitutie kunnen ze dan het geld verdienen voor de aanschaf van deze spullen.

2.4 Kinderporno en kinderprostitutie en het NIMBY-syndroom

Veel mensen hebben een blinde vlek voor het bestaan van kinderporno en kinderprostitutie. Dit komt door het *NIMBY*-syndroom. Deze afkorting staat voor Not In My Back Yard, een Amerikaanse uitdrukking om aan te geven dat bepaalde dingen 'niet in mijn achtertuin' voorkomen. Het *NIMBY*-syndroom doet zich vooral voor op momenten dat mensen een onontkoombare waarheid onder ogen moeten zien die zij niet kunnen accepteren. Het wel accepteren van deze waarheid zou het persoonlijke functioneren en de basis van het bestaan kunnen aantasten. Soms kan het *NIMBY*-syndroom daarom beschouwd worden als een overlevingsmechanisme. Bij dit syndroom spelen zowel bewuste en onbewuste elementen een rol. Het wordt hier beschreven om duidelijk te maken hoe belangrijk het is dat iedereen onder ogen ziet dat het mishandelen en seksueel misbruiken van kinderen een onontkoombaar feit is. Deze acceptatie is een voorwaarde om het probleem te herkennen, aan te pakken en te bestrijden.

Het *NIMBY*-fenomeen kan bij iedereen voorkomen, zelfs bij de kinderen die zelf slachtoffer werden van seksueel misbruik. Zo ervaren de jeugdige slachtoffers van (seksuele) mishandeling ook na een voorlichting op school wat er thuis gebeurde niet als misbruik. Dit komt ook door de gevoelens van loyaliteit van de kinderen ten opzichte van de dader: hij is tenslotte ook hun vader, broer of huisvriend. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de therapeut, de kinderen en de omgeving van het slachtoffer.

Ook hulpverleners kunnen *NIMBY*-reacties vertonen. Dit is een ernstige zaak en valt de hulpverlener in kwestie beroepsmatig te verwijten. De *NIMBY*-reacties worden bewust en onbewust gevoed door de persoonlijke ervaringen van de hulpverlener, diens taakopvatting en toepassing van het beroepsgeheim. Voorbeelden van

NIMBY-reacties zijn: niet geloven dat dit kind door deze pleger misbruikt is ('zo'n keurige man kan toch geen pedofiel zijn'), de ernst en de omvang van de problematiek bagatelliseren, een fatalistische houding aannemen (het gaat toch door, er is niks aan te doen), of zich verschuilen achter het beroepsgeheim ('ik mag niets doen'). Onlangs vertoonden politiemensen die geconfronteerd werden met kinderporno een bijzondere vorm van NIMBY-gedrag door veel gevoeliger te reageren op de beelden van misbruikte meisjes dan van misbruikte jongetjes.

Het is en blijft lastig om kinderporno en kinderprostitutie te herkennen. Het gaat vaak om een sluipend proces en slachtoffers komen niet direct om hulp vragen. Er is vaak geen opvallend letsel na een acute mishandeling. Dit vraagt een extra alerte houding en een actieve benadering van de hulpverlener. Deze kan bijvoorbeeld in overleg met de school optreden bij veelvuldig spijbelgedrag.

Het NIMBY-syndroom doet zich ook voor op het niveau van de samenleving: politici hebben vaak een versimpelde kijk op de problematiek en lijken te denken dat problemen van kinderen per definitie kleiner zijn dan die van volwassenen. Daarmee wordt het probleem gebagatelliseerd. Voor groepen die zelf hun stem moeilijk kunnen verheffen, is het lastig om aandacht te krijgen op politiek niveau. Bovendien kenmerkt de politiek zich door een korte-termijn-denken. Structureel beleid voor de bestrijding van het leed dat kinderen en jongeren in deze samenleving systematisch wordt aangedaan, vergt echter een lange adem en een goed doordachte analyse. Dit staat vaak haaks op de ad hoc-aandacht wanneer een affaire leidt tot de onvermijdelijke kamervragen. Wrang gesteld kun je zeggen dat Dutroux veel betekend heeft voor de slachtoffers van seksueel misbruik. Maar het instellen van een werkgroep alleen is niet voldoende om het probleem afdoende aan te pakken.

Een bekende NIMBY-reactie is de vraag naar de omvang van de problematiek. Maar zolang nog veel slachtoffers niet naar buiten durven en kunnen treden, kunnen cijfers slechts een vage indicatie geven van de omvang van de problematiek.

Tenslotte blijft het moeilijk om kinderporno maatschappelijk te veroordelen zolang het bezit hiervan niet strafbaar is gesteld en virtuele kinderporno niet wordt aangepakt. Zolang virtuele afbeeldingen mogen of oogluikend worden getolereerd, wordt in laatste instantie ook seks met kinderen gesanctioneerd. Het 'bij ons komt het niet voor' betekent dan 'bij ons mag het - onder voorwaarden - wel voorkomen en mogen mensen ervan genieten'. In zo'n samenleving kan een slachtoffer zich moeilijk voldoende serieus genomen voelen.

2.5. Omvang van kinderporno en kinderprostitutie in Nederland

2.5.1. Waarom getallen moeilijk te geven zijn

Bij kinderporno en kinderprostitutie rijst al snel de vraag naar de omvang van deze fenomenen. Deze vraag is voor een deel terecht: inzicht hierin maakt het mogelijk beter onderbouwd aandacht te vragen bij politiek en overheid. Voor een ander deel echter komt deze vraag voort uit ongelooft dat deze problematiek veel voorkomt in Nederland. Het uitstippelen van een apart beleid is dan dus niet nodig.

In de discussies over seksueel geweld gaat het in het algemeen vaak over cijfers. Cijfers over de omvang van incest (15%) of vrouwenmishandeling (11%) worden altijd met scepsis ontvangen. Maar het aantal slachtoffers

van seksueel geweld dat terecht komt in de hulpverlening, is slechts een fractie van de totale groep die met de problematiek te maken heeft gehad. Niet alle slachtoffers hebben immers hulp nodig bij de verwerking van het seksueel geweld dat zij hebben meegemaakt. Maar ook lang niet alle slachtoffers die wel hulp zoeken worden als zodanig herkend. Zelf praten ze niet gemakkelijk over hun problemen. Des te belangrijker is het dat hulpverleners gevoelig zijn voor hun signalen en de deskundigheid in huis hebben om vermoedens bespreekbaar te maken.

Frenken (1997) schrijft over de omvang van kinderporno in Nederland dat er door het ontbreken van methodologisch betrouwbaar onderzoek voorlopig geen inzicht is in de productie van kinderporno en de verschillende soorten die er gemaakt worden. Hij gaat er vanuit dat het *dark number* hoe dan ook groot zal zijn. Kinderpornografie wordt geproduceerd in een gesloten wereld, en alle participanten verplichten elkaar tot geheimhouding omdat zij allemaal chantabel zijn. De aandacht voor kinderpornografie bij de politie is beslissend voor het bepalen van de prevalentiecijfers (zie 2.5.2)

Voor slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie lijkt het nog moeilijker te zijn dan voor andere slachtoffers van seksueel misbruik om hun verhaal te vertellen: niet zelden zijn zij bedreigd door de plegers die opereren in het circuit van de georganiseerde misdaad. Maar zoals reeds beschreven worden signalen van slachtoffers in de hulpverlening ook onvoldoende herkend. Sommige hulpverleners hebben zich pas achteraf gerealiseerd dat hun cliënten met seksueel-misbruikervaringen ook gewag maakten van foto's en video-opnames. Vaak hebben zij niet doorgevraagd. Ook in incestverwerkingsgroepen wordt veelal niet onderkend dat sommige meiden door hun incestervaringen in de prostitutie terecht komen. Zijzelf beginnen hier uit schaamte niet over.

Rapportages over de problematiek bevatten vaak cijfers van hulpverleners die in hun praktijk veel te maken hebben gekregen met slachtoffers van kinderporno of kinderprostitutie. Deze cijfers zijn niet representatief en kunnen niet worden vertaald naar de landelijke situatie. Maar het wordt wel steeds duidelijker dat de problematiek beslist niet alleen in de grote steden in het westen van het land voorkomt. In de georganiseerde misdaad zijn mensen actief die sterk bedacht zijn op het risico tegen de lamp te lopen. Grote kinderporno-netwerken worden opgerold in Twente, in Friesland bestaat behoefte aan een opvangvoorziening voor meisjesprostituées en een leraar in Limburg blijkt al jarenlang kinderporno te maken. Bepaalde vormen van prostitutie lijken wel per regio een ander karakter te hebben. Zo zijn er Rotterdam relatief veel besloten clubs voor jongensprostitutie, heeft Utrecht een problematisch aantal geronselde meisjesprostituées en komen in Amsterdam veel jongens uit Oost-Europese landen in het prostitutiecircuit terecht.

Meer inzicht in de omvang van kinderporno en kinderprostitutie in Nederland kan alleen worden verkregen als hulpverleningsinstellingen slachtoffers als zodanig herkennen en erkennen. Zolang slachtoffers zich niet gehoord voelen en er uit angst, schaamte en bestaande taboes het zwijgen toe doen, is het onmogelijk concrete gegevens te leveren over aard en omvang van de problematiek. Tot die tijd bieden de ervaringen van de weinige hulpverleners-experts in Nederland het enige houvast.

2.5.2 Enkele cijfers en registratie

Omvang kinderpornografie

Door de jaren heen zijn discussies gehouden over aard en omvang van het seksueel misbruiken van kinderen en de produktie van kinderpornografie. Over de aard van seksueel misbruik en kinderpornografie is inmiddels veel bekend. Maar daarmee is nog niets gezegd over de omvang.

Frenken (1997) noemt de informatie van Loof en Damming die in 1994 publiceerden over hun vragen aan ervaren zedenrechercheurs uit 23 politieregio's naar het aantal gedraaide 'harde' zaken op het gebied van kinderpornografie in de jaren 1991 tot en met 1993. Elf regio's rapporteerden geen zaken, de twaalf overige rapporteerden tezamen 20 zaken. Daarnaast was er een dertigtal tips die van weinig waarde bleken. De regiokorpsen waren van mening dat kinderporno zich over het algemeen tot het pedofielen-circuit beperkt (categorie 1). Er zijn wel netwerkjes waarbinnen men 'hobbyt' met kinderpornomateriaal, dit materiaal onderling uitwisselt en waar ook wel eens een enkeling er brood in ziet om zich commercieel met kinderporno bezig te houden (categorie 2). Commerciële productienetwerken (categorie 3) werden in het onderzoek niet aangetroffen.

Hogere aantallen van zaken worden gerapporteerd in een inventarisatie door de regio Amsterdam/Amstelland. In de periode 1991 tot half 1994 werden daar 86 onderzoeken verricht op 61 producenten en 41 personen die zowel produceerden als verspreidden. Bijna de helft van hen produceerde mede voor commerciële doeleinden nieuw materiaal of reproduceerde oud buitenlands materiaal (categorie 2); de rest (re)produceerde dit voor eigen gebruik of onderlinge uitwisseling (categorie 1). Het gaat daarbij zowel om foto's als video-opnamen, als op video gekopieerde 8 mm films. De inhoud varieert van blote kinderen in naturistencampings, strandopnamen, naakt poseren tot seksuele handelingen tussen kinderen onderling of tussen volwassenen en kinderen - in die volgorde van afnemende frequentie.

Frenken (1997) citeert uit een tweede inventarisatie van de Regiopolitie Amsterdam/Amstelland waaruit blijkt dat er in de periode 1994 tot en met 1996 in die regio 40 onderzoeken in verband met kinderpornografie werden verricht. In de bedoelde drie jaren werden 100 verdachten gehoord en 2000 videobanden in beslag genomen waarop ongeveer 2000 verschillende kinderen werden waargenomen. Een 'substantieel deel' van het materiaal was recent in Nederland vervaardigd; vaker betrof het oud, buitenlands materiaal. De 40 onderzoeken betroffen onder meer 17 netwerken van meerdere bij de produktie of verspreiding betrokken personen. Onder die netwerken zouden een paar georganiseerde, commerciële netwerken zijn. De hier besproken inventarisaties van zaken, betrokken personen en in beslag genomen materiaal, gaan mank aan scherpe operationalisaties en gedifferentieerde tellingen van oud versus nieuw materiaal, Nederlands versus buitenlands materiaal, van strandkiekjes versus vastgelegde misbruikhandelingen en van producenten versus verkopers en consumenten. Omdat opsporingsdiensten in deze tijd van teruglopende budgetten en begrotingen economischer en vooral ook effectiever/ efficiënter willen werken, stellen zij prioriteiten aan het opsporingswerk. Vooral de prioriteiten daar leggen waar de nood het hoogst is, is hierbij het adagium. Er worden keuzes gemaakt in de bestrijding van criminaliteit, op internationaal, nationaal, regionaal en zelfs op lokaal niveau. Om kinderpornografie en seksueel misbruik van kinderen te bestrijden is het noodzakelijk betrouwbare cijfers te hebben over de omvang

van dit fenomeen. Een juist beeld kunnen schetsen over aard en vooral de omvang maakt dat weloverwogen beslissingen kunnen worden genomen ter zake opsporing. Bovendien kunnen beleidsmakers op deze wijze worden overtuigd van de noodzaak het probleem te bestrijden. Om geloofwaardig te kunnen zijn en te blijven is het dringend gewenst een duidelijker beeld dan voorheen te hebben over de omvang van kinderpornografie, zodat de bestrijding ervan prioriteit krijgt.

In elk land zijn er zeer sterke verschillen in registratie waardoor landen onderling niet in staat zijn juiste cijfers te verstrekken over de omvang van kinderpornografie. Elk land hanteert zijn eigen wijze van administratieve verwerking, zijn eigen definities van wat seksueel misbruik van minderjarigen is, wat kinderpornografie is en niet onbelangrijk zijn eigen wijze van opsporen en het stellen van prioriteiten daarin.

Ook in Nederland is gebleken dat diverse (overheids-)instanties en instellingen er verschillende registratie-wijzen op na houden (zo bleek onder andere uit een onderzoek eind 1994 van het Verwey Jonker Instituut naar de werking van de Nederlandse Zedenwetgeving). Velen registreren op eigen wijze. Enige samenhang is er niet of nauwelijks. Politie- en justitiecijfers laten ook voor verschillende interpretatie vatbare cijfers zien. Een belangrijke oorzaak hiervan is vooral dat er onderscheid zit in het al of niet verwerken van een melding in een proces-verbaal (pv), wordt het pv wel/niet doorgestuurd, vindt er wel/geen vervolging plaats, hoe is de afhandeling van het Openbaar Ministerie in deze, wel/geen beleidssepot door het Openbaar Ministerie, wel niet veroordeling, etc. Het Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) levert ook al geen bruikbaar cijfermateriaal, althans onvoldoende om genuanceerd conclusies te kunnen trekken over de omvang.

Opvallend is dat, waar de politie faalt of niet in staat is betrouwbare informatie te verschaffen over de omvang van seksueel misbruik van kinderen, sommige NGO's cijfers tonen alsof zijzelf met registratie en opsporing van seksueel misbruik belast zijn. Voor het beweerde wordt niet altijd aan bronvermelding gedaan en de methode van onderzoek is niet altijd even doorzichtig. Wanneer het beweerde met voorbeelden moet worden aangetoond valt immer op dat vaak naar dezelfde onderzoeken wordt verwezen, zoals het geval bij de Zweedse pedozaak uit 1993 die ooit in Thailand begon. Het gevaar bestaat dat bij een teveel aan onjuiste informatie het tegengestelde effect bereikt kan worden, nl. dat de omgeving (publiek, overheidsinstellingen) zich van het probleem afwenden. Bij een maatschappelijk zeer gevoelig onderwerp als seksueel misbruik van minderjarigen dient de geloofwaardigheid over datgene wat beweerd wordt niet ter discussie te staan.

Het opmerkelijke verschil tussen de geregistreeerde omvang in de rapporten van Loof en Damming en Hoek suggereert dat de aandacht voor kinderpornografie binnen de regiokorpsen beslissend is voor de prevalentie-cijfers, nog los van het gegeven dat in de grote steden de seksuele criminaliteit aanmerkelijk groter is dan in rurale gebieden.

Omvang kinderprostitutie

(Kinder)prostitutie wordt juridisch onder mensenhandel gerekend. Mensenhandel is een onderwerp wat tot op heden moeilijk in kaart is te brengen.

Het NISSO (Nederlands Instituut voor Seksuologisch Sociologisch Onderzoek) doet op dit moment in opdracht van het Ministerie van Justitie een onderzoek naar het aantal allochtone en autochtone meisjes die in

de prostitutie werkzaam zijn. De uitkomsten van dit onderzoek zullen in september 1998 gepresenteerd worden en kunnen derhalve nog niet meegenomen worden in dit rapport.

Voor zover bekend zijn jongensprostitués in Nederland nog steeds in de meerderheid. Orthopedagoog en voormalig veldwerker Raphael Beth schat dat in Amsterdam circa 900 jongens werkzaam zijn in de prostitutie. Minstens een kwart daarvan heeft ook meegewerkt aan pornofilms. Hij baseert deze getallen op zijn jarenlange ervaring in het hoofdstedelijke circuit, met name tussen 1988 en 1994. De meeste jongens komen uit sociaal lagere klassen en gebroken gezinnen (58 procent) en minder dan een kwart maakt de middelbare school af. Van de onderzochte groep begon 83 procent voor zijn zestiende jaar met prostitutiewerk.

De politie beschikt niet over cijfers m.b.t. aantallen jongens en meisjes die in de prostitutie werkzaam zijn.

Uit strafrechtelijke onderzoeken is gebleken dat met name minderjarige slachtoffers dikwijls geen aangifte doen of deze later weer intrekken. Als redenen hiervoor zijn te noemen: angst voor verlies van materiële welvaart, bedreigingen, en verwongen loyaliteit ten opzichte van de daders. De politie moet het dus vooral hebben van eigen waarnemingen, waarbij belangrijke ondersteuning geleverd kan worden door de wijkagent, het observatieteam en technische hulpmiddelen. Hierdoor zijn dergelijke onderzoeken zeer arbeidsintensief en doorgaans niet per district aan te pakken.

Verder is uit onderzoek gebleken dat slachtoffers (zowel meisjes als jongens) in eerste instantie steun zoeken bij naaste familieleden en/of vrienden. Een aantal zoekt daarna hulp bij de professionele hulpverlening, om vervolgens in een enkel geval terecht te komen bij de politie om aangifte te doen. Het *dark number* blijft hierdoor groot.

1. *Hij of zij: er komen ook vrouwelijke plegers voor. Maar omdat de mannelijke plegers veruit in de meerderheid zijn, worden plegers/daders in dit rapport met hij aangeduid.*

HOOFDSTUK 3: SIGNALERING EN OPSPORING

3.1 Nationaal

3.1.1 Positie CRI ten opzichte van regiopolitie

Jeugd- en Zedezorg van de politie is meestal als volgt georganiseerd in Nederland.

Lokaal. Op lokaal niveau werkt de politie generalistisch en vindt de uitvoering en opvang plaats van de jeugd- en zedezorg. Op dit niveau zijn klantgerichtheid en slachtofferzorg belangrijke aspecten van de werkzaamheden. Het probleemoplossend vermogen van de politie om jeugdig conflictgedrag te voorkomen en te bestrijden en de opsporing en aanhouding van daders van zedendelicten heeft hoge prioriteit.

Regionaal. Op regionaal niveau is er sprake van specialisatie en vindt beleidsvorming, coördinatie, kwaliteitsbewaking en dieptespecialisatie van jeugd- en zedezorg plaats. Probleemgerichtheid, probleemoplossend vermogen en deskundigheidsbevordering ter ondersteuning van het lokale werk zijn op dit niveau de belangrijkste vaardigheden en taken.

Nationaal. De criminaliteit, ook op het terrein van Moord en Zeden, is sterk in beweging. Bij zware en georganiseerde criminaliteit worden steeds verfijndere technieken toegepast waardoor criminele organisaties en individuele personen zich - letterlijk - moeilijker laten vangen. Voor een adequaat antwoord op deze ontwikkeling is het van belang dat regionale, nationale en internationale opsporingsdiensten samenwerken en hun kennis aan elkaar ter beschikking stellen. De DCRI is een onderdeel van de KLPD (Korps Landelijke Politie Diensten) en vormt hierbij een verbindende schakel. Het Landelijk Parket Openbaar Ministerie fungeert als bevoegd gezag voor de KLPD/DCRI.

De CRI verricht activiteiten op het terrein van informatieverwerking en informatievoorziening, innovatie en expertise, internationale samenwerking en berichtenuitwisseling en (beleid)advisering. Over actuele, betrouwbare, volledige en toegesneden informatie kunnen beschikken is een randvoorwaarde om te kunnen voldoen aan de volgende vier belangrijke doelstellingen van de CRI:

- . Informatie doorgeven voor daadwerkelijke opsporing en coördinatie van recherche-onderzoeken;
- . Besturing van het proces voor de strategiebeoordeling, prioritering en effectmeting;
- . Bijdragen aan vergroting van het inzicht in de aard en omvang van de criminaliteit voor het politieel, bestuurlijk en politiek beleidsproces;
- . Het ontwikkelen en overdragen van onderzoekskennis die het opsporingsproces ondersteunt vraagt om samenwerking met de regiocorpsen en buitenlandse politieorganisaties. Deze innovatie- en expertisetaak komt ook ten goede aan een aantal ondersteunende researchtaken van de CRI.

De CRI heeft haar visie op de bestrijding van moord- en zedendelicten in een zogenaamde koersnotitie verrat.

Mensenhandel, kinderpornografie en moord- en zedendelicten

Met het opzetten van een programma moord en zeden is de capaciteit en kwaliteit van de inzet van de divisie CRI vergroot. Het uitgangspunt is meer aandacht te besteden aan (seksuele) moordzaken en zedenmisdrijven,

met als doelstelling de effectiviteit van de opsporing te vergroten. Hiermee voldoet de divisie CRI aan de in de koersnotitie uitgesproken verwachtingen van de regiokorpsen om de expertise op deze terreinen te verhogen, nieuwe initiatieven te nemen op het gebied van Research & Development en de beleidsadvisering te intensiveren. Want bij de bestrijding van moord- en zedendelicten doen zich een aantal problemen voor¹, namelijk:

- er is geen centraal registratiebestand van moordzaken en zedenmisdrijven
- door het ontbreken van een centraal bestand kunnen deze misdrijven niet gekoppeld worden
- moordzaken en zedenmisdrijven kunnen niet op een willekeurige geografische grootte geanalyseerd worden
- regionaal, nationaal en internationaal ontbreekt de communicatie en coördinatie in de aanpak van moordzaken en zedenmisdrijven
- door het ontbreken van een centraal bestand zijn de huidige analyses te weinig betrouwbaar, omdat onvoldoende gekoppeld kan worden aan misdrijven uit het verleden.
- uit onderzoek blijkt dat op (inter-)nationaal en regionaal niveau dringend behoefte bestaat aan registratie en analyse van bedoelde misdrijven.

Knelpunten in de bestrijding van kinderpornografie

In Nederland is geen centraal punt waar kinderpornografisch materiaal kan worden vergeleken met eerder in beslaggenomen materiaal. Het komt regelmatig voor dat in zedenzaken pornografisch materiaal in beslag wordt genomen en dat met hetzelfde kinderpornografisch materiaal in verschillende regio's afzonderlijk wordt gerechercheerd. Niet in alle politieregio's heeft het rechercheren van kinderpornografie prioriteit.

De coördinatie van informatie is nationaal en internationaal niet goed vastgelegd. Met name de CRI wordt niet in alle gevallen geïnformeerd over kinderporno-onderzoeken.

Daders en slachtoffers van seksueel misbruik van kinderporno zijn door het ontbreken van een centraal punt niet bekend en identificatie is daardoor niet altijd mogelijk.

Door de technische en maatschappelijke ontwikkelingen kunnen pedofielen gebruik maken van Internet om hun kinderpornografisch materiaal te plaatsen en te ruilen.

De nieuwe zedelijkheidswetgeving heeft ertoe geleid dat per 1 februari 1996 de bepalingen inzake kinderporno (artikel 240 b SR) zijn gewijzigd. De maximale gevangenisstraf en de geldboete aanzienlijk zijn verzaamd. Dit geeft voor opsporingsonderzoeken meer mogelijkheden. Zo kan nu voorlopige hechtenis worden toegepast en kan een gerechtelijk vooronderzoek worden gevorderd. Verwacht wordt dat meer onderzoeken zullen plaatsvinden en dat er meer materiaal in beslag genomen zal worden.

Uit de geschetste problematiek zijn de volgende aanbevelingen te destilleren:

- Alle moord- en zedendelicten dienen op centraal niveau (zowel nationaal als internationaal) geregistreerd te zijn, om de gepleegde delicten onderling te kunnen vergelijken. Daarvoor is samenwerking tussen CRI en het totale Nederlandse politiecorps vereist.
- Alle in Nederland in beslag genomen kinderpornografie dient op centraal niveau te worden opgeslagen, om met behulp van deze afbeeldingen het netwerk van personen te kunnen identificeren dat achter de productie, verspreiding en handel schuilgaat.

De aanbevelingen zijn geconcretiseerd in het programma Moord en Zeden, dat sinds april 1997 bij de CRI in werking is. Dit programma houdt het volgende in.

- Implementatie van het computerprogramma *Viclas* en de ontwikkeling van een netwerk van zedencoördinatoren in alle regio's. *Viclas: Violent Crime Linkage Analysis System* is een Canadees computerprogramma voor specifieke moordzaken en zedenmisdriven, die dikwijls in serie worden gepleegd. Dit systeem bevat gedetailleerde informatie over gepleegde moordzaken en zedenmisdriven door bekende en onbekende daders. Hierdoor kunnen misdrijven door dezelfde (on)bekende dader snel aan elkaar worden gekoppeld. *Viclas* is bovendien in staat om op elke geografische grootte te analyseren, mits de in dat geografisch gebied gepleegde misdrijven in *Viclas* zijn opgenomen. Het programma geeft antwoord op de vragen wat, waar, wanneer een moord of zedenmisdrif heeft gepleegd en hoe dit is gebeurd. De 'wie'-vraag kan alleen beantwoord worden wanneer de dader recidiveert en zijn persoonsgegevens met bijbehorende persoonskenmerken derhalve bekend zijn.
- Gedragkundige advisering bij, onderzoek naar en analyse op gedragskundige aspecten van ernstige moord- en zedendelicten.
- Uitvoering van het *Project kinderpornografie*. Dit project is gericht op bemiddeling tussen het Landelijk Meldpunt Kinderporno en de regiokorpsen en digitale archivering van kinderporno. Uit de brief van de minister van Justitie aan de voorzitter van de Tweede Kamer van 29 oktober 1996 blijkt dat het dringend gewenst is strafrechtelijk op te treden tegen kinderpornografie, in het bijzonder wanneer het gaat om de commerciële en professionele productie, distributie en grootschalige ruilhandel van kinderpornografie. Daarbij heeft de minister de divisie CRI volgende taken opgedragen:
  - het archiveren van in beslaggenomen kinderpornomateriaal, waaronder het beheren van verbeurd verklaarde en aan het verkeer onttrokken kinderpornomateriaal;
  - het signaleren van trends en ontwikkelingen door middel van analyse;
  - het coördineren van politie-informatie, politieonderzoeken en criminele inlichtingen met betrekking tot kinderporno in het algemeen.

Uit de opgedragen taken verricht de CRI de volgende activiteiten in het project kinderporno:

- Registratie, digitale opslag en analyse van de in Nederland in beslag genomen kinderpornografie
- Opsporing en bestrijding van kinderpornografie op Internet.
- verbetering van de coördinatie van de informatie(uitwisseling) over kinderpornografie en samenwerking met opsporingsdiensten in binnen- en buitenland.
- *Vermiste personen*. Dit project heeft als doel een netwerk van regionale coördinatoren voor zaken betreffende vermiste personen te vormen.
- *De vaktechnische ondersteuning aan regiokorpsen*.

Het project mensenhandel is buiten het beschreven programma gehouden. Dit project richt zich op de beleidsadviesing en informatiecoördinatie. Twee werkgroepen werken voor de Raad van Hoofdcommissarissen met

ondersteuning van het Landelijk Parket, te weten: de landelijke Politieële Beleids- en Adviesgroep Mensenhandel (PBAM) en het landelijk Overleg Coördinatie Onderzoeken Mensenhandel (OCOM).

3.1.2. De registratie van zedendelinquenten

De discussie over de publieke moraal en de rol van de staat als zedenmeester laait regelmatig opnieuw op. De afgelopen jaren heeft de 'vrijheid-blijheid'-ideologie terrein verloren op de beschermingsgedachte. Dit komt vooral door de schok die de Dutroux-affaire heeft veroorzaakt en de wereldconferentie van Stockholm. Niet alleen in België nam de publieke en politieke aandacht toe voor de problematiek van kinderporno en kinderprostitutie, ook in Nederland is de aandacht voor deze problematiek nog nooit eerder zo groot geweest. Er worden uitgesproken meningen geventileerd over de aanpak van het probleem, die varieert van pleidooien voor invoering van de doodstraf of gedwongen castratie tot rehabilitatie en therapie.

Er worden op dit moment allerlei mogelijkheden bedacht om door aangepaste of geheel nieuwe regelgeving de aanpak en preventie van seksueel misbruik te verbeteren. Een mogelijkheid is volgens wetgevers uit diverse andere landen de gedwongen registratie van seksuele delinquenten. In Engeland en Amerika zijn wetten ingevoerd over deze gedwongen registratie. In Amerika houdt deze zelfs de mogelijkheid in van openbaarmaking van de achtergrond van een zedendelinquent. In Canada is een forum van experts ingesteld dat het dossier van een veroordeelde bekijkt alvorens te adviseren over eventuele terugkeer in de maatschappij.

Onderstaand volgt een overzicht van de mogelijkheden en onmogelijkheden waarover wetsdienaren in Engeland en Amerika beschikken bij de uitvoering van deze wetgeving en een beeld van de huidige situatie in Nederland. De positieve en negatieve kanten van verplichte registratie worden op een rij gezet. Hieraan worden enkele adviezen gekoppeld. Dit alles met de aantekening dat het onmogelijk is dit complexe vraagstuk in dit korte bestek uitputtend te behandelen.²

Parallellen Meagan's Law en Sex Offenders Act (wetgeving in de USA/Groot-Brittannië)

De brute moord op een peuter leidde in Amerika tot nieuwe wetgeving die naar het vermoorde kind *Meagan's Law (ML)* werd genoemd. Hieronder in het kort de parallellen in deze Amerikaanse wet en de Engelse wet, de *Sex Offenders Act (SOA)*.

- Een vrijgekomen zedendelinquent dient zich binnen drie dagen te melden bij de politie-instantie van de gemeente waarin hij³ gaat wonen (ML + SOA)
- Een bevoegde autoriteit (normaliter de plaatselijke politiechef) kan 'gepaste' maatregelen nemen. Vanwege de autonomie van de staten in de USA kan de uitvoering hiervan per staat verschillen. Eén van de mogelijkheden is verhoogde surveillance of observatie van de persoon. Indien 'noodzakelijk geacht' kan de politie actief mensen of instellingen op de hoogte brengen van de achtergrond van de persoon in kwestie, zoals een nabij gelegen school of een werkgever (ML + SOA).
- Burgers hebben recht op inzage van het register. Een met redenen omkleed verzoek om inlichtingen uit het register wordt per geval beoordeeld (ML).
- Het niet melden voor registratie is een misdrijf waarop enkele jaren gevangenisstraf staat (ML+ SOA).

- Ieder half jaar moet een zedendelinquent zich opnieuw komen melden en worden de gegevens gecontroleerd (ML).
- Politie- en reclasseringsambtenaren houden een risico-analyse waarbij het gevaar op herhaling wordt vastgesteld. De te nemen maatregelen worden door de uitkomst van deze analyse bepaald (SOA).

Voor- en nadelen van de wetten op een rijtje

Voordelen

- Meer zicht op aantallen en localisatie van zedendelinquenten.
  - Bij een vermissing kunnen deze personen/locaties als eersten worden onderzocht (zie voorbeeld 1).
  - Zedendelinquent voelt zich in de gaten gehouden en gaat wellicht moeilijker over tot plegen van een nieuw feit.

Voorbeeld 1:

Als voorbeeld gaf een detective uit Baltimore de zaak van een verdwijning van een vierjarig jongetje. Tijdens deze verdwijning was Meagan's Law nog niet van kracht. Uiteindelijk vonden ze het lichaam van de misbruikte en vermoorde kleuter terug bij een notoire pedofiel uit de woonwijk van de jongen die kort daarvoor was vrijgelaten. Had men geweten dat die man in de wijk woonde, dan was zijn adres als eerste onderzocht.

Nadelen

- Reïntegratie wordt bemoeilijkt.
- Registratie alleen kan recidive niet voorkomen.
- Er is te weinig mankracht om geregistreerden te monitoren.
- Door openbaarheid kunnen emoties oplopen of kunnen zaken escaleren.
- Toepassing vraagt meer inzet van de politie voor het beheersbaar houden van het gedrag van de omgeving dan van de zedendelinquent (zie voorbeeld 2).
- Alleen seksgerelateerde veroordeelden vallen onder deze registratieplicht (een kindermoordenaar niet indien seksueel misbruik geen element was van zijn daad).
- Een zedendelinquent zou meer risico's kunnen gaan nemen of zijn werkterrein kunnen gaan verleggen.
- Het is niet onmogelijk om onder een andere naam verder door het leven te gaan en eventueel te recidiveren.
- Politie noch reclassering zijn voldoende getraind voor het houden van risico-analyses, waardoor de uitkomst discutabel is.
- Indien zedendelinquent recidiveert komt kritiek naar politie.
- Te nemen maatregelen zijn aan subjectiviteit en capaciteit onderhevig en niet gestandaardiseerd.
- Indien zedendelinquent recidiveert komt teveel verantwoordelijkheid hiervan bij de politie te liggen. De risico-analyse en de genomen maatregelen komen ter discussie te staan.

Voorbeeld 2:

In diverse staten van Amerika maakten buurtbewoners het een zedendelinquent onmogelijk in de wijk te gaan

wonen. In Engeland en in Amerika moest de politie lynchpartijen voorkomen. In Engeland wonen meerdere zedendelinquenten ter bescherming van henzelf momenteel in een politiecel. Bewoners protesteerden hiertegen bij de politie omdat zij de zedendelinquenten in bescherming nam.

Huidige situatie in Nederland

Ook in Nederland zijn er problemen met vrijgekomen zedendelinquenten. Henk uit Ochten baarde dit jaar nog opzien door een heel dorp op stelten te zetten na het bericht over de voorgenomen terugkeer. Hij toonde opnieuw aan dat ook Nederland maar eens serieus moet gaan nadenken over de te nemen maatregelen bij vrijlating van een zedendelinquent van wie het gevaar op herhaling aannemelijk is. Toevallig wisten de mensen in Ochten over zijn terugkeer, maar wat nu als Henk in Rotterdam was komen wonen? Het komt al te vaak voor dat (voorwaardelijk) in vrijheid gestelde plegers van zware zedenmisdriven opnieuw een dergelijk delict plegen, soms zelfs gevolgd door een doodslag. Zou nieuwe wetgeving ertoe kunnen bijdragen dat op jaarbasis één kind minder zou worden misbruikt, dan is het doel reeds bereikt. Hoewel de cijfers in Engeland en Amerika vele malen hoger liggen, tonen verschillende onderzoeken aan dat ook in Nederland 2 tot 7 procent van alle jongens en 15 tot 34 procent van alle meisjes voor hun achttiende levensjaar seksueel worden misbruikt. In de eerste helft van de jaren negentig kwamen 1650 gevallen van seksueel misbruik van kinderen ter kennis van de politie. Dit aantal stijgt nog altijd. Het is bekend dat slechts 14 procent van alle aanrandingen en verkrachtelingen bij de politie wordt gemeld. De feitelijke cijfers liggen dus nog veel hoger.

Ook is bekend dat ongeveer 90 procent van de feiten gepleegd wordt door bekende mensen uit de directe omgeving van het slachtoffer, zoals vader, oom, buurman of leraar. Goed inzicht in achtergronden en motieven van de daders is noodzakelijk, zowel voor het bepalen van de strafmaat als voor het vaststellen van de aard en de duur van al dan niet gedwongen therapie. Hoe jonger de dader is, des te meer 'rendement' therapie kan opleveren. En 'rendement' betekent hier dat voorkomen wordt dat kinderen seksueel worden misbruikt.

Van de drie typen dader die Prentky (1997) onderscheidt - het pedofiele, het situationele en het antisociale type - is de kans op herhaling bij het pedofiele type het grootst. Het situationele type recidiveert na ontdekking zelden. Van het antisociale type wordt gesteld dat de kans op herhaling van een seksueel delict matig is en van een ander gewelddadig delict groot.

Recidiverisico bij onbehandelde seksuele delinquenten¹

<i>Exhibitionisten</i>	33%
<i>Verkrachters</i>	23%
<i>Pedoseksuelen (gericht op jongens buiten het gezin)</i>	35%
<i>Pedoseksuelen (gericht op meisjes buiten het gezin)</i>	18%
<i>Pedoseksuelen (gericht op kinderen binnen het gezin)</i>	9%

Het Openbaar Ministerie laat zich door gedragsdeskundigen informeren voordat het zijn straf of maatregel bepaalt. Het recidiverisico staat hierin centraal.

Behandeling

Registratie kan een middel zijn om de kans op herhaling te verkleinen, maar is op zich niet voldoende. Behandeling zal ook moeten worden ingezet om recidive tegen te gaan. Op dit punt valt nog veel te doen. Hieronder volgt een voorbeeld van een effectief therapie project.

In Rotterdam draait met succes de Training Seksuele Dadertherapie. Over een periode van twee jaar volgen daders in groepen therapie gericht op impulscontrole, selfdisclosure en het analyseren van het delictscenario. Indien de dader niet voldoet aan de voorwaarden moet hij alsnog zijn voorwaardelijke deel van de straf uitzitten. Buiten de therapie om wordt ook gewerkt aan problemen van de dader op het terrein van huisvesting, verslaving, werk, en dergelijke. De omgeving van de dader wordt als monitor gebruikt om terugval te herkennen. Voorlopig is bij geen van de deelnemers terugval geconstateerd.

Knelpunten in Nederland

- Er is te weinig zicht en controle op de kwantiteit en localisatie van zedendelinquenten
- Vanwege capaciteitstekort bij gedragstherapeuten kan slechts 20 procent van de daders worden behandeld.
- Delinquenten kunnen vaak pas na het uitzitten van hun straf deelnemen aan therapie, waardoor de motivatie vaak verdwenen is.
- De inrichting van gevangenissen biedt geen mogelijkheid om therapie sessies te organiseren.
- Reclasseringsambtenaren hebben onvoldoende mogelijkheden om daders te monitoren.
- Er worden geen risicoanalyses van veroordeelde, niet-behandelde daders gemaakt voor hun terugkeer in de maatschappij.
- Lang niet alle zedendelinquenten ondergaan een gedegen persoonlijkheidsonderzoek.

Conclusies

Het terugdringen van het risico op (herhaling van) seksueel misbruik van kinderen dient grote prioriteit te hebben. Maar niet elke dader verandert met therapie zijn gedrag. De meeste pedofielen die ooit werden aangehouden en verhoord hadden meerdere veroordelingen voor ontucht met minderjarigen op hun naam staan. Vaak hadden ze alleen een vrijheidsstraf gekregen en was verder niet gekeken naar therapiemogelijkheden. Het ging hier vaak om notoire pedofielen, aan wie kennelijk geen therapietijd verspild hoefde te worden. Wat kan dan wel gedaan worden om de gemeenschap en met name de kinderen te beschermen tegen deze groep daders, die het kennelijk niet afleren?

Registreren alleen is niet afdoende. Bovendien zijn de gedragsveranderingen van een zedendelinquent na verplichte registratie voor zover bekend nog niet onderzocht, waardoor de effecten van deze maatregel nog onbekend zijn. Verlegt de pedofiel zijn werkterrein? Neemt hij nog grotere risico's of wordt zijn handelen wellicht gewelddadiger? De privacy van de dader dient ondergeschikt te zijn aan de grove aantasting van de rechtsorde waarvan sprake is bij een ernstig seksueel misdrijf. Met het openbaar maken van de namen van geregistreerden wordt echter geen enkel doel gediend. De maatschappelijke onrust neemt hierdoor alleen maar toe en wordt enkel minder hanteerbaar.

De overheid schiet tekort daar waar het gaat om privacywetgeving. Het is vreemd dat plegers van diverse delicten het kiesrecht kan worden ontzegd, maar dat verplichte registratie van daders van seksueel misbruik hun privacy tezeer zou aantasten.

Zoals al beschreven kunnen knelpunten als registratieverplichting, gedwongen of vrijwillige therapieën, het monitoren van zedendelinquenten en alle bijkomende ethische vraagstukken niet in eens worden beantwoord. Maar aandacht vragen voor deze vraagstukken houdt de discussie levend die voorafgaat aan het nemen van maatregelen om seksueel misbruik bij de wortel aan te pakken en dus te werken aan de preventie ervan.⁵

3.1.3 *Het bezit van kinderpornografie*⁶

Het verschijnsel kinderporno staat op dit moment sterk in de belangstelling. Velen hebben er een mening en verkondigen deze in de media. Toch lijkt er nog steeds onduidelijkheid te bestaan over de definitie van kinderporno. Soms wordt gesuggereerd dat naturistenfoto's van kinderen ook onder het begrip kinderporno zouden vallen. Vervolgens vinden anderen dat toch wel erg ver gaan. In de Nota naar *Aanleiding van het Verslag*⁷ wordt precies omschreven wat kinderporno is. Naturistenfoto's of onschuldige blootfoto's die ouders van hun kinderen maken, vallen hier niet onder. Onduidelijkheid over de begrippen vertroebelt de discussie. Kinderporno is een weerzinwekkend verschijnsel. Uitholling van het begrip staat onderkenning van het probleem in de weg en belemmert een constructieve aanpak.

Afgaande op de berichtgeving in de media, lijkt het alsof Nederland overspoeld wordt door kinderporno. Ook hierbij geldt dat de terminologie zorgvuldig moet worden toegepast.

Bij een huiszoeking bestaat het merendeel van het materiaal vaak niet uit kinderporno, maar uit wat 'kindererotica' wordt genoemd. Hieronder vallen naturistenfoto's van kinderen op het strand, blootfoto's, maar ook foto's van aangeklede kinderen of kinderfilms. Voor een goed begrip van het probleem is het dus noodzakelijk om genuanceerd naar de feiten te kijken. Niet elke foto waar een kind op staat is kinderporno. Het criterium 'Ik zet mijn kind toch ook niet op zo'n manier op de foto', is niet erg valide.

Omdat het in bezit of in voorraad hebben van kinder-erotica niet strafwaardig is, is het jammer genoeg niet mogelijk om deze voorraden in beslag te nemen. Een analyse van dergelijk materiaal door de politie zou duidelijk kunnen maken of de verdachte het materiaal zelf heeft vervaardigd, wie de kinderen zijn en of deze kinderen ook op eventueel kinderpornomateriaal te herkennen zijn.

Tevens zou de politie op grond van de verzameling een inschatting kunnen maken van de seksuele voorkeur van de betrokken persoon. Wanneer iemand uitsluitend afbeeldingen bezit van meisjes in de leeftijd van vijf jaar, kan men het onderzoek beter richten op slachtoffers uit die categorie dan op jongens van twaalf. Bovendien zegt een uitgebreide verzameling met kinder-erotica iets over de zo iemand. Kennelijk zijn kinderen erg belangrijk voor hem en mogelijk zal hij zoveel mogelijk wegen vinden om in contact te komen met kinderen. De politie zou hierdoor kunnen achterhalen hoe lang de betrokken persoon deze verzameling al heeft. Hieruit is af te leiden hoe lang hij reeds seksuele belangstelling heeft voor kinderen. Hieruit kan de politie opmaken hoe ver ze in de tijd terug moet gaan bij het opsporen van mogelijke slachtoffers.

Wanneer de politie een tip krijgt over kinderporno, wordt er over het algemeen zeer gericht gerechercheerd. Het is de ervaring dat de politie bij ontuchtzaken lang niet altijd huiszoeking doet. Door deze omissie kan veel materiaal en informatie verloren gaan. Met behulp van kinderporno of kinder-erotica kan de politie immers nagaan of er nog meer slachtoffers door de verdachte zijn misbruikt. Ook is het denkbaar dat er andere daders op de foto's staan afgebeeld. Gepleit wordt dan ook voor huiszoeking. Hierbij dient dan gericht gezocht te worden naar kinderporno, kinder-erotica, computers of cd-roms met kinderporno, agenda's, logboeken met aantekeningen over misbruikte kinderen, en dergelijke.

Naar aanleiding van het arrest van de Hoge Raad⁸ is discussie ontstaan over begrip 'in voorraad hebben van kinderporno'. De Hoge Raad heeft de wet en haar geschiedenis zo geïnterpreteerd dat het in voorraad hebben van kinderporno strafbaar is. Critici stellen dat de Hoge Raad op de stoel van de wetgever is gaan zitten. De rechter mag een wet niet extensief uitleggen. Dat heeft de Hoge Raad ook niet gedaan. Ze heeft in feite gesteld dat het in voorraad hebben van kinderporno sinds de wetswijziging strafbaar was. Daarmee geeft ze aan dat de uitwerking van de wetswijziging inadequaat is geweest. Inmiddels is voor artikel 240b Wetboek van Strafrecht een nieuwe richtlijn van de Procureurs Generaal in voorbereiding.

Wanneer men de wetsgeschiedenis beschouwt, ziet men dat er discussie was over het strafbaar stellen van het bezit van kinderporno. In feite is de huidige wet een compromis. Men wilde geen heksenjacht op pedofielen, maar men wilde wel kinderen beschermen tegen seksueel misbruik. Het compromis komt zelfs tot uitdrukking in de wettekst zelf, die spreekt van 'het in voorraad hebben van een afbeelding'. Zoals de Hoge Raad in haar arrest reeds aangaf zijn deze twee begrippen onverenigbaar. Toenmalig minister van Justitie Sorgdrager stelde tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer: 'In voorraad hebben' geeft een zekere pluraliteit aan. Het bezit van één enkele foto mag natuurlijk niet leiden tot inbreuken op het privé-leven (...) Het gaat er niet om, een pedofiel die een foto in bezit heeft te vervolgen. Dat is niet de strekking van het wetsvoorstel. De strekking is 'in voorraad hebben' en daarbij gaat het om de pluraliteit. Daar is het element 'ter verspreiding' uit de bepaling gelicht. Dat is dikwijls moeilijk te bewijzen (...)' Uit deze uitspraak zou men kunnen concluderen dat de wetgever destijds niet de intentie had het bezit van (een enkele afbeelding met) kinderporno strafbaar te stellen.

Naar de mening van de werkgroep spoort het niet met de strekking van de wet, die immers beoogd kinderen te beschermen tegen seksueel misbruik. Door de uitspraak van de Hoge Raad heeft een discussie over het bezit van kinderporno zich verplaatst naar de vraag naar de consequenties van deze uitspraak voor het opsporings- en vervolgingsbeleid. De werkgroep stelt dat de aanpak van de productie van het kinderporno-materiaal prioriteit verdient boven het enkele bezit van kinderporno.

3.1.4 Het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving

Klacht doen

Na een aangifte bij de politie beslist de officier van justitie in het algemeen zelfstandig om tot vervolging over te gaan of de zaak te seponeren. Voor sommige zedendelicten kunnen verdachten slechts strafrechtelijk vervolgd worden indien het slachtoffer of een andere daartoe bevoegde klacht heeft gedaan: de politie wordt in kennis gesteld van het strafbare feit met daaraan gekoppeld het verzoek om tot vervolging over te gaan. Het doen van klacht is dus niet hetzelfde als het doen van aangifte. Bij een aangifte wordt de politie slechts in kennis gesteld van een vermoedelijk strafbaar feit. Bij een klacht wordt uitdrukkelijk aangegeven dat het slachtoffer wil dat de verdachte wordt vervolgd.

Klachtdelicten

De zedenmisdrijven die alleen na een klacht vervolgbaar zijn, zijn het seksueel binnendringen van jeugdigen tussen twaalf en zestien jaar (art. 245 Sr), het plegen van ontuchtige handelingen met jeugdigen in die leeftijdscategorie (art. 247 lid 2 Sr) en het verleiden van minderjarigen tot ontuchtige handelingen (art. 248ter Sr).

Achtergrond

In het kader van het opheffen van het bordeelverbod heeft de regering op 1 juli 1997 een wetsontwerp (zie wetsvoorstel 25 437) naar de Tweede Kamer gestuurd om kinderprostitutie beter aan te pakken. Hierbij komt het klachtvereiste te vervallen als een minderjarige zich beschikbaar stelt tot het verrichten van seksuele handelingen tegen betaling. Daarnaast is ook strafbaar hij die profiteert van sex met minderjarige prostitué(e)s. Dit voorstel vormt een goed evenwicht tussen het experimenteren met sex onder jongeren (wat ongestraft blijft) en de bescherming tegen commercieel seksueel misbruik van kinderen.

Sinds de wijziging van de zedelijkheidswetgeving in december 1991 is ook een aantal zaken ten aanzien van het klachtvereiste veranderd. Met de uitbreiding van het klachtvereiste naar artikel 247 Sr, de uitbreiding van de kring van klachtbevoegden (jeugdigen en Raad voor de Kinderbescherming) en de verlening van de verjaringstermijn wilde de wetgever het volgende bereiken:

1. Jeugdigen tussen twaalf en zestien jaar krijgen de ruimte (geen inmenging door derden) om desgewenst seksuele contacten aan te gaan en te onderhouden.
2. Wanneer het gaat om 'ontuchtige handelingen' of 'het verleiden tot ontuchtige handelingen' tegen de wens van de jeugdigen, biedt het strafrecht bescherming.

Vormvereisten

Een klacht moet op een bepaalde manier gedaan worden, wil deze rechtsgeldig zijn. Er worden materiële en formele vereisten aan het doen van klacht gesteld.

Knelpunten

In de praktijk blijkt deze wettelijke regeling problemen op te leveren. Uit het evaluatieonderzoek uit 1994 van

het Verwey-Jonker Instituut naar de effecten en doelbereiking van de nieuwe zedelijkheidswetgeving bleek al dat de belemmeringen voor een deel van juridisch-technische aard zijn, zoals de vormvereisten en onduidelijkheden met betrekking tot de opsporing. Voor een ander deel hebben zij betrekking op implementatievraagstukken (onbekendheid, gebrek aan afstemming in de strafrechtketen). Zo bleken niet alleen hulpverleners, maar ook de politie, het OM en de Raad voor de Kinderbescherming onvoldoende op de hoogte van de regelgeving en was de interpretatie ervan vaak niet gelijklopend. Inmiddels is het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van Justitie bezig met een vervolgonderzoek naar het functioneren van het klachtvereiste in de praktijk. Er is rond het functioneren van het klachtvereiste sprake van een schemergebied, waarin de voor het strafrecht vereiste duidelijkheid onvoldoende aanwezig is. Dit schemergebied wordt momenteel aan nader onderzoek onderworpen. Dit gebeurt door via dossieronderzoek, observaties op het politiebureau en interviews met actoren in de strafrechtketen, maar ook met jeugdigen zelf en hun ouders. In september van 1998 zullen de resultaten daarvan bekend zijn.

3.1.5 Persvoorlichting

De Hakkelaar, Delta, Octopus, Jolanda uit Epe..... Dit zijn slechts enkele van de vele in het oog springende onderzoeken van de afgelopen jaren die vaak en uitgebreid de landelijke pers hebben gehaald. In deze zaken blijft de aandacht van de media niet beperkt tot het bericht dat een onderzoek wordt verricht, maar worden ook achtergronden belicht, geven deskundigen of betrokkenen in actualiteitenrubrieken commentaar en worden uitspraken van de rechtbanken, gerechtshoven of de Hoge Raad uitgebreid behandeld.

In het oosten van het land zijn enkele duizenden videobanden met kinderporno in beslaggenomen. Het onderzoek loopt....

In het westen van het land is een vrachtwagen met kinderporno in beslag genomen. Het onderzoek loopt....

In het zuiden van het land is een netwerk van pedofielen opgerold. Het onderzoek is in volle gang....

Dergelijke vrij abstracte zinnen uit diverse media veroorzaken veel gevoelens van onrust en onveiligheid, zeker bij mensen in de omgeving van het gesignaleerde delict. Opvallend is dat bij deze kinderpornozaken de verslaglegging meestal niet volledig is. Er wordt vaak volstaan met het noemen van het gepleegde delict, terwijl over de berechting en de afloop nauwelijks wordt bericht. Soms staat hierover op een onopvallende plaats een klein bericht.

Een probleem is dat politie of justitie regelmatig te snel naar buiten treedt met cijfers en de mogelijke omvang van ontuchtzaken. Het is belangrijk om pas dan met cijfers naar buiten te komen wanneer deze met redelijke zekerheid bekend zijn. Dit voorkomt een vertroebeling van de maatschappelijke kijk op zedenzaken.

Het is niet ondenkbaar dat de rechtsgang wordt beïnvloed door de sensationele berichtgeving door de media. Zo worden 'milde' veroordelingen wellicht in de hand gewerkt wanneer de zaak minder erg is als zich aanvankelijk liet aanzien. In diverse grote ontuchtzaken heeft de advocatuur in haar pleidooi de media ingezet als instrument in de verdediging. En bij uitspraken gebeurt het meer dan eens dat de rechter in het vonnis rekening

houdt met de hinder (lees: extra straf) die de dader heeft opgelopen door de aandacht in de media. Alleen in onduidelijke gevallen neemt de rechterlijke macht de kwalificatie van afbeeldingen als (al dan niet) 'strafbare kinderporno' op zich. Zolang hierover onduidelijkheid is, is terughoudendheid in de informatiever-schaffing en in de berichtgeving geboden. De druk van de media kan het werk van de behandelende zeden-rechercheurs ernstig in gevaar brengen, en daarmee de mogelijkheid om objectief onderzoek te doen. De twee onderstaande cases illustreren hoe belangrijk terughoudendheid met informatiever-schaffing kan zijn.

Casus 1 Een leraar werd verdacht van het ontucht plegen met meerdere kinderen op een school. Tijdens een grote voorlichtingsbijeenkomst sprak de politie met de ouders af niet vroegtijdig naar buiten te komen met hun verhaal, zodat de politie zorgvuldig en in haar eigen tempo kon doorwerken. Eén moeder verbrak deze afspraak. Op de regionale televisie waren beelden gemonteerd van een liggend fietsje met draaiend achterwiel op een verlaten schoolplein, een schommelende schommel zonder kind en soortgelijke smakeloze 'sfeermakers'. De antwoorden van de moeder bleken bovendien achter de verkeerde vragen te zijn gemonteerd waardoor het geheel uit zijn verband werd getrokken. Slechts met moeite kon de politie de landelijke pers aan. Uiteindelijk bleek de ontucht anders dan eerst was voorgesteld 'slechts' bij één kind te hebben plaatsgevonden

Casus 2 Drie kinderen vertelden aan de politie door buurtbewoners te zijn misbruikt. De officier van justitie besloot eerst één kind in de studio te verhoren voordat zou worden overgegaan tot verdere acties. Dit veroorzaakte twee weken vertraging. De politie drukte de vader op het hart even pas op de plaats te maken. Hij waarschuwde echter alle andere buurtbewoners en ging aan andere kinderen vragen of zij ook waren misbruikt. De emoties in de buurt liepen hoog op, wat er vermoedelijk toe leidde dat bij de huiszoeking geen van de vele voorwerpen werden aangetroffen die de kinderen hadden beschreven.

Rehabilitatie van onschuldige verdachten

Het is haast onmogelijk om personen voldoende te rehabiliteren na een onterechte beschuldiging van bijvoorbeeld ontucht. Veel mensen denken dat waar rook is ook vuur is. Media plaatsen niet graag een rectificatie en zetten zo'n bericht vaak op een onopvallende plaats. Een rectificatie is bovendien vaak te danken aan de inzet van de gedupeerde zelf, die nog de energie kan opbrengen te blijven vechten voor rehabilitatie.

Conclusie

Met name in het tijdperk Dutroux is de aandacht van de media voor zedenzaken ongekend groot. Niet zelden leidde dit tot grotere maatschappelijke onrust dan nodig was. Positief hieraan is wel dat seksueel misbruik vaker besproken wordt en dat ook kinderen nu meer beseft hebben van het bestaan van deze zaken.

De balans tussen persvrijheid en schending van de persoonlijke levenssfeer is vaak moeilijk te vinden. Het is belangrijk dat de maatschappij op de hoogte blijft van gevaren en feiten, maar het nieuws dient dan wel in de juiste proporties gepresenteerd te worden.

3.1.6 Kinderpornografie op Internet

Kinderporno verspreiden, openlijk tentoonstellen, uitvoeren, doorvoeren en invoeren is in Nederland strafbaar. Ook het verspreiden van foto's op Internet wordt daartoe gerekend.

Het Meldpunt Kinderpornografie op Internet in Nederland krijgt wekelijks ongeveer tien serieuze meldingen van nieuwe kinderporno die op Internet zijn gevonden. Dit aantal is na de Zandvoortse Kinderpornozaak (juli 1998) alleen maar toegenomen. Hoe omvangrijk de hoeveelheid kinderporno op Internet is, weet niemand precies. Zeker is dat een pedofiel op Internet tientallen adressen van gelijkgestemden en duizenden foto's van kinderen kan vinden. Het zoeken is eenvoudig, door voor de hand liggende Engelse trefwoorden in te tikken. Teens bijvoorbeeld. Of preteens. Maar ook worden steeds vaker schuilnamen gebruikt die alleen ingewijden weten. Dit in verband met de angst om ontdekt te worden en een gevangenisstraf en geldboete te riskeren.

Het *Meldpunt Kinderpornografie op Internet* is in 1996 opgericht naar aanleiding van meldingen in de pers over publicaties van kinderpornografisch materiaal in openbare Internet-discussiegroepen. Het Meldpunt pretendeert niet een algemene oplossing voor het probleem kinderporno op Internet te bieden en zal verspreiding van kinderporno in besloten gebruikersgroepen niet kunnen voorkomen. Het Meldpunt Kinderpornografie op Internet kan alleen kinderporno signaleren op de openbare gedeelten van het Internet, en meldingen doen die betrekking hebben op onderdanen van de Nederlandse Staat. Door een waarschuwing te sturen probeert het Meldpunt Kinderpornografie op Internet preventief te werken. Het meldpunt onderneemt geen verdere actie tegen de verspreider van kinderporno, mits deze de verspreiding met terugwerkende kracht stopzet en zich in de toekomst onthoudt van verspreiding van materialen in de zin van artikel 240b WvS. Door te informeren en te waarschuwen hoopt het meldpunt een rol te kunnen spelen in het bewustwordingsproces van Internetgebruikers. Verspreiding van kinderpornografisch materiaal is strafbaar. Het preventieproces zal verder worden versterkt door de aandacht van de media voor het meldpunt en door discussiegroepen op het Internet. Indien de waarschuwing die het meldpunt aan de verspreider stuurt wordt genegeerd, zal direct aangifte volgen bij de zedenpolitie.

Grofweg zijn er twee soorten maatregelen mogelijk tegen verspreiding van kinderporno in openbare discussiegroepen. De eerste mogelijkheid bestaat uit overheidsingrijpen. Daaraan zijn risico's verbonden vanwege de onbekendheid van de overheid met het medium Internet. Onduidelijk is wat voor maatregelen de overheid zou nemen in dergelijke gevallen, en hoever deze maatregelen zullen ingrijpen in de cultuur van het Internet en de Internetgebruikers.

De tweede mogelijkheid om de verspreiding van kinderpornografie op de publieke delen van het Internet te voorkomen, is het ondernemen van zelfregulerende acties. Het meldpunt moet gezien worden als een zelfregulerende maatregel, waarmee gepoogd wordt om vanuit de Internetgemeenschap zelf iets concreets te doen met deze problematiek. Hierdoor kan de noodzaak tot overheidsmaatregelen tegen verspreiding op Internet wellicht beperkt blijven. De overheid staat positief tegenover zelfregulerende acties vanuit de Internetgemeenschap.

In het Meldpunt Kinderpornografie op Internet participeren Internetproviders verenigd in branchevereniging

NLIP, Internetgebruikers, de CRI, een psycholoog en het Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie.⁹

Het bestaan van het meldpunt is een goede zaak. Zoals uit de doelstelling van het meldpunt blijkt kan daarvoor de noodzaak tot het treffen van overheidsmaatregelen op Internet beperkt blijven. Maar uit het jaarverslag blijkt hoe moeilijk het is bij de politie gehoor te vinden voor meldingen, laat staan dat lokale politiediensten in staat zijn opsporingstaken op Internet in te stellen. Dat blijkt ook uit de woorden van Christine Karman, voorzitter van het Meldpunt Kinderporno op Internet. Zij vertelt: 'De politie instanties sympathiseren wel met ons en vinden dat er iets moet gebeuren. Agenten hebben echter talloze taken, waarvan bestrijding van kinderporno er slechts één is. Als wij aangifte doen, komt dat doorgaans op een stapel en twee maanden later komen ze de aangifte opnemen. Maar op Internet moet je er juist heel snel bij zijn.'¹⁰

Een overheid die haar verantwoordelijkheid neemt en ernst maakt met de bestrijding van het seksueel misbruik van het kind kan en mag dit aspect van de problematiek niet overlaten aan een privé-instituut zonder dat dit over enig gezag en bevoegdheid beschikt. De minister van Justitie verwijst weliswaar terecht naar het meldpunt, maar heeft lang nagelaten dit financieel te ondersteunen of op andere wijze haar medewerking te geven.

Het is treurig dat de minister van Justitie nu pas, twee jaar na de oprichting, overweegt dit instituut subsidie te geven.

3.2. Internationaal

3.2.1 Internationale instrumenten ter bestrijding van seksuele exploitatie van kinderen

Naar een Additioneel Protocol bij het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind

In Genève lopen al enige tijd onderhandelingen om aan artikel 34 van het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind een protocol toe te voegen, om zo te komen tot een meer effectief internationaal juridisch instrument. De bewoordingen van artikel 34 worden door de voorstanders van een additioneel protocol als te vaag en te vrijblijvend ervaren.

The Working Group to draft an Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Pornography and Child Prostitution, ingesteld door de VN- Commissie voor de Rechten van de Mens, is tot nu toe vier keer bijeen gekomen in de Verenigde Naties. Tijdens de derde en vierde sessie van de werkgroep zijn de aanwezigen nauwelijks nader tot elkaar gekomen. Tegenstellingen tussen noord en zuid zijn blijven bestaan. Er bestaan verschillende meningen over de reikwijdte van het protocol. Sommige landen willen een brede reikwijdte, anderen benadrukken een strikte zienswijze van artikel 34 en 35 van het Verdrag. Delegaties en NGO's waren het wel met elkaar eens dat het additioneel protocol tot doel heeft toepassing van bestaande beginselen en verdragen te bevorderen, waaronder het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Tijdens de derde sessie werd er vooral gediscussieerd over definities, met name de definitie van de sale of children. Cuba, Uruguay, Columbia, Peru, Nicaragua, Costa Rica, Syrië, China, Egypte, Nigeria en Ethiopië pleitten voor een brede reikwijdte die betrekking moest hebben op alle aspecten van exploitatie, inclusief economische en criminele uitbuiting en de handel in organen. Peru en Nicaragua benadrukten het probleem van illegale

adoptie in Latijns-Amerikaanse landen. Aan de andere kant stonden landen als Nederland, Duitsland, Australië, Finland, Frankrijk, Italië, Zwitserland, de VS, Canada en Noord Korea. Zij vinden dat het protocol niet teveel onderwerpen moet bevatten en zich voornamelijk moet richten op seksuele exploitatie en de praktijken die veroordeeld werden op het wereldcongres in Stockholm in 1996. Duitsland stelde dat andere vormen van exploitatie ook serieuze aandacht en bescherming verdienen, maar niet in de context van dit protocol omdat dat afleidt van de voornaamste aandachtspunten. Er werd geen overeenstemming bereikt.

De vierde bijeenkomst van de werkgroep vond plaats van 19 tot 30 januari 1998. Specifiek mandaat van deze bijeenkomst was dat het additionele protocol voor de viering van het tienjarig bestaan van het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind in het jaar 2000 af moet zijn. Er komt nog één sessie voordat het werk klaar moet zijn. Sommige deelnemers spraken al hun frustratie uit over het feit dat er nauwelijks vooruitgang werd geboekt.

Op het gebied van sekstoerisme werd wel consensus bereikt. Afgesproken werd dat de internationale aspecten van kinder-sekstoerisme opgenomen zouden worden in de definitie van kinderprostitutie en kinderpornografie, de preambule en het hoofdstuk over het straffen van daders. Tijdens de volgende bijeenkomst moeten grote gedeelten van de volgende punten nog behandeld worden:

1. hoofdstuk IV, over strafbaarstelling van daders en de bescherming van slachtoffers,
2. de preambule,
3. hoofdstuk V over internationale samenwerking,
4. hoofdstuk VIII: Other matters, over de structuur van het protocol.

Het ontwerp-rapport dat is ingediend bij de Commissie tijdens de 54e sessie onder item 20(d) is opgenomen in VN-document E/CN.4/1998/103.

De Nederlandse regering heeft zich met België en andere Europese landen op het standpunt gesteld dat er voldoende instrumenten bestaan om de seksuele uitbuiting van kinderen te bestrijden en dat het prioriteit verdient om die instrumenten optimaal te benutten. Een additioneel protocol dient dat te bevorderen.

Naar een nieuwe ILO-conventie inzake de ernstigste vormen van kinderarbeid

Het belangrijkste verdrag over kinderarbeid tot nu toe is het International Labour Office (ILO) Verdrag 138, uit 1973, over de minimumleeftijd voor toegang tot werk. Toch hebben slechts 51 landen dit verdrag geratificeerd. Dat komt onder meer omdat het vrij gedetailleerd is en de inhoud te stringent is voor veel landen waar kinderarbeid op ruime schaal voorkomt. Deze problemen hebben geleid tot discussies over het opstellen van een nieuw verdrag over de meest extreme vormen van kinderarbeid. De inhoud hiervan moet in overeenstemming zijn met het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind en in de lijn zijn van ILO-verdrag 138. De onderhandelingen in het kader van de International Labour Conference zijn gestart in Genève in juni 1998.

De Global March against Child Labour die in de eerste maanden van 1998 door de wereld trok om aandacht te vragen voor de aanpak van kinderarbeid, had Genève en daarmee de ILO-conferentie tot einddoel.

De ILO wil in het nieuwe verdrag de meest extreme vormen van kinderarbeid aanpakken, om de landen die zich tot nu toe niet in staat voelden de algemene ILO-standaard van het ILO-verdrag 138 te implementeren in staat te stellen kinderen tenminste te beschermen tegen de meest extreme vormen van kinderarbeid. Dit zijn:

slavernij (*deft bondage*), seksuele uitbuiting van kinderen en ondraaglijk zware of riskante werkzaamheden (*hazardous labour*).

Wat betreft de seksuele uitbuiting van kinderen stelt de ILO voor dat het Verdrag een verbod inhoudt van het gebruik van kinderen voor prostitutie of pornografie. Het ILO-voorstel leidt tot een discussie over de toevoeging van *the use, engagement or offering of a child in illegal activities in prostitution, production of pornography or pornographic performances* als extreme vormen van kinderarbeid. ECPAT en andere NGO's stellen voor de definitie te vervangen door: *the use, engagement or offering of a child for sexual exploitation, including prostitution and the production of pornography or pornographic performances*. Omdat seksuele uitbuiting van kinderen feitelijk een vorm van slavernij is, hebben NGO's voorgesteld termen als *child sex workers* te vermijden. Het moet duidelijk zijn dat deze kinderen slachtoffers zijn.

3.2.2. Interpol

Sinds 1991 werken opsporingsdiensten uit Nederland en het buitenland in toenemende mate samen in de strijd tegen zedenmisdriven jegens kinderen. Op nationaal en internationaal niveau blijkt dat onder meer door de instelling van een politieverbindingsofficier en een verdergaande samenwerking tussen overheid en niet-regeringsgebonden organisaties. In de strijd tegen (commerciële) seksuele exploitatie van kinderen ontstaan steeds meer vormen van public-private partnership.

Op 27 november 1989 vroeg de toenmalige president van Frankrijk Francois Mitterand tijdens de ingebruikname van het nieuwe Interpol-hoofdkantoor te Lyon, aandacht voor het kind als slachtoffer van vele vormen van criminaliteit, in het bijzonder van seksueel misbruik. Interpol ging in op het Franse presidentiële initiatief en ontwikkelde plannen om daaraan inhoud te geven.

In april 1990 bleek uit een enquête van Interpol onder de lidstaten dat maar weinig landen informatie hadden over seksueel misbruik van kinderen. Uitwisseling van politie-informatie tussen de lidstaten over seksueel misbruik van kinderen vond niet of nauwelijks plaats, hoewel psychische, seksuele en emotionele verwaarlozing en het misbruik van kinderen in veel landen voorkomt. Lidstaten gaven ook aan behoefte te hebben aan opleiding en vorming om de strijd tegen misbruik van kinderen beter te kunnen uitoefenen. Vanaf 1990 kwam de samenwerking voor het uitwisselen van politie-informatie op gang.

In mei 1991 hebben een aantal politie-zedenexperts, verenigd in een studiegroep, bij Interpol Lyon de beschreven enquête bestudeerd. Deze handelde over diverse onderwerpen, zoals wetgeving, politiesamenwerking, registraties, analyse-methoden, opleiding en statistische gegevens over aantallen zedenmisdriven. De groep experts werd gesplitst in twee subgroepen. Een groep hield zich bezig met de internationale aspecten van misbruik van kinderen en internationale politiesamenwerking terwijl de andere zich concentreerde op opleiding en training en samenwerking met de Verenigde Naties en niet-regeringsgebonden organisaties. De groepen formuleerden aanbevelingen op basis van de antwoorden uit de enquête, aangevuld met hun eigen ervaringen en kennis. Ze hebben betrekking op een herziening van bestaande opsporingsmethodes, instrumenten om te komen tot een effectievere bestrijding van misbruik van kinderen en de introductie van nieuwe maatregelen in de strijd tegen dat misbruik.

In april 1992 is door Interpol in Lyon het eerste symposium *Misdrijven jegens kinderen* gehouden. Het symposium stemde in met de aanbevelingen die door de expertgroep was voorgesteld.

In november 1992 is in Dakar, Senegal, de 61e vergadering gehouden van de Generale Assemblee van Interpol. Deze vergadering was zeer belangrijk, omdat hier hoofden van politiediensten van alle Interpollidstaten aanwezig waren. Zij gaven hun goedkeuring aan de conclusies van het symposium. De Assemblee beval de lidstaten aan hun wetgeving te herzien, zodat de bestrijding van misdrijven jegens kinderen meer in overeenstemming zou worden gebracht met de conclusies van het symposium. De Assemblee besloot dat Interpol een permanente werkgroep van politie-experts moest oprichten, die de conclusies van het symposium moet uit te werken. Zij moet voorts acties voor de bestrijding van genoemde misdrijven tussen de lidstaten coördineren. Deze werkgroep, *The Standing Working Party Offences Against Minors* genaamd, vergadert tweemaal per jaar. Tot mei 1998 hebben elf vergaderingen plaatsgevonden, in Lyon, Oslo, Stockholm en Londen. De groep staat onder voorzitterschap van de oud-hoofdcommissaris van politie, thans gouverneur van het eiland Svalbard van Noorwegen, Ann-Kristin Olsen. Mevrouw Olsen en een vertegenwoordiger van Interpol zijn beiden lid van het Comité van experts van de Raad van Europa, dat belast is met de bestrijding van seksuele exploitatie, pornografie, prostitutie van en handel in kinderen. Hierdoor vindt afstemming plaats tussen de Raad van Europa en de Interpol-werkgroep.

Thans hebben 28 lidstaten een zetel in de werkgroep. De leden zijn afkomstig uit veel politie- en douanediensten. Het is een mengeling van wetenschappers en praktijkmensen uit de midden- en hogere kaders van politieorganisaties. De werkgroep vergadert over onderwerpen als de internationale aspecten van kinderpornografie, kinderprostitutie in relatie tot sekstoerisme, interviewtechnieken, forensisch-medische onderwerpen, vermiste kinderen, wetgeving, en opleiding en vorming. Door haar professionaliteit is de reputatie van de werkgroep sterk gegroeid. De vergaderingen zijn een succes door de waardevolle presentaties van de deelnemers. De verschillende projecten worden steeds efficiënter uitgevoerd en de effectiviteit waarmee de aanbevelingen van het symposium zijn doorgevoerd is groot.

Het Algemene Secretariaat van Interpol geeft de initiatieven van de werkgroep een follow-up. Interpol is een intensieve samenwerking gestart met de diverse ad hoc-committees van de Verenigde Naties, in het bijzonder met de *UN Crime Prevention and Criminal Justice Division* in Wenen, de *UN Centre for Human Rights* in Genève en natuurlijk de *UN Committee on the Rights of the Child*, dat verantwoordelijk is voor het monitoren en implementatie van het *Verdrag voor de rechten van het kind*.

De werkgroep werkt eveneens zeer nauw samen met de *ECPAT*, (*End Child Prostitution in Asian Tourism*). Ecpat is in 1991 een campagne gestart om het kindersekstoerisme naar Aziatische landen binnen een termijn van vijf jaar een halt toe te roepen.

In aansluiting op het *Wereld Congres tegen Commerciële Seksuele Exploitatie van Kinderen*, gehouden in augustus 1996 te Stockholm, heeft Ecpat de Aziatische campagne verbreed tot een internationale organisatie, weliswaar op basis van dezelfde principes maar nu met een wereldwijde doelstelling. Ecpat staat nu voor *End Child Prostitution, Child Pornography and the trafficking of Children for Sexual Purposes*. Ecpat heeft een permanente zetel als observator in de Interpolwerkgroep.

Om de continuïteit in de strijd tegen misbruik van kinderen te vergroten heeft de werkgroep in 1994 de Interpol-lidstaten opgeroepen een bijzondere politieverbindingsofficier aan te stellen. Deze fungeert als intermediair bij het uitwisselen van politie-informatie op nationaal en internationaal niveau.

Op dit moment hebben 64 lidstaten, waaronder Nederland, een verbindingsofficier benoemd. Deze lidstaten geven hiermee uitdrukking aan hun bezorgdheid over de seksuele exploitatie van kinderen en aan het feit dat zij op internationaal niveau willen samenwerken in de strijd tegen misbruik van kinderen.

Niet al deze functionarissen zijn specialist op het terrein van de zedencriminaliteit. Daarom bieden Interpol en de werkgroep deze politiemensen een meerdaagse cursus aan om hen te scholen om hun taak goed te kunnen laten uitvoeren. De eerste cursus is in 1995 met groot succes georganiseerd. Er waren deelnemers uit 38 landen. Training en scholing van politiemensen is voor veel landen een groot probleem, hoe modern en ontwikkeld sommige landen ook zijn.

Er zijn nog steeds te weinig politie-functionarissen die voldoende deskundig zijn om seksueel misbruik van kinderen te onderzoeken. Het is absoluut noodzakelijk (enige) kennis te hebben van de (ortho)pedagogiek van het kind, gerelateerd aan de leeftijd en de intellectuele rijpheid. Hoe belangrijk dit is valt makkelijk te begrijpen als men beseft dat het enige bewijs van seksueel misbruik behalve uit de medische informatie in veel gevallen alleen bestaat uit wat het kind zelf verklaart. Verklaringen van kinderen zijn door de manier van vragen, al dan niet opzettelijk, gemakkelijk te manipuleren. Kinderen zijn psychologisch kwetsbaar en zijn na seksueel misbruik vaak getraumatiseerd.

In 1996 was de Interpol-werkgroep als team van specialisten nauw betrokken bij het eerste wereldcongres tegen de commerciële seksuele exploitatie van kinderen, georganiseerd door UNICEF, ECPAT en de VN-commissie voor de Rechten van het Kind. Interpol was verantwoordelijk voor het opstellen van het actieplan en voor het conceptdocument over wet- en regelgeving en opsporing in de strijd tegen commerciële seksuele exploitatie van kinderen. Deze documenten zijn door de 120 landen unaniem aangenomen.

Leden van de Interpolwerkgroep waren dikwijls voorzitter of lid van de vele congreswerkgroepen die handelden over opsporingsvraagstukken. Overigens liep de achtste vergadering van de Interpolwerkgroep parallel aan die van het congres. Interpol is in de loop der jaren over de gehele wereld een belangrijke gesprekspartner geworden op internationale conferenties. De organisatie speelt een vooraanstaande rol in discussies over wet- en regelgeving en alle aspecten die opsporing raken of betrekking hebben op het seksueel misbruik van kinderen.

Aansluitend op het eerste wereldcongres heeft de 65e vergadering van de Generale Assemblee van Interpol drie resoluties aangenomen over het kind als slachtoffer van seksueel misbruik. De eerste handelt over kinderen die slachtoffer zijn van handel en smokkel voor seksuele exploitatie, de tweede over de strijd tegen kinderpornografie en de derde over verbetering van de internationale politiesamenwerking in de strijd tegen seksueel misbruik van minderjarigen.

Sinds in 1989 de eerste Interpol-resolutie is aangenomen, is er dus aanzienlijke vooruitgang geboekt. Interpol heeft een belangrijke positie veroverd in de internationale gemeenschap die zich bezighoudt met de strijd tegen misbruik van kinderen waar ook ter wereld. Onderwerpen als kinderseksuetoerisme en kinderpornografie zijn daardoor in veel landen op de agenda gezet als problemen die bestreden moeten worden. Desondanks winnen

publicaties over narcoticabestrijding, fraude en het witwassen van gelden het in de media vaak van de aandacht voor de problematiek van het seksueel misbruik van kinderen en het werk van de afdelingen zedenpolitie. Nog steeds zijn niet alle politieke beleidsmakers overtuigd van de noodzaak van een adequate bestrijding van seksueel misbruik van kinderen. De gelden die beschikbaar zijn voor de bestrijding van de talloze vormen van criminaliteit steken royaal af bij de gelden die beschikbaar zijn voor de bestrijding van seksueel misbruik van kinderen. Lang niet iedereen is ervan overtuigd dat investeren in kinderen investeren is de toekomst van de maatschappij.

Interpol beschikt over een databank waarin politie-informatie kan worden opgeslagen van daders en verdachten die zich bezig houden met vormen van seksueel misbruik van minderjarigen. Om redenen van privacy verstrekt Nederland alleen op aanvraag van een andere lidstaat van Interpol politie-informatie, onder voorwaarde dat die enkel wordt gebruikt voor opsporingsonderzoeken. Pas wanneer de informatie nodig is voor een strafrechtelijk onderzoek en moet dienen tot enig bewijs, wordt, na verzoek van een buitenlandse justitiële autoriteit, informatie verschaft. Voor het maken van strategische en operationele analyses die opsporing kunnen bespoedigen, is dit een handicap.

In tegenstelling tot Europol is Interpol een organisatie van en voor de politie. Europol is een politiek instituut waar over elk voorstel of initiatief door de Europese lidstaten beslist moet worden. De gezagsstructuren en het beslissingsniveau binnen Interpol zijn zeer kort. Een besluit van de Generale Assemblée van Interpol kan de volgende dag uitgevoerd worden.

3.2.3 Strafvervolgning Nederlandse sekstoeristen

Sekstoeristen zijn volwassen personen die reizen naar andere landen dan waar zij hun woonplaats hebben om aldaar kinderen in de leeftijd van nul tot achttien jaar seksueel te misbruiken.

Casus 1 Op 16 februari 1996 deed een foto-ontwikkelcentrale aangifte bij de Nederlandse politie. Een man had filmrolletjes ter ontwikkeling aangeboden die kinderpornografische afbeeldingen bleken te bevatten. De aanbieder, 24-jarige J. Van der S., werd op 24 februari 1996 aangehouden. Tijdens de huiszoeking trof de politie een grote hoeveelheid kinderpornografisch materiaal aan. Op foto's en video's was te zien hoe de verdachte seksuele handelingen verrichtte met meisjes, die, zoals later bleek, uit de Filippijnen kwamen. De meisjes varieerden in leeftijd van tien tot zeventien jaar. Van der S. werd op 8 oktober 1996 veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf. Zowel de verdachte als het Openbaar Ministerie tekenden hoger beroep aan. Het Gerechtshof veroordeelde de verdachte alsnog tot acht jaar cel, overeenkomstig de eis van de officier van justitie in oktober 1996. De zaak komt nog voor de Hoge Raad.

Casus 2 De Nederlander L. Van E. verbleef van 4 tot 12 januari 1996 in Makati City op de Filippijnen, in gezelschap van een Duitse medeverdachte B. Bij hen waren twee meisjes van negen en veertien jaar oud. Volgens verklaringen van het 14-jarig meisje hebben verdachten ontuchtige handelingen gepleegd en ook geslachtsge-meenschap met hen gehad. Van deze seksuele handelingen zouden video-opnamen zijn gemaakt. De beide ver-

dachten zijn ter plaatse aangehouden en in afwachting van nader onderzoek door de Filippijnse autoriteiten op borgtocht vrijgelaten. Beiden zagen kans de Filippijnen te ontvluchten. Van E. werd uiteindelijk in Nederlandesignaleerd.

Na langdurig diplomatiek overleg heeft de Filippijnse regering Nederland verzocht de strafvervolgning tegen Van E. over te nemen. Na onderzoek op de Filippijnen door de Nederlandse autoriteiten heeft het OM in Den Haag de verdachte voor de rechter gebracht. De rechtbank heeft Van E. tot 2 jaar gevangenisstraf veroordeeld. De eis van het OM was 2,5 jaar. In hoger beroep is de straf van 2 jaar bevestigd. Van E. heeft cassatie aangetekend.

Inmiddels zijn er nog twee zaken bekend waarbij mannen zijn veroordeeld voor seksueel misbruik van kinderen in het buitenland. Extraterritoriale wetgeving geeft de rechtbanken in een land de mogelijkheid nationaal recht toe te passen op delicten die in het buitenland zijn gepleegd.

Het is aanlokkelijk op grond van deze twee zaken de conclusie te trekken dat er geen belemmeringen zijn om Nederlandse kindersekstoeristen te vervolgen. In de eerste zaak echter had de verdachte een groot deel van het bewijs zelf geleverd doordat hij kinderpornografische foto- en video-opnamen in zijn woning in voorraad had. Niet in alle gevallen zal de vervolging zo soepel verlopen. Er zijn in de wetgeving nog diverse knelpunten die de vervolging van Nederlandse sekstoeristen kunnen bemoeilijken.

In de situatie dat de Nederlandse sekstoerist zich in Nederland bevindt, zoals in het geval van Van E., maar het bewijs geheel en al in een ander land dan in Nederland ligt, doen zich twee mogelijkheden voor deze Nederlandse sekstoerist te vervolgen:

- strafvervolgning in Nederland
- overdracht van strafvervolgning door Nederland aan het land waar het feit is gepleegd.

De in Nederland vervolgte en veroordeelde Nederlandse sekstoeristen zijn allemaal in Nederland aangehouden. Personen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben en in een ander land dan Nederland een zedenmisdrijf plegen kunnen niet in Nederland vervolgd worden.

Bij strafrechtelijke vervolging in Nederland kunnen zich complicaties voordoen om Nederlandse kindersekstoeristen met succes te vervolgen. De eerste complicatie betreft het internationale strafrecht. Het delict wordt niet op Nederlands grondgebied gepleegd. De vraag doet zich voor of het Openbaar Ministerie bevoegd is een vervolging in te stellen nu het delict in het buitenland is gepleegd. De Nederlandse strafwet biedt in artikel 5 lid 1 sub 2 Wetboek van Strafrecht (WvS) onder bepaalde voorwaarden de mogelijkheid om Nederlanders die zich in het buitenland aan een strafbaar feit schuldig hebben gemaakt in Nederland strafrechtelijk te vervolgen (het zogenaamde *Actieve Personaliteitsbeginsel*).

In onze extraterritoriale wetgeving dient de delictomschrijving in het land waar de misdaad gepleegd is, exact te kloppen met de delictomschrijving in de Nederlandse wetgeving. Dit is het beginsel van dubbele criminaliteit (artikel 5 lid 2 Wetboek van Strafrecht). Gezien de gecompliceerdheid van delicten in de sfeer van de zeden en seksualiteit kan dit voor de aanpak van het kindersekstoerisme een probleem zijn. Vast staat in ieder geval dat het misbruiken van minderjarigen als kinderprostituté(e)s waar dan ook ter wereld, in Nederland vervolgd moet kunnen worden.

Het internationale strafrecht

Het OM kan alleen een strafrechtelijke vervolging instellen als Nederland jurisdictie heeft: het delict moet dus vallen binnen de reikwijdte van de Nederlandse materieelrechtelijke strafbepalingen. Wanneer Nederland jurisdictie heeft is bepaald in de artt. 2-8 WvS. Het fundamentele beginsel voor jurisdictie is het territorialiteitsbeginsel dat is vastgelegd in art. 2 WvS. Hierin is bepaald dat de Nederlandse strafwet van toepassing is op een ieder die zich in Nederland aan enig strafbaar feit schuldig maakt. Aanknopingspunt bij dit beginsel is de plaats waar het delict is gepleegd. Dit beginsel wordt uitgebreid met het *actief personaliteitsbeginsel*. Aanknopingspunt hierbij is de nationaliteit van de dader. Het maakt het mogelijk Nederlanders die een delict plegen in het buitenland onder bepaalde voorwaarden in Nederland te vervolgen.

In artikel 5 lid 1 sub 2 WvS is bepaald dat de Nederlandse strafwet toepasselijk is op elke Nederlander die zich in het buitenland schuldig maakt aan een feit dat door de Nederlandse strafwet als een misdrijf wordt beschouwd én waarop door de wet van het land waar het is begaan straf is gesteld. De dader moet dus Nederlander zijn en het feit moet in Nederland én in het land waar het feit is gepleegd strafbaar zijn gesteld. Dit wordt het beginsel van de dubbele criminaliteit genoemd.

De dader moet dus de Nederlandse nationaliteit hebben. Als de dader na het plegen van het delict de Nederlandse nationaliteit verliest, blijft hij toch vervolgbaar. Art. 5 lid 2 WvS bepaalt dat ook kan worden vervolgd als de dader na het begaan van het delict de Nederlandse nationaliteit krijgt. De dader die in Nederland zijn domicilie heeft maar niet de Nederlandse nationaliteit, is niet vervolgbaar op grond van dit artikel.

Voorts moet het gepleegde feit in Nederland strafbaar zijn gesteld *als misdrijf* en in het land waarin het is gepleegd onder een wettelijke delictsomschrijving vallen. Wanneer het kinderseksuisme betreft, zal er altijd sprake zijn van een misdrijf.¹¹ Let wel dat het hier handelt om de toepasselijkheid van het materiële strafrecht. Art. 5 WvS creëert geen recht voor het verrichten van strafvorderlijke handelingen in het buitenland.

Het Nederlandse strafrecht

Wanneer het OM een vervolging wil instellen tegen een Nederlandse sekstoerist, zal moeten worden vervolgd op grond van een wettelijke delictsomschrijving in de Nederlandse strafwet. Bij vervolging doen zich verschillende complicaties voor. Er zijn zedenmisdrijven die gepleegd kunnen worden tegen personen die de leeftijd van twaalf jaar nog niet hebben bereikt. Er zijn misdrijven tegen personen die de leeftijd van twaalf maar niet die van zestien jaar hebben bereikt. Daarnaast zijn er misdrijven die bescherming bieden aan personen jonger dan achttien jaar en er zijn zedenmisdrijven waarbij geen leeftijdsgrenzen worden gehanteerd.

In de zedenwetgeving worden bepaalde seksuele handeling strafbaar gesteld. Hierbij zijn de volgende aspecten van belang:

- *geweld of dwang*. Dit leidt altijd tot strafbaarheid.¹²
- *de aard van het seksuele contact*. De wet maakt in de aard van het seksuele contact onderscheid tussen on-tuchtige handelingen en handelingen die bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam, met het mannelijk geslachtsorgaan, vingers of andere voorwerpen in vagina, anus of mond.¹³

- *geslacht*. De zedenwetgeving maakt geen onderscheid naar geslacht, mannen en vrouwen worden beschermd door de zedenartikelen en zowel mannelijke als vrouwelijke daders kunnen worden vervolgd.
- *de leeftijd van het kind*. Seksuele contacten met een kind beneden de twaalf jaar zijn altijd strafbaar en kunnen zonder klacht worden gevolgd.¹⁴
Seksuele contacten met een kind tussen twaalf en zestien jaar zijn altijd strafbaar maar kunnen alleen vervolgd worden op klachten. Wanneer het misdrijf echter zwaar lichamelijk letsel of de dood ten gevolge heeft of wanneer sprake is van een nauwe familie- of gezagsrelatie geldt het klachtvereiste niet.¹⁵
- *de klacht*. Een klacht kan worden ingediend door het slachtoffer, zijn/haar wettelijke vertegenwoordiger en de Raad voor de Kinderbescherming.

Wellicht ten overvloede wordt hier nog opgemerkt dat personen die niet de Nederlandse nationaliteit bezitten en zedenmisdrijven in een ander land dan Nederland plegen, niet in Nederland kunnen worden vervolgd.

Kleine rechtshulp en internationale opsporing

In de beschreven cases ging het in beide gevallen om Nederlanders die op de Filippijnen zedenmisdrijven hadden gepleegd die zowel in Nederland als in de Filippijnen strafbaar zijn gesteld.

In casus één deden zich minder complicaties voor om tot vervolging over te gaan dan in casus twee. Dat kwam omdat de man reeds in Nederland was en in zijn woning kinderpornografisch materiaal was aangetroffen. Het in voorraad hebben van dit materiaal levert een overtreding op van art. 240b WvS, waarop een maximale straf van vier jaar is gesteld en in geval van commerciële handel zes jaar gevangenisstraf. Hiervoor is het niet nodig de herkomst van het materiaal vast te stellen.

Om tot vervolging in Nederland te kunnen overgaan van de verdachte uit de tweede casus is het noodzakelijk te weten welke internationale rechtshulpverdragen Nederland heeft gesloten met andere landen, in dit geval met de Filippijnen. Met de Filippijnen was geen enkel rechtshulpverdrag.

Wel zijn er diverse mogelijkheden tot vormen van samenwerking te vinden. Een van de vormen tot samenwerking is de kleine rechtshulp. Hieronder wordt verstaan: het vragen of verlenen van strafprocessuele bijstand door de nationale autoriteiten aan de buitenlandse autoriteiten voor een aanhangige strafzaak. Er zal sprake moeten zijn van vervolging of opsporing op grond van een concrete verdenking tegen een bepaalde verdachte.¹⁶

De Nederlandse politie verbindingsofficier, gestationeerd te Bangkok, Thailand, heeft enkele informele bezoeken gebracht aan de Filippijnse autoriteiten en hen meegedeeld dat Nederland wenst te vervolgen. Daartoe was nodig dat de Filippijnse regering een officieel verzoek deed aan de Nederlandse regering. Nadat dit was gebeurd heeft de Nederlandse regering het OM en de politie Den Haag opgedragen dit onderzoek uit te voeren. Vervolgens is een Nederlandse delegatie met een zogenaamde rogatoire commissie naar de Filippijnen gereisd om daar onder leiding van de justitiële autoriteiten een onderzoek in te stellen.

Deze zaak kon dus in Nederland alleen vervolgd worden na zorgvuldig diplomatiek overleg op regeringsniveau. Nadat alle noodzakelijke formaliteiten waren geregeld treden juridische complicaties op. Ervan uitgaande dat voldaan wordt aan art. 5 lid 1 WvS blijkt dat de zedenwetgeving een dam kan opwerpen. Een van de elemen-

ten die noodzakelijk bewezen dient te worden is de leeftijd. Was de verdachte jonger dan twaalf jaar, tussen de twaalf en zestien jaar of ouder dan zestien en jonger dan achttien jaar? Wanneer de slachtoffers tussen de twaalf en achttien jaar oud zijn kan slechts op klachte worden vervolgd. Zijn de slachtoffers in staat klachte te doen? Andere vragen die gesteld werden in deze zaak zijn:

Zijn de slachtoffers terug te vinden?

Is er sprake van een zorgvuldige bevolkingsadministratie, waaruit kan blijken wat de juiste leeftijd is van de slachtoffers?

Zijn de slachtoffers verhoord door de politie?

Kunnen slachtoffers gedetailleerd verhoord worden?

Zijn de slachtoffers en daders medisch onderzocht, zijn er eventuele sporen (sperma) veiliggesteld?

Zijn de verdachten wel of niet in hun rechtsbelangen op de Filippijnen geschaad?

Pas wanneer op alle relevante vragen die gesteld zijn om de materiële bewijsvoering sluitend te krijgen een antwoord is gegeven kan in Nederland een onderzoek ter terechtzitting volgen.

3.2.4. AMA's in de prostitutie

In 1997 zijn 39 alleenstaande minderjarige asielzoekers (AMA's) uit de twee opvangcentra voor AMA's van Stichting Valentijn met onbekende bestemming (MOB) vertrokken. Hoeveel AMA's landelijk MOB uit de opvang verdwijnen, is niet bekend. Naar schattingen van Valentijn zijn dit er ongeveer tweehonderd per jaar. Van het overgrote deel is niet bekend waar zij nu verblijven, of zij nog in Nederland zijn en hoe zij overleven. De voogdijvereniging De Opbouw meldt een MOB-vertrek aan de Vreemdelingendienst. De Opbouw zelf heeft geen centrale registratie van het aantal AMA's dat MOB vertrekt.

Er is reden aan te nemen dat een deel van deze AMA's in de prostitutie terecht komt. Er zouden grote netwerken bestaan. Cijfers over hoeveel AMA's in de prostitutie terecht komen zijn er niet. De burgemeester van Antwerpen zei in een recente uitzending van Netwerk dat er AMA's uit Nederland in Antwerpen in de prostitutie terecht komen. De Eindhovense politie vond inderdaad enkele meisjes van een groep verdwenen Nigeriaanse AMA's in Antwerpen terug, waar zij in de prostitutie werkten. Het NISSO onderzoekt in opdracht van Justitie aard en omvang van dwang tot prostitutie onder minderjarige allochtone meisjes.

Uit een rapport uit 1997 van Terre des Hommes *Kinderprostitutie in Nederland* blijkt dat sommige Chinese meisjes die in Nederland asiel hebben aangevraagd daarvoor al een tijd in Rusland in de prostitutie hadden gewerkt. Vermoed wordt dat zij vóór hun asielaanvraag ook in Duitsland en/of Nederland in de prostitutie hebben gezeten en dat het georganiseerde mensensmokkel betreft.

1 Bron: Koersnotitie 1996, Divisie CRI. *Taakafstemming met Regionale Politiekorpsen, andere opsporingsdiensten, Openbaar Ministerie en de Departementen Justitie en Binnenlandse Zaken. Hoofdstuk 5, pag. 62*

2 Voor de totstandkoming van dit hoofdstuk is informatie ingewonnen bij de ISTD in London, diverse mensen van de FBI, CRI, detectives van de Zedenafdeling van de politie in Baltimore, Prof.dr. J. Frenken en dr. J.N. Pijnaker.

3 Daar waar 'hij' gebruikt kan ook 'zij' van toepassing zijn

- 4 *Cijfers zijn gebaseerd op een gemiddelde van 27 onderzoeken. Het betreft hier onbehandelde daders die gevolgd zijn over een periode van vijf jaar. Bron: Hall 190, McGrath 1991; Prentkey 1997; Quinsey e.a. 1995*
- 5 *Geraadpleegde personen en instanties:*
  - *ISTD London, Institute for Study and Treatment of Delinquency*
  - *FBI: Alan C. Brantley, Supervisory Special Agent, Profiling and Behavioral Assessment Unit*
  - *F.V. Roussey, Detective Sergeant Baltimore City Police Department, Criminal Investigation Bureau*
  - *Prof.dr. J. Frenken, Nisso Utrecht Nederland*
  - *dr. J.N. Pijnaker, gedragstherapeut / forensisch seksuoloog verbonden aan de reclassering te Rotterdam*
- 6 *deze paragraaf is totstandgekomen met medewerking van mevrouw mr. drs N.van Nierop, CRI*
- 7 *Tweede Kamer, vergaderjaar 1994-1995, 23682, nr. 5*
- 8 *Hoge Raad, 21 april 1998, nr. 107.006, gepubliceerd in het Nederlands Juristen Blad, 29 mei 1998, afl. 22.*
- 9 *(bron: <http://meldpunt.org/doelstelling.html>. C 1996 meldpunt@meldpunt.org*
- 10 *voorzitter Internet Meldpunt Kinderpornografie, Christine Karman, in Link de wereld online nr. 45, pagina 24 en 25. De preventieve werking van het meldpunt Kinderporno.*
- 11 *De van toepassing zijnde artt. hiervoor zijn opgenomen in Boek II Titel XIV WvS: MISDRIJVEN tegen de zeden en zijn dus allemaal te kwalificeren als misdrijven.*
- 12 *Zie de artt. 242 en 246 WvS Voor seksueel binnendringen, zie de artt. 242, 243, 244 en 245 WvS.*
- 13 *Voor ontucht of ontuchtige handelingen, zie de artt. 246, 247, 248ter en 249 WvS.*
- 14 *Zie artt. 244 en 247 WvS.*
- 15 *Zie artt. 245 lid 2, 247 lid 2 en 249 WvS.*
- 16 *De Kleine Rechtshulp hoeft niet op een verdrag te zijn gebaseerd. Art. 552k WvS*

HOOFDSTUK 4 HULPVERLENING EN PREVENTIE

4.1. Beroepsgeheim en privacyregelingen

Kinderprostitutie en kinderpornografie zijn te beschouwen als zeer ernstige vormen van seksueel misbruik en exploitatie van kinderen en daarmee van kindermishandeling. Op grond van artikel 19/1 en 34 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), dat in maart 1995 in Nederland werd ingevoerd, is de staat verplicht kinderen te beschermen tegen iedere vorm van kindermishandeling, met inbegrip van misbruik en exploitatie. Volgens artikel 19/2 van het IVRK dient de staat dit te doen door passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen te nemen, onder meer door doeltreffende procedures te bepalen voor opsporing en melding van kindermishandeling.

Op dit moment ontbreekt het in Nederland nog altijd aan doeltreffende, niet-vrijblijvende procedures voor de melding van kindermishandeling. Of een vermoedelijk mishandeld kind wordt gemeld bij instanties die beschermend kunnen optreden, is min of meer van toevalligheden afhankelijk.

Het ontbreken van zo'n adequate regeling voor het melden van vermoedens van kindermishandeling geeft in de praktijk aanleiding tot grote misverstanden. Beroepsbeoefenaren die gebonden zijn aan een wettelijke geheimhoudingsplicht, zoals artsen, verkeren vaak ten onrechte in de veronderstelling dat de zwijgplicht hen het melden verbiedt. Anderen die beroepshalve met kinderen te maken hebben, zoals maatschappelijk werkers, leerkrachten en medewerkers van peuterspeelzalen, denken vaak het privacyreglement van hun instelling het hen onmogelijk maakt een vermoeden te melden.

Voor een doeltreffende bestrijding van kindermishandeling, met inbegrip van kinderpornografie en kinderprostitutie, is het van groot belang dat over de bevoegdheden tot melden de grootst mogelijke duidelijkheid wordt geschapen. Met name personen die beroepshalve bij kinderen zijn betrokken, kunnen immers een belangrijke signalerende functie vervullen.

Wat is nu precies de betekenis van het beroepsgeheim en de privacybescherming bij het melden van kindermishandeling?

Beroepsgeheim en privacybescherming

Beroepsgeheim en privacybescherming zijn verwante begrippen. Ze kunnen echter niet aan elkaar gelijk gesteld worden en er gelden ook verschillende wettelijke regels voor.

Regels voor privacybescherming hebben de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de burger tegenover derden ten doel. De regels gelden voor een ruime kring van personen, die uit hoofde van hun beroep of functie kennis krijgen van persoonlijke gegevens. Veel instellingen die beroepshalve met de persoonlijke levenssfeer van de burger in aanraking komen, zijn inmiddels overgegaan tot de invoering van privacyreglementen. Deze bevatten richtlijnen voor de manier waarop de instelling met de persoonlijke gegevens dient om te gaan. Belangrijkste uitgangspunt is meestal dat deze gegevens niet worden uitgewisseld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene.

Bij het medisch beroepsgeheim gaat het om een bijzondere soort privacybescherming. Hierbij staat de bescherming van het vertrouwen dat een patiënt noodzakelijkerwijs in een arts moet kunnen stellen centraal. Het beroepsgeheim is met wettelijke waarborgen omgeven, om degenen die op medische zorg zijn aangewezen te garanderen dat hun persoonlijke geheimen niet aan de openbaarheid worden prijsgegeven. Het beroepsgeheim geldt tegenover iedereen, dus ook tegenover iemand die de geheimen kent en tegenover andere artsen. Schending van de zwijgplicht is strafbaar op grond van artikel 272 van het Wetboek van Strafrecht, behalve wanneer een wettelijk voorschrift de arts verplicht te spreken of de patiënt hiertoe uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven.

Problemen in de praktijk

Mensen die aan het medisch beroepsgeheim en privacyreglementen zijn gebonden kunnen in de praktijk voor serieuze dilemma's komen te staan. Zo'n dilemma doet zich voor wanneer het vermoeden rijst dat een kind slachtoffer is van kindermishandeling, seksueel misbruik of seksuele exploitatie. In die situatie ontstaat een spanningsveld tussen het recht van de ene burger (de volwassene) op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer, en het recht van de andere burger (het kind) op bescherming van zijn lichamelijke en geestelijke integriteit. Voor de geheimhoudingsplichtige vertaalt dit spanningsveld zich in een conflict van plichten, namelijk van de plicht tot zwijgen versus de plicht tot spreken. Op grond van bestaande jurisprudentie¹ is de geheimhoudingsplichtige gerechtigd het zwijgen te verbreken in situaties, waarin het belang dat door het zwijgen wordt beschermd niet opweegt tegen het nadeel of de schade die daardoor voor de patiënt of een ander ontstaat.

In Nederland wordt het op dit moment aan degene die met het dilemma wordt geconfronteerd overgelaten om een uitweg te vinden uit het spanningsveld tussen zwijgen en spreken. Niet zelden valt de beslissing uit in het voordeel van zwijgen. Het risico dat een vermoedelijk mishandeld of misbruikt kind onbeschermd blijft wordt dan voor lief genomen. Hoewel artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind uitdrukkelijk voorschrijft dat het belang van het kind bij zulke beslissingen de eerste overweging dient te vormen, blijkt in de praktijk het belang van de volwassene (met inbegrip van dat van de geheimhoudingsplichtige) vaak de doorslag te geven. Voor deze tendens zijn meerdere verklaringen te geven.

In de eerste plaats bestaat er in Nederland nog een grote onbekendheid over de verplichtingen voor volwassenen die voortvloeien uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, waar het gaat om de bescherming van het kind tegen iedere vorm van geweld. Diezelfde onbekendheid bestaat over de nationale en internationale rechtsregels die toezien op de privacybescherming. Deze regels maken duidelijk dat het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer dient te wijken wanneer dat noodzakelijk is voor de bescherming van de gezondheid of de rechten en vrijheden van anderen. Met die anderen worden ook nadrukkelijk kinderen bedoeld, die door hun kwetsbare en afhankelijke positie niet voor zichzelf kunnen opkomen en voor hun veiligheid op volwassenen zijn aangewezen.

Niet in de laatste plaats moeten de problemen die verband houden met het dilemma spreken of zwijgen worden toegeschreven aan het gebrek aan duidelijke regels voor het melden van vermoedens van kindermishan-

deling. Dit gebrek maakt de positie van geheimhoudingsplichtigen bijzonder onzeker. Weliswaar kan op grond van bestaande regels en jurisprudentie na een zorgvuldige afweging van belangen tot melding worden overgegaan; dit neemt niet weg dat de professionele melder daardoor in strafrechtelijke of tuchtrechtelijke moeilijkheden kan komen. Juridisch gaat het melden steeds gepaard met een schending van de regels omtrent het beroepsgeheim en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De beslissing tot melden is een persoonlijke belangenafweging, waarvoor de professionele melder achteraf juridisch ter verantwoording kan worden geroepen. De uitkomst van een dergelijke procedure staat nooit op voorhand vast, zodat het melden voor de professionele melder altijd risico's inhoudt. Uit onderzoek is gebleken dat deze risico's voor geheimhoudingsplichtingen een belemmering vormen om tot melding over te gaan, met alle nadelen voor de vermoedelijk mishandelde kinderen van dien.

Conclusies

Voor een adequate bestrijding van seksueel misbruik en seksuele exploitatie van kinderen is het noodzakelijk dat kinderen voor hun bescherming kunnen rekenen op degenen die beroepshalve met hen in aanraking komen. Dat is in de eerste plaats een kwestie van mentaliteit. Volwassenen dienen zich bewust te worden van de ernstige gevolgen die misbruik en exploitatie hebben voor de gezondheid en ontwikkeling van het kind. Zij moeten ook terdege beseffen dat zij in voorkomende situaties dienen op te komen voor het kind, dat immers niet in staat is voor zijn eigen veiligheid in te staan. Daarbij is het van het grootste belang dat juridische belemmeringen worden weggenomen die volwassenen uit eigenbelang of het belang van een ander ervan kunnen weerhouden tot actie over te gaan.

Het verdient aanbeveling om de juridische regels omtrent beroepsgeheim en privacybescherming in relatie tot de hier besproken problematiek aan te passen en/of nieuwe wettelijke bepalingen te ontwerpen voor het melden van (seksuele) kindermishandeling. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan de invoering van een meldrecht. Zo'n meldrecht houdt voor een geheimhoudingsplichtige de bevoegdheid in om bij een vermoeden van kindermishandeling het zwijgen te verbreken. Wanneer de geheimhoudingsplichtige te goeder trouw en op zorgvuldige wijze gebruik heeft gemaakt van zijn bevoegdheid, wordt deze gevrijwaard tegen aansprakelijkheid, ook wanneer achteraf blijkt dat het vermoeden van mishandeling niet kan worden bevestigd. Anderzijds ontstaat er voor de geheimhoudingsplichtige een aansprakelijkheid wanneer hij geen gebruik heeft gemaakt van zijn bevoegdheid, terwijl hij dat in de gegeven omstandigheden wel had horen te doen.

4.2 Behandeling van (therapie aan) jonge slachtoffers

Seksueel misbruik in het kader van de vervaardiging van kinderpornografie of voor kinderprostitutie is een dubbel trauma. De effecten werken des te langer door omdat de 'bewijzen' van de traumatische ervaring blijven bestaan. Het kind-slachtoffer en zijn ouders zijn nooit vrij van de dreiging dat de foto's of andere bewijzen van het 'gebruik' van het kind ergens opduiken, bijvoorbeeld op Internet of in een pornoblad.

Bestaande hulpverleningsmogelijkheden

De hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik in het algemeen laat veel te wensen over. Voor begeleiding en therapie van jonge kinderen (tot ongeveer twaalf jaar) die slachtoffer zijn van seksueel misbruik binnen (incest) of buiten het gezin bestaan tot dusver in Nederland nog weinig specifieke mogelijkheden. Bij therapeutische contacten met het kind-slachtoffer wordt veelal volstaan met reguliere therapievormen (clientcentered therapie, Rogeriaanse therapie). Dit terwijl zowel uit de traumaliteratuur als uit alle recente wetenschappelijke therapie-evaluatieonderzoeken blijkt dat therapie voor het kind-slachtoffer alleen effect heeft als er sprake is van de zogenaamde 'abuse-specific' therapie. Nederlandse therapeuten schromen over het algemeen om 'misbruikgericht' te werken.² Ze behandelen algemene gedragsproblemen (zoals bedplassen, nachtmerries), die al dan met het misbruik samenhangen. Tot verwerking van het trauma van het misbruik komt het, op een enkele uitzondering na, meestal niet binnen de Nederlandse hulpverleningsinstellingen. Ook hulp en begeleiding aan de ouder(s) van een misbruikt kind maken nog geen deel uit van het hulpverleningsaanbod, opnieuw met uitzondering van enkele (zeer) lokale initiatieven, bij een enkele Fiom, Riagg of MKD. Seksueel misbruik van jonge kinderen, en de behandeling daarvan, is nog geen aandachtsgebied voor de Nederlandse hulpverlening en evenmin voor de politiek. Ouders van seksueel misbruikte kinderen moeten letterlijk stad en land aflopen om hulp voor hun kind te krijgen. Als ze al een therapeut vinden, vormen de financiën vaak een probleem omdat de therapeuten die deze kinderen willen helpen veelal in particuliere praktijken werken.

De situatie van kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik is dus verre van rooskleurig. Nog treuriger is het gesteld met de situatie voor kinderen die misbruikt zijn voor het vervaardigen van pornografie of van kinderprostitutie. Voor zover bekend is tot dusver geen enkele hulpverleningsinstelling bereid en in staat om deze groep kinderen te helpen. Voor zover bekend zijn er in Nederland ook geen vrijevestigde therapeuten die gespecialiseerd zijn in de behandeling van deze groep misbruikte kinderen. Het is onduidelijk of, en zo ja hoe vaak, de paar therapeuten die zich hebben gespecialiseerd in de behandeling van seksueel misbruikte kinderen te maken krijgen met vermoedelijke slachtoffers van kinderpornografie of kinderprostitutie.

Kinderen die slachtoffer zijn van seksueel misbruik behoeven en verdienen een 'misbruik- of traumaspecifieke' behandeling, net zoals er specifieke hulp wordt gegeven aan slachtoffers van de Bijlmerramp of zoals Unicef hulp verleent aan kinderen in rampgebieden. Ook hun ouders behoeven en verdienen misbruik- of traumaspecifieke begeleiding. Maar kinderen die misbruikt zijn voor kinderpornografie en als prostituee, hebben zeer dringend behoefte aan specifieke therapie. In Nederland ontbreekt het echter voor zover bekend op dit moment aan kennis over de behandeling van deze bijzondere vormen van seksueel misbruik van jonge kinderen. Dit betekent dat er dus geen mogelijkheden zijn om deze kinderen te helpen het misbruik én de extra belastende ervaringen te verwerken.

Hulpverlening aan slachtoffers: een praktijkschets

In 1989 is een groep voor meiden met incestervaringen gestart als gezamenlijk initiatie van de Stichting Jeugdzorg, het maatschappelijk werk en de Riagg in de regio Enschede. Uit praktische en methodische overwegingen is gekozen voor een open groep, waaraan steeds nieuwe meiden kunnen deelnemen. Een dergelijke

groep moet continu toegankelijk zijn. Omdat de leefsituatie van jonge meiden vaak verandert (relaties, woon- en werkplek, problemen op school), is het belangrijk dat ze meteen aan de slag kunnen. Het aanbod wordt vanuit de eerste lijn op een laagdrempelige manier vorm gegeven. Hulpverlening in de tweede lijn roept bij de meiden teveel de associatie op met ziek zijn. Startpunt van de hulp is de dagelijkse basisstructuur, de zelfzorg. Het lotgenotenschap biedt een gevoel van veiligheid en onderling respect.

Van 1989 tot en met 1995 hebben zich 73 meiden aangemeld voor de groep. Overige aanmeldingen zijn verwezen voor individuele of klinisch-psychiatrische begeleiding.

De ervaringsdeskundigheid van een van de professionele begeleidsters bleek een groot voordeel bij de start van de groep. Door haar voorbeeld- en steunfunctie ontstond snel een sfeer van veiligheid en vertrouwen. Mede hierdoor kwamen na een aantal maanden begeleiding bij de meiden de meest aangrijpende verhalen naar boven, waaronder ervaringen met kinderporno of de kinderprostitutie.

Wat opvalt is dat de meiden van wie pornofilms zijn gemaakt, gevangen blijven in een cirkel van schaamte en schuld. Het feit dat er opnames van bestaan maakt de schaamte groter dan bij andere vormen van seksueel misbruik. De meiden maken regelmatig periodes van angst door om naar buiten te gaan, in combinatie met zware depressiviteit. Op andere momenten gaan ze actief op zoek naar de vriendjes en vriendinnetjes die ze hebben meegenomen naar de pleger, om te achterhalen of het wel goed met hen gaat. Ze worstelen met bijna ondraaglijke schuldgevoelens. Vaak leidt dit tot een vorm van decompensatie in hun gedrag.

Machteloze gevoelens tegenover de pleger hebben niet alleen te maken met ondergaan geweld, maar ook met de vorm van manipulatie. Als achteraf blijkt dat de interesse van een pleger alleen gericht was op het meisje als object, als middel voor een 'mooi plaatje', veroorzaakt dit besef veel pijn en verdriet en voedt dit het wantrouwen tegenover iedereen. De schade die slachtoffers van kinderporno en kinderprostitutie ondervinden is groot. Twee van de zeven meisjes uit de eerste groep maken het goed, vier van hen worden krijgen nog steeds wisselend ambulante en klinische hulpverlening en één meisje heeft zelfmoord gepleegd.

4.3 De risico's voor burnout bij hulpverleners

Burnout staat voor een extreme oververmoeidheid bij mensen die voorheen geestelijk en emotioneel zeer weerbaar waren. Dreiging met geweld van hulpverleners die zich bezig houden met kinderporno en kinderprostitutie is een risicofactor voor burnout. Maar ook andere factoren spelen een rol. Het is belangrijk dat deze risico's voor het ontstaan van burnout-klachten bekend worden. Zo kunnen hulpverleners die seksuele exploitatie van kinderen willen bestrijden beter worden beschermd.

Melding van kinderporno of kinderprostitutie.

Hulpverleners zijn onmisbaar in het herkennen en signaleren van kinderporno en kinderprostitutie. Videoopnames van kinderporno worden immers vaak in een privé-situatie gemaakt, meestal door bekenden van de ouders en soms zelfs met hun medeweten of medewerking.

Hulpverleners die vermoedens hebben van kinderporno of kinderprostitutie dienen dan ook een kader aange-

boden te krijgen om met behoud van hun eigen veiligheid en die van hun gezin slachtoffers van kindermishandeling en kinderexploitatie te kunnen helpen. Op dit moment ontbreekt dit kader.

Wanneer een hulpverlener bijvoorbeeld bij de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) een melding doet, komt er een aantekening in het dossier waarbij de naam van de melder wordt opgenomen. Iedereen over wie het gaat heeft het wettelijke recht dit dossier in te zien, dus ook de ouders. Wil de Raad een onderzoek kunnen instellen, dan dient er ook een klacht of melding te zijn. Een hulpverlener die vanuit de eigen instelling bij een justitiële instelling, zoals de RvdK, een dergelijke klacht wil indienen, moet de ouders hiervan bij voorkeur mondeling op de hoogte stellen. Deze gesprekken zijn niet zonder gevaar, omdat de meeste ouders deze 'bemoeizucht' zacht gezegd niet op prijs stellen. Het gevaar wordt vanzelfsprekend vergroot als de ouders betrokken zijn bij de exploitatie van hun kind(eren). Via huisbezoeken of contacten met de ouders en het kind kan de leerkracht meestal vrij goed inschatten hoe agressief de ouders zich tijdens zo'n gesprek kunnen gedragen. Dat de angst voor agressie vaak niet ongegrond is kan menig directeur van een basisschool bevestigen.

Een van de belangrijkste argumenten om de hulpverlening een veilig kader te bieden is de constatering dat kindporno en kinderprostitutie veelal plaatsvinden in een criminele omgeving, waarin veel geld wordt verdiend met de seksuele exploitatie van kinderen. Daarom dienen hulpverleners, welzijnswerkers en onderwijzers die veel contacten 'in het veld' hebben, beschermd te worden om hun werk zonder bedreigingen te kunnen uitvoeren. Zeker hulpverleners die in een vaste wijk werken zouden anoniem moeten kunnen melden om het vertrouwen van wijkbewoners te behouden en hun werk in die wijk goed te kunnen blijven doen. Dit anoniem melden dient een wettelijke basis te krijgen en geplaatst te worden in het kader van de zorg voor de arbeidsomstandigheden. De keuze om anoniem te melden dient gerespecteerd te worden en mag niet gezien worden als het ontlopen van verantwoordelijk. Integendeel, de hulpverlener neemt juist verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor degenen die van hem of haar afhankelijk zijn.

Volledige bescherming van de hulpverlener is een illusie. Soms weegt diens eigenbelang zwaarder dan het belang voor een kind en wordt er pas aangifte gedaan wanneer ook de hulpverleners worden bedreigd. Andere keren zit de angst van hulpverleners met name in henzelf. De eigen organisatie kan hen helpen door grenzen aan te geven, in de vorm van een protocol en andere voorzieningen. De hulpverlener kan zichzelf ook beschermen door elders domicilie te houden (bijvoorbeeld op het politiebureau), een postbus te nemen of onder een andere naam te werken (bijvoorbeeld de meisjesnaam). Melding via de CID en het zogenaamde ambtelijk 'weschrijven' van de naam van de melder zijn opties die soms nog wel en soms niet meer worden gehanteerd.

Algemeen gesproken zou anoniem melden een mogelijkheid moeten zijn voor de hulpverlener. Daarbij moet vanzelfsprekend voldaan worden aan criteria van zorgvuldigheid, om valse meldingen door ondeskundige hulpverleners te voorkomen. Zorgvuldigheid betekent dat er in ieder geval contact is geweest met een Bureau Vertrouwensarts (BVA)/Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK).

Emotionele burnout

Uit een omvangrijk onderzoek naar oorzaken van psychische belasting komen twintig factoren naar voren. In de meeste gevallen leiden deze tot overbelasting, dat wil zeggen dat een (te) groot beroep wordt gedaan op de

informatieverwerkende en emotionele capaciteit van de werknemer. Factoren die hulpverleners die te maken hebben met seksuele kindermishandeling nogal eens tegenkomen zijn:

- conflicterende eisen, bijvoorbeeld én snelheid én nauwkeurigheid,
- onder tijdsdruk moeten werken vanwege de enorme caseloads in de hulpverlening, met name bij het maatschappelijk werk en Riaggs,
- complexe taken moeten uitvoeren: hulpverlening na seksuele kindermishandeling is geen eenvoudige taak,
- taken met een zeer grote verantwoordelijkheid moeten uitvoeren,
- moeten handelen op basis van tweeslachtige of onvolledig informatie,
- een functie hebben met een onduidelijke taakomschrijving,
- een functie hebben met onduidelijke bevoegdheden,
- werken zonder voldoende ondersteuning door collega's of chefs,
- veel contacten hebben met cliënten waardoor de functionaris vaak kan worden geconfronteerd met menselijk lijden, agressie en andere emoties. Het vele lijden van de slachtoffers, de agressie van de plegers en de daarbij behorende emoties geven een behoorlijke werkdruk.

Preventie van burnout

Dat het niet alleen bij bedreigingen blijft maar dat deze soms ook werkelijk worden uitgevoerd, kunnen diverse hulpverleners die werken met seksuele kindermishandeling bevestigen. Wellicht is er veel te leren van het onderzoeken van hun ervaringen.

Voor de preventie van burnout is het in ieder geval buitengewoon belangrijk dat hulpverleners dit soort zaken nooit alleen behandelen maar altijd samen met een of twee collega's. Hierdoor worden werkdruk en verantwoordelijkheid gedeeld en wordt de weerbaarheid tegen bedreigingen vergroot. Daarbij is structurele ondersteuning in de vorm van consultatie door BVA's/AMK's noodzakelijk.

4.4 Preventie van kinderporno en kinderprostitutie

Preventie van kinderporno en prostitutie kan plaatsvinden door degenen die zich bezig houden met kinderporno en -prostitutie juridisch aan te pakken. Een andere manier is vignetten te ontwikkelen van risicosituaties en van kinderen die een grotere kans lopen op misbruik voor porno en prostitutie, zoals allochtone, verwaarloosde, mishandelde en misbruikte kinderen, kinderen in internaten en kinderen zonder veel toezicht, of die anderszins kwetsbaar zijn, zoals zwakbegaafden.

Verder is het belangrijk mensen die met kinderen werken, zoals leerkrachten, jeugdartsen, huisartsen, kinderartsen, Riaggs, afdelingen jeugd en preventie, voogdij-instellingen, peuterspeelzalleidsters, buurthuiswerkers en straathoekwerkers gevoelig te maken voor signalen en symptomen van porno en prostitutie. Ook ouders moeten gevoeliger worden voor eventuele signalen en symptomen van seksueel misbruik bij kinderen.

Ten slotte is het belangrijk kinderen weerbaarheidstrainingen te geven, eventueel specifiek gericht op seksueel misbruik.

Vignetten

Verschillende typen kinderen en situaties geven, alleen of in combinatie, een verhoogd risico op misbruik voor kinderporno of kinderprostitutie. Zo zijn kinderen die affectief of materieel verwaarloosd zijn makkelijk omkoopbaar. Allochtone kinderen zijn in het algemeen slecht seksueel voorgelicht, komen uit grotere en armer gezinnen met geïsoleerde ouders en spelen vaak urenlang zonder toezicht op straat. Ze zijn aantrekkelijk voor pedofielen. Dit zijn allemaal redenen die hen kwetsbaarder maken voor seksueel misbruik. In de vier grote steden is op dit moment 50 procent van de kinderen allochtoon.

Kinderen die in familieverband seksueel misbruikt zijn, kunnen hierdoor seksueel uitdagend gedrag gaan vertonen waardoor ze extra risico lopen om ook buiten het gezin misbruikt te worden voor porno en/of prostitutie.

Weinig weerbare en kwetsbare teruggetrokken kinderen uit gezinnen waar veel (seksueel) geweld voorkomt zoeken vaak aandacht bij volwassenen buiten het gezin. Ze lopen zo het risico bij de verkeerde volwassenen terecht te komen. Daders hebben een speciale neus ontwikkeld voor dit soort kinderen.

Kinderen worden nogal eens gelokt via andere oudere kinderen, die hen onder druk zetten of omkopen. Ook kunnen zij worden ingezet om weer andere kinderen 'aan te brengen' waarvoor ze beloond worden door privileges, of gestraft worden door isolering, uitstoting, mishandeling en intimidatie als ze in gebreke blijven.

Sensibilisering en voorlichting van volwassenen

Volwassenen dienen te letten op signalen en symptomen van seksueel misbruik. Deze zijn vaak niet specifiek en niet cultureel gekleurd. Het kunnen vage signalen zijn van stress of angst (zoals bedplassen, broekpoepen, hyperventilatie, buikpijn of slaapproblemen, of wijzen op psychische problemen (zoals depressiviteit, nervositeit, geslotenheid, obsessief, achterdochtig, en angstig gedrag, slechte schoolresultaten). Specifiekere signalen zijn: onverklaarde afwezigheid, symptomen van mishandeling, afwijkingen en pijn aan genitalia en anus, geslachtsziekten en zwangerschap. Signalenclusters zijn vaak afhankelijk van de ontwikkelingsfase (kleuter, schoolkind, puber) en het geslacht van een kind. Jongens leven hun problemen meer op de buitenwereld uit, meisjes richten ze vaker naar binnen.

De sensibilisering van en voorlichting aan volwassenen kan bestaan uit deskundigheidsbevordering of specifieke cursussen door instellingen waar veel deskundigheid aanwezig is, zoals TransAct, het VKM, RINO, LSMK (NIZW), SPV en opleidingen voor justitie en politie.

In de praktijk gaat het bij deskundigheidsbevordering minder om kennis van signalen en symptomen als om een open attitude, waarin kinderporno en kinderprostitutie niet langer gezien worden als fenomenen die alleen 'ver weg' en op de televisie voorkomen. Ook transculturele en communicatieve vaardigheden en vaardigheden in de gespreksvoering zijn van groot belang.

In zo'n cursus moeten ook aspecten als het beroepsgeheim, knelpunten in de samenwerking, bijvoorbeeld in buurtnetwerken en bij Bureaus Jeugdzorg, en valkuilen in de hulpverlening aan de orde komen.

Publieke bewustwording via de media ligt gezien de omvang van het verschijnsel minder voor de hand, hoewel

de ernst en de gevolgen van kinderporno en -prostitutie wel een bewustwordingscampagne zouden rechtvaardigen. Nederland heeft tenslotte de UN-verklaring van de rechten van het kind geratificeerd.

Als model van primaire en secundaire preventie valt gebruik te maken van de vier basisvoorwaarden die Finkelhor noemt voor het ontstaan van seksueel misbruik van kinderen. Dit kan worden vertaald in de volgende doelstellingen:

1. vermindering van de motivatie van (potentiële) plegers. Hiervoor is een duidelijker beeld nodig van de potentiële plegers en moeten deze worden onderscheiden naar typen producenten en consumenten van kinderporno en klanten van kinderprostitutie.
2. versterken van de innerlijke belemmeringen van (potentiële) plegers
3. versterken van de externe belemmeringen voor (potentiële) plegers
4. vergroten van de weerstand van (potentiële) slachtoffers. Hiervoor kan gewerkt worden met de genoemde vignetten van risicosituaties en risicokinderen.

Welke zijn nu de beweegredenen van producenten en consumenten van kinderporno en klanten van kinderprostitutie? En hoe kunnen deze tegengegaan worden?

Producenten van kinderporno hebben als primaire motief de bevrediging van hun eigen seksuele voorkeur voor kinderen (De Bont en van Soest, 1997). Driekwart van de kinderpornoproducenten is pedofiel: zij gebruiken de productie voor eigen bevrediging en de ruilhandel. De oorzaken van deze seksuele voorkeur voor kinderen zijn divers, afhankelijk van het type pleger. Centraal element in de achtergrond van plegers van seksueel misbruik van kinderen is volgens Frenken (1997) de gebrekkige hechting in het gezin van oorsprong (angstig/ambivalente en vermijdende hechtingsstijlen, die leiden tot angst en minachting voor intimiteit en tot agressie), die wordt veroorzaakt door negatieve opvoedingservaringen als pedagogische inconsistentie in straffen en belonen, seksuele deviantie in het gezin, en verlating, verwerping of verwaarlozing en geweld in het gezin. Zo bezien lijkt de preventie van kinderporno te moeten beginnen met algemene zaken als opvoedingsondersteuning en tijdige signalering van een ontsporende opvoeding met een passend hulpaanbod aan ouders en kinderen.

Specifieker en gericht en van groot belang is de vroegtijdige behandeling van jongeren en jongens die negatieve opvoedingservaringen omzetten in seksuele delinquentie. Voor zover bekend bestaan hiervoor in ons land nu nog weinig mogelijkheden. Jonge zedendelinquenten die voor behandeling in aanmerking komen staan hiervoor soms langer dan een jaar op de wachtlijst, zoals uit een uitzending van Zembla in juni 1998 bleek. Een andere (tertiaire) vorm van preventie is de behandeling van pedofielen en pedoseksuelen, gericht op de voorkoming van recidive.

Een tweede belangrijk motief voor de productie van kinderporno is commercieel: het verdienen van (veel) geld. Preventie lijkt hier vooral een zaak van het zoveel mogelijk daadwerkelijk belemmeren van de handel in pornografisch materiaal. Evaluatie van de werkzaamheid in de praktijk van het vernieuwde artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht is hierbij van belang. Het komt er op aan het risico van 'tegen de lamp lopen' zo groot mogelijk te maken.

Bij de *consumenten van kinderporno* is het belangrijkste motief de bevrediging van seksuele voorkeur voor kinderen. Een tweede motief is de wens te gaan behoren tot een (pedofiel) netwerk waarin materiaal en vaak ook kinderen worden 'aangeboden'. Ook hier lijkt verhogen van de 'pakkans' de enige aanpak.

Versterking van de externe belemmeringen voor (potentiële) plegers is te bereiken door een juridische aanpak, op basis van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht. Dit kan ook bereikt worden door de bereidheid en deskundigheid van intermediairs en anderen in de omgeving van kinderen te vergroten om risicosituaties of feitelijke situaties van kinderporno en -prostitutie te signaleren en daarin naar vermogen zelf te handelen of te melden en door te verwijzen.

Vergroting van de weerstand bij (potentiële) slachtoffers

Kinderprostitué(e)s, met name de al wat oudere jongens en meiden, kunnen in de prostitutie en door het meewerken aan porno een mogelijkheid zien om snel veel geld te verdienen. Ook biedt de prostitutie (al dan niet via pedofiele netwerken) een schijn van warmte, begrip en bescherming die de slachtoffers van huis uit missen. De enige vorm van preventie lijkt hier te bestaan uit het bieden van een aantrekkelijk alternatief. Hier speelt dus een algemener probleem: wat zijn de alternatieven aan werk, scholing en vrijetijdsbesteding? Dit dient ook bekeken te worden per 'type' prostitué(e). Gezien de verschillen in culturele en sociale achtergronden ligt het voor de hand te veronderstellen dat de benadering van Marokkaanse jongens (volgens H.Bellaart 10 tot 30 procent van alle minderjarige prostitués) anders moet zijn dan van jongens uit Oost-Europa die hier illegaal zijn.

Concrete preventie-activiteiten

Wat betreft *potentiële plegers* van seksueel misbruik van kinderen is het belangrijk in het onderwijs en welzijnswerk meer aandacht te besteden aan het aanleren van sociale en relationele vaardigheden, met name voor jongens, zoals dat nu gebeurt in de 'mini-macho lessen' van het Marietje Kessels project en vergelijkbare projecten. Voorts is er meer aandacht nodig voor de opvang en behandeling van seksueel misbruikte kinderen.

Voor de groep (*veroordeelde*) *plegers van seksueel misbruik van kinderen* zouden er meer programma's moeten worden opgezet gericht op 'first offenders', zoals de cursussen van de Rutgers Stichting. Voorts is er meer aandacht voor behandeling nodig, met per type pleger een juiste verhouding tussen nadruk op 'cure and control'. Voor de *kinderen in het algemeen* zijn weerbaarheidstrainingen en bredere sociale-vaardighedenprogramma's noodzakelijk. Maar nog belangrijker is een goed 'pedagogisch klimaat' op scholen, waarin signalering en begeleiding van leerlingen met problemen een duidelijke plaats heeft.

Voor *jongeren in de kinderprostitutie* zijn opvang en begeleiding zoals deze worden gegeven in het Utrechtse Pretty Woman project of het Rotterdamse maatschappelijk werk van wezenlijk belang.

Verder dient de samenwerking tussen hulpverlening en politie en justitie te verbeteren. Deze samenwerking biedt grote mogelijkheden voor secundaire preventie. Een goede analyse en beschrijving van en informatiever spreiding over 'succesvolle' aanpakken, hoe weinig dat er ook nog zijn, kunnen een goede bijdrage leveren om andere instellingen op weg te helpen.

4.5 Good practices

Er zijn in het land enkele projecten waarin specifiek aandacht wordt besteed aan slachtoffers van kinderprostitutie en kinderpornografie.

Pretty Woman Utrecht

Pretty Woman is een hulpverleningsproject in de stad Utrecht dat in april 1997 van start is gegaan. Het project is opgezet toen duidelijk werd dat de laatste jaren steeds meer jonge meisjes de prostitutie in worden gelokt. Pretty Woman biedt hulpverlening aan 'risicomeisjes', minderjarige meisjes met risicovolle contacten die een verhoogde kans hebben om in de prostitutie terecht te komen. De tweede groep waar het project zich op richt, is die van de meisjes die al door hun vriend in de prostitutie zijn gebracht en van wie de leeftijd rond de meerderjarigheidsgrens ligt. De hulpverlening is outreachend en laagdrempelig. Na aanmelding zoeken de hulpverlensters van Pretty Woman actief contact met de meisjes. Ze gaan uit van de visie dat de meisjes 'relatiever-slaafd'³ zijn. Alle meisjes uit de doelgroep hebben een geschiedenis met traumatische ervaringen. Ze zijn opgegroeid in een onveilig gezin, affectief in mindere of meerdere mate verwaarloosd en vaak ook mishandeld en seksueel misbruikt. De individuele hulpverlening is erop gericht verwerking van de trauma's op gang te brengen door het verband te leggen tussen wat de vroegere pijn en de manier waarop de meisjes nu met liefde en jongens omgaan.

De bedoeling is de eigenwaarde van de meisjes te versterken en ze inzicht te geven in hun overlevingsstrategieën, opdat ze voor zichzelf kunnen leren zorgen. Er wordt veel geïnvesteerd in het aangaan van een vertrouwensband en de begeleiding is intensief en vaak langdurig. Naast de emotionele versterking is er aandacht voor de thuissituatie (de ouders worden waar mogelijk bij de hulpverlening betrokken) en voor de plaatsen waar zij verder verblijven. Het individuele hulpverleningsaanbod van Pretty Woman zal worden uitgebreid met groepswork: er komt een praatgroep voor risicomeisjes, een moedergroep en een traumaverwerkingsgroep voor meisjes die tot prostitutie gedwongen zijn geweest.

Informatie: Pretty Woman, Marieke Kamerbeek, 030-2317100

Project jeugdprostitutie Friesland

Het project jeugdprostitutie Friesland is een samenwerkingsproject van de politie Friesland, Stichting Hulp en Welzijn Leeuwarden (afdeling jongerenwerk), FIOM Friesland, Stichting Jeugdzorg Friesland, Stichting voor Maatschappelijke Opvang de Terp, Ambulante Jeugdbescherming van het Leger des Heils, Reclassering, de dr. Kuno van Dijk Stichting voor verslavingszorg en het Steunpunt Bestrijding Seksueel Geweld. Het project heeft tot doel een (experimentele) opvangvoorziening op te zetten voor jeugdige vrouwelijke prostituees. De opvangvoorziening moet plaats bieden aan vier meiden, met daarnaast een vijfde crisisplaats. De voorziening is bedoeld als time out voor meiden van 16 tot 21 jaar die in de prostitutie werkzaam zijn of dreigen daarin terecht te komen. Tijdens hun verblijf krijgen zij intensieve begeleiding aangeboden, gericht op het vinden van een dagbesteding (school of werk) en het herstellen of creëren van een (nieuw) sociaal netwerk. De verblijfs-

duur is drie maanden, met een mogelijkheid tot verlenging met maximaal drie maanden. Tevens wordt een nazorgprogramma aangeboden.

Het betreft een driejarig experiment. In deze periode wordt een evaluatie-onderzoek uitgevoerd naar de effecten van de opvangvoorziening. Tevens wordt gericht onderzoek gedaan om de gehanteerde methodiek te beschrijven.

Naar verwachting kan de opvangvoorziening in het najaar van 1998 van start gaan, mits de financiële dekking rond is. Wanneer dat het geval is gaan de samenwerkende organisaties aan de slag met het ontwikkelen van een voorlichtingsproject jeugdprostitutie.

Informatie: Prostitutieproject, p/a Steunpunt Bestrijding Seksueel Geweld, Anneke Zijlstra, 058-2125504

Beauty & The Beast Utrecht

Beauty & The Beast is een preventieproject voor meisjes over relaties met vriendjes, opkomen voor jezelf en prostitutie. Het is een project voor meisjes van dertien tot zestien jaar. Aanleiding was de bezorgdheid over deze meisjes op scholen, bij de politie en in het wijkjongerenwerk in Utrecht. Zij signaleerden dat meisjes uit deze leeftijdsgroep door toedoen van hun zogenaamde vriendjes in de prostitutie terecht kwamen. In het project worden meisjes aan het denken gezet over relaties met jongens (ideeën, waarden en normen, grenzen). De meisjes hebben een gesprek met een ex-prostituée en krijgen informatie over hulpverleningsmogelijkheden bij de politie, het meidenwerk en de jeugdhulpverlening. Het project is een aantal keren op scholen voor voortgezet onderwijs in Utrecht uitgevoerd en start binnenkort ook in Amsterdam. Het bestaat uit een vijftal bijeenkomsten: vier op school, onder schooltijd, en één na schooltijd in het meidenwerk. Een workshop zelfverdediging maakt onderdeel uit van het project. Het project is nog in ontwikkeling: al doende en op basis van eerdere ervaringen worden werkvormen aangepast of aangevuld.

De gemeente Utrecht heeft vanuit wijkjongerenperspectieven-gelden subsidie voor het project beschikbaar gesteld.

Informatie: Beauty en The Beast, p/a adviesgroep Jeugd en Jongeren, Petra Selen, Stade, 030-2331313

Prostitutie Maatschappelijk Werk Rotterdam

Het Prostitutie Maatschappelijk Werk (PMW) probeert zo laagdrempelig mogelijk te werken. De vraag of een cliënt als minderjarige is begonnen, wordt de laatste tijd tijdens de intakegesprekken gesteld. De cijfers geven een indicatie van het probleem: in 1996 waren er van de 152 cliënten vijftien mannen en tien vrouwen als minderjarige in de prostitutie beland; in 1997 waren dit negen mannen en twaalf vrouwen op een totaal van 157 cliënten. In 1998 is tot 1 juni een totaal van 119 cliënten bereikt, van wie zes mannen en vier vrouwen nog geen achttien waren toen zij gingen werken.

Ondanks de laagdrempelige werkwijzen wacht de cliënt(e) met hulp vragen of ontkent deze het probleem. Dit geldt zeker voor jongeren, voor wie dwang of andere omstandigheden het probleem steeds complexer maakt. Ook onbekendheid en angst voor instanties weerhouden hen ervan om contact te leggen met hulpverleners. Het sociale milieu waaruit zij moeilijk kunnen loskomen, kan eveneens een belemmering zijn om de stap naar

de hulpverlening te zetten. Daarom komen zij vaak pas op latere leeftijd met het PMW in aanraking. PMW probeert mogelijke signaleerders op de hoogte te brengen van symptomen die op (gedwongen) prostitutie kunnen duiden. Ook wordt door het geven van voorlichting, consultatie en advies gewerkt aan deskundigheidsbevordering. Op verzoek geeft PMW in het kader van preventie voorlichting aan groepen jongeren die door hun ervaringen of huidige situatie een risico lopen om in het prostitutiemilieu te worden getrokken. De ervaring van PMW is dat een jongere nooit uit eigen wil betaalde seksuele contacten heeft. Er is altijd sprake van een vorm van dwang. Vaak worden slachtoffers van mensenhandel op jonge leeftijd geronseld in het buitenland. PMW voert het casemanagement in het Netwerk Mensenhandel in de regio Rotterdam, een initiatief van de Stichting Tegen Vrouwenhandel in Utrecht. Voor jongenshandel bestaat nog een vacuüm: er is geen netwerk om deze jongens snel en adequaat op te vangen.

Via veldwerk wordt geprobeerd om zicht op het veld te houden. Wekelijks bezoeken de medewerkers van PMW adressen waar prostitutie plaatsvindt. Minderjarigen worden in de gesloten sector (clubs, huizen) vaak zorgvuldig verborgen gehouden, waardoor zij niet eenvoudig te bereiken zijn. Op openbare plaatsen waar jongens betaalde homoseksuele contacten hebben, is het gemakkelijker om hen aan te spreken. De veldwerkers van PMW bezoeken deze plekken om een praatje te maken en geleidelijk hun vertrouwen te winnen.

Informatie: PMW, Door Malkus, 010-4250101

Consultatieteam Incest en Seksueel Misbruik regio Enschede

Het Consultatieteam is ontstaan vanuit het samenwerkingsverband Incest en is werkzaam in de grote steden in Overijssel. De consultatiemogelijkheid is bedoeld voor hulpverleners, leerkrachten en anderen die beroepsmatig met kinderen en jongeren werken. Bij de consultatie staan steeds de belangen van het (vermoedelijke) slachtoffer centraal. Een zaak wordt anoniem ingebracht, geheimhouding is verzekerd.

Het team komt gemiddeld tweemaal per maand bijeen en adviseert beroepskrachten over de te volgen lijn als hij of zij een vermoeden van seksueel misbruik heeft. Tijdens het consult wordt geprobeerd het vermoeden te verhelderen, te bemiddelen voor hulp of te adviseren bij bestaande hulpverlening. Wanneer er samenwerking tussen instellingen nodig is, adviseert het team een casemanager aan te stellen voor een bepaalde casus, zodat het belang van het kind voorop kan blijven staan.

De aanwezigheid van een medewerker van de Jeugd- en Zedenpolitie en van de Raad van de Kinderbescherming heeft een positieve invloed op de consultvragers. Het is van groot belang dat de consultvrager (voornamelijk uit onderwijs, de medische wereld of het buurt- en jeugdwerk) zich veilig voelt om zijn of haar werk te kunnen blijven uitoefenen. Er zijn wel eens wraakacties uitgevoerd. Via meldingen of tips van de consultvragers en uitgebreide voorlichting door het consultatieteam zijn er inmiddels diverse grootschalige ontuchtzaken aan het licht gekomen, waaronder gevallen van kinderporno en kinderprostitutie. In goed overleg werd er altijd een instantie of persoon bereid gevonden een zodanige melding te doen dat een zorgvuldig voorbereide actie kon volgen. Beroepskrachten in de regio vinden steeds beter hun weg naar het team.

Informatie: Consultatieteam Incest en Seksueel Misbruik, regio Enschede, p/a Advies en Meldpunt Kindermishandeling, Nellie van Deth, 0546-537120

Project 13 Utrecht

Een aantal jaren geleden werd geconstateerd dat een groeiend aantal meisjes op zeer jonge leeftijd, al dan niet gedwongen, in de prostitutie werkzaam was. Naar aanleiding hiervan is Project 13 opgezet. Dit project is een samenwerkingsverband van politie, Raad voor de Kinderbescherming, OM en Bureau Jeugdzorg, om minderjarige slachtoffers op te sporen en uit de prostitutie te halen, (gesloten) opvang te organiseren en hulpverlening op te zetten. Daarnaast is het doel souteneurs strafrechtelijk te vervolgen.

Doelgroepen van Project 13 zijn jonge meisjes die door toedoen van pooiers in de prostitutie worden gelokt en pooiers die jonge meisjes in de prostitutie lokken. Het werkgebied van het project is de provincie Utrecht. Het gaat om meisjes die daadwerkelijk in de prostitutie zitten of gezeten hebben en via een kinderschermingsmaatregel daaruit worden gehaald. Het project moet leiden tot een passende methodiek voor de hulpverlening. Daarnaast moet er een netwerk tot stand worden gebracht met opnamemogelijkheden, zodat er voldoende passende hulp op indicatie in gesloten en open settingen beschikbaar is. Wanneer de politie de meisjes uit de prostitutie heeft gehaald, dient de Raad een verzoek in tot (voorlopige) ondertoezichtstelling. Als de kinderrechter deze maatregel oplegt, draagt zij de uitvoering hiervan over aan de gezinsvoogdij. Het meisje wordt dan veelal in een gesloten opvang geplaatst, waar psychodiagnostisch onderzoek plaatsvindt. Dit gebeurt om de meisjes te beschermen omdat zij anders vrijwel meteen terugvallen in het circuit waar ze door de politie zijn uitgehaald. In principe is de gesloten opvang tijdelijk. De gezinsvoogd probeert een vertrouwensrelatie op te bouwen en stelt een zorgverleningsplan op. Het uiteindelijke doel is dat het meisje zich kan handhaven in de maatschappij en zich niet langer laat misbruiken door pooiers.

De knelpunten in de uitvoering van het project zijn:

- onvoldoende gesloten plaatsen om de meisjes onder te brengen,
- (te) lange wachttijden om de meisjes te plaatsen na de gesloten opvang,
- het ontbreken van een adequaat cliënt-volgsysteem,
- een grote verscheidenheid in achterliggende problematiek.

In 1996-1997 zijn zo'n twintig meisjes in het kader van Project 13 onder toezicht gesteld. Tijdens het project vindt een begeleidend onderzoek plaats dat in totaal drie jaar duurt en wordt uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht.

Informatie: Project 13, p/a Bureau Jeugdzorg, unit Oudere Jeugd, Karin van der Linden, 030-2500250

HulpverleningsNetwerk Ouders van Kinderpornoslachtoffers (HNOK)

Bij een onderzoek naar de ervaringen van de hulpverlening aan slachtoffers van kinderporno en hun ouders⁴ bleek dat er voor deze groep geen specifiek hulpaanbod bestaat, ondanks de grote behoefte daaraan. Hulpverleners reageren geschokt op verhalen omdat ze geen ervaring hebben met de problematiek van kinderporno. Ook geven ze verkeerde adviezen over opvang en begeleiding van de kinderen. De ervaring met en deskundigheid over incestslachtoffers overstijgt verre de deskundigheid over en ervaring met kinderporno-slachtoffers. Daarom is besloten HNOK op te zetten. De stichting wil een telefonische hulpdienst oprichten en hulp aan ouders bieden, voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders, hulpverleners en scholen organiseren, een

databank opzetten met alle belangrijke gegevens over hulpverlening, advocatuur, politie en justitie en relevante literatuur, aanbevelingen doen aan onder andere instellingen voor politie en justitie en een landelijk netwerk opzetten.

Informatie: HNOK, Postbus 30033, 1303 AA Almere.

- 1 *Centraal Medisch Tuchtcollege 28.09.1972, NJ 1973, 270.*
- 2 *Zie bijvoorbeeld Friedrich, 1996; Deblinger & Heflin, 1996; Karp & Butler, 1996.*
- 3 *Dit is een term van R.Norwood en beschrijft de problematiek van vrouwen in relaties die 'teveel liefhebben'*
- 4 *Het betreft hier een onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam in samenwerking met de Amsterdams Jeugd- en Zedenpolitie, 1996.*

HOOFDSTUK 5 AANBEVELINGEN EN VOORSTELLEN VOOR NADER ONDERZOEK

5.1. Aanbevelingen en conclusies

5.1.1 Algemeen

De aanpak van kinderporno en kinderprostitutie kan tot nu toe worden omschreven als incidentenbeleid. De Nederlandse overheid heeft de afgelopen jaren toezeggingen gedaan en maatregelen aangekondigd onder soms zware parlementaire en/of publieke druk.

De werkgroep acht het voor een samenhangende en effectieve aanpak van seksuele exploitatie van kinderen van cruciaal belang dat de overheid op de kortst mogelijke termijn een beleidsnota opstelt, waarin wordt aangegeven wat zij wil bereiken en welke middelen daarvoor zullen worden ingezet.

Er is voldoende informatie beschikbaar om zo'n nota in het voorjaar van 1999 te laten verschijnen. Duidelijke prioriteitsstelling is van belang, evenals een regelmatige evaluatie van de effecten van de te ondernemen acties. De hierna geformuleerde aanbevelingen en conclusies kunnen worden beschouwd als belangrijke bouwstenen voor een dergelijke beleidsnota. De werkgroep gaat ervan uit dat de overheid bij de uitvoering van haar beleid de relevante particuliere organisaties actief zal betrekken.

5.1.2 Melding

- De Bureaus Vertrouwensartsen - de toekomstige Advies en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) - dienen een advies- en consultatietoekomstige taak te krijgen in zaken van kinderporno en kinderprostitutie. Zij kunnen als intermediair optreden tussen de informant/melder en de politie. De medewerkers van de AMK's dienen hiervoor voldoende deskundigheid te zijn. Dit vereist bijscholing. De politie dient over vaste en deskundige contactpersonen te beschikken.
- De politie dient hulpverleners te informeren over de mogelijkheid om anoniem te melden.
- Anoniem melden van vermoedens van kinderporno en kinderprostitutie moet mogelijk blijven, waarbij zorgvuldigheidseisen valse meldingen door ondeskundige hulpverleners moeten helpen voorkomen. Zorgvuldigheid houdt minstens in dat er contact is geweest met het Bureau Vertrouwensarts of het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.

5.1.3 Deskundigheidsbevordering

Zoals uit het rapport blijkt, ontbreekt het tot dusver aan voldoende deskundigheid om de bestrijding van kinderpornografie en kinderprostitutie en de hulpverlening aan slachtoffers optimaal te kunnen aanpakken. Daarom is op verschillende niveaus deskundigheidsbevordering nodig.

- Alle hulpverleners dienen een basiskennis te hebben van de algemene kenmerken en achtergronden van seksueel geweld, daders, en de dader-slachtofferrelatie.
- Met name hulpverleners in de jeugdhulpverlening dienen basiskennis te hebben over het beroepsgeheim, WGBO, WJH en de mogelijkheid om (anoniem) te melden.

- Medewerkers van de politie, de Raden voor de Kinderbescherming, de BVA's/AMK's, het jongerenwerk en het gespecialiseerd maatschappelijk werk dienen specifieke kennis te hebben over
  - de exploitatie van kinderen
  - kinderporno en kinderprostitutie
  - internationale handel en de situatie van AMA's.
- Er is meer kennis nodig van de behandeling van (therapie aan) jonge kinderen die slachtoffer zijn van porno en prostitutie.
- Wijkagenten dienen geschoold te worden in het herkennen van risicosituaties voor kinderporno en kinderprostitutie.
- Hulpverleners moeten verplicht worden bij- en nageschoold over de signalen en gevolgen van en de hulp aan slachtoffers van seksueel misbruik. Voor een doeltreffende hulpverlening is éducation permanente een voorwaarde. Deze verplichte scholing zou gekoppeld moeten zijn aan (verlies van) de licentie (net als het systeem van bij- en nascholing bij huisartsen).
- Mensen die met kinderen werken en ouders van jonge kinderen dienen kennis te krijgen van en gevoelig gemaakt te worden voor signalen en symptomen van kinderporno en kinderprostitutie.

5.1.4 Organisatie en vormgeving van hulpverlening

- De aanpak van zedenzaken vergt een goede samenwerking van en coördinatie tussen alle betrokken instellingen. Afspraken hierover zouden de vorm van samenwerkingscontracten kunnen krijgen.
- Er zijn meer mogelijkheden nodig om de slachtoffers van kinderporno of kinderprostitutie te helpen deze zeer belastende traumatische ervaringen te verwerken. Hiervoor dient een misbruik- of traumaspecifiek hulpverleningsaanbod ontwikkeld en aangeboden te worden. Ook de ouders van slachtoffers dienen gebruik te kunnen maken van een misbruik- of traumaspecifiek begeleidingsaanbod.
- Aandachtsfunctionarissen voor seksueel geweld en seksueel misbruik dienen terug te keren in de hulpverlening.
- Reguliere hulpverleningsinstellingen dienen beleidsmatig aandacht te (blijven) besteden aan de problematiek van seksueel geweld en een structureel hulpverleningsaanbod te hebben voor slachtoffers van seksueel geweld.
- Zaken waarin het gaat om seksueel misbruik, zoals kinderporno of kinderprostitutie, moeten nooit door één hulpverlener worden begeleid. Om burnout te voorkomen dienen de werkdruk en verantwoordelijkheid gespreid te worden over minimaal twee hulpverleners.
- Hulpverleners en melders moeten structurele ondersteuning in de vorm van consultatie kunnen krijgen bij de BVA's/AMK's.

5.1.5 Preventie

- Er moeten voldoende behandelprogramma's komen die erop gericht zijn te voorkomen dat daders van kinderporno en kinderprostitutie terugvallen in hun oude delicten (via zogenaamde terugvalpreventieprogramma's).
- Er moeten meer behandel mogelijkheden komen voor daders die in detentie zitten.
- Een deel van de vrijheidsstraffen dient voorwaardelijk te zijn, als stok achter de deur tijdens een behandeling.
- Het moet plegers die therapieresistent onmogelijk worden gemaakt vrij in contact met kinderen te treden.
- Voor de begeleiding van veroordeelde plegers met een matig recidivegevaar moeten de reclassering, de behandelend therapeut en de politie gezamenlijk een monitorplan ontwikkelen; deze registratie kan opgezet worden naar voorbeeld van het cliëntvolgsysteem van jeugdigen van politie, justitie en Raad voor de Kinderbescherming.
- Van jeugdige zedendelinquenten moet al tijdens hun eerste verblijf op het politiebureau een psycholoog een beknopte analyse maken, om het OM een onderbouwd advies te kunnen geven.
- De werkgroep hanteert als uitgangspunt dat het kijken naar porno schadelijk is voor kinderen. Uitvoering van een prospectief onderzoek naar de effecten van het kijken naar porno door kinderen is daarom ethisch beslist niet verantwoord.
- Kinderen dienen weerbaarheidstrainingen te krijgen.
- Om burnout te voorkomen is goede opvang van hulpverleners die werken met slachtoffers van kinderporno of kinderprostitutie een vereiste.
- In het onderwijs en alle andere instellingen die met kinderen werken, dient een sollicitant verplicht een bewijs van goed gedrag te over leggen.
- Instellingen die met kinderen werken moeten terecht kunnen bij een meldpunt waar zij informatie kunnen inwinnen over mogelijke zedendelicten van sollicitanten en personeel.

5.1.6. Politie

- Het specialisme Jeugd- en Zedenzaken van de politie dient versterkt te worden. Dit betekent onder meer dat de specialisten zedenzaken en aanspreekpunten in verband met seksueel misbruik opnieuw moeten worden ingevoerd.
- De mogelijkheden voor studioverhoor van jonge kinderen dienen te worden uitgebreid. Ook het horen van kinderen onder de vier jaar moet tot de competentie van de politie gaan horen.
- Politie en gemeenten dienen in samenspraak te werken aan de controle op bordelen.
- Het CRI behoeft versterking, men name om de centrale registratie van kinderporno te realiseren.
- Er dient een *Landelijk researcheteam misbruik minderjarige jongens en meisjes* te komen.
- Invoering van een *landelijk registratiepunt van minderjarige prostitué(e)s en slachtoffers van kinderpornografie* is noodzakelijk.
- De politie dient bijgeschoold te worden in de aanpak en behandeling van slachtoffers van kinderpornografie en kinderprostitutie.

- Analoot aan de Beleids- en Adviesgroep Mensenhandel dient er een Politiele Beleids- en Adviesgroep Zedencriminaliteit ingesteld te worden voor advisering van de Raad van Hoofdcommissarissen.
- Verdachte advertenties dienen nagetrokken te worden om mogelijke handel in kinderporno op het spoor te komen.

5.1.7 Juridische zaken

- Bij de discussie over het klachtrecht dienen de kenmerken van pedoseksuele relaties actief te worden betrokken.
- De (ruil)handel in kinderporno via Internet of bulletin boards moet via een proefproces worden aangepakt. Hierin zou het Clara Wichmann-Instituut een rol kunnen spelen.
- In alle grote steden moeten, zoals voorgesteld in de motie van wijlen kamerlid mevrouw Jabaaij, veldwerkers komen die contacten leggen met het prostitutiecircuit.
- Hulpverlening en justitie moeten elkaar meer helpen, bijvoorbeeld door een registratie van anonieme slachtoffers op te zetten die hulpverleners met vermoedens mogen consulteren.
- Er dient een landelijke officier aangesteld te worden die verantwoordelijk is voor het opzetten en beheren van een registratiesysteem voor gegevens over kinderporno en kinderprostitutie. Voor invoering en updating van de gegevens in en het werken met dit systeem zijn meer mensen nodig.

5.1.8 Internationaal

- Het moet mogelijk worden om niet alleen gevraagd maar ook ongevraagd politie-informatie tussen Nederland en Interpol uit te wisselen voor de opsporing van daders van ernstige zedendelicten.
- Er dient een Europees Verdrag te komen om de zedelijkheidswetgeving in de verschillende Europese landen onderling af te stemmen en te voorzien in een aantal opsporingsinstrumenten.
- In elk land dient een centraal aanspreekpunt komen voor zaken betreffende kinderporno en kinderprostitutie.
- De opvang van alleenstaande minderjarige asielzoekers (AMA's) dient verbeterd te worden. Kansloze of afgewezen AMA's lopen een groot risico in het circuit van illegale vreemdelingen, mensenhandel en gedwongen prostitutie terecht te komen. Op Europees niveau dient de regelgeving omtrent AMA's veranderd te worden.
- Er moeten specifieke projecten worden ontwikkeld voor de opvang van alleenstaande minderjarige asielzoekers die in de prostitutie terecht zijn gekomen.
- Het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking zou in diverse landen projecten moeten ondersteunen ter versterking van de lokale politie en justitie en NGO's moeten steunen bij de opvang van slachtoffers van seksueel misbruik.
- De Nederlandse regering dient, in navolging van de besluiten op de Amsterdam Child Labour Conference in februari 1997, mee te werken aan het tot stand komen van het nieuwe verdrag over kinderarbeid. In dit verdrag moet uitdrukkelijk aandacht worden besteed aan bestrijding van de seksuele uitbuiting van kinde-

ren. De lidstaten van dit verdrag moeten aangesproken kunnen worden op het niet naleven van gestelde normen. Internationale samenwerking en de samenwerking met NGO's is daarbij van belang.

- Er moeten internationale afspraken komen over het markeren van videobanden, om tracering van de herkomst te vergemakkelijken.
- Er moet een internationale standaardprocedure worden ontwikkeld voor verhoor. Verhoren die met geluids- of video-opnameapparatuur zijn vastgelegd kunnen bijdragen aan de bewijslast. De verhoren dienen aan de Nederlandse maatstaven te voldoen.
- De CRI dient over voldoende menskracht en deskundigheid te beschikken om de internationale uitwisseling over kinderporno- en kinderprostitutiezaken adequaat aan te pakken.

5.2 Voorstellen voor nader onderzoek

Zoals uit het rapport blijkt, bestaat er nog veel onbekendheid over de diverse aspecten van kinderporno en kinderprostitutie. Om de kennis hieromtrent te vergroten, als basis voor een beter onderbouwde bestrijding, opsporing en hulpverlening, volgt hier een lijst met thema's waarover nader onderzoek noodzakelijk of wenselijk is.

De werkgroep pleit voor onderzoek naar:

- risicosituaties en risicokinderen voor kinderporno en kinderprostitutie
- het zelfbeschikkingsrecht van kinderen in het kader van weerbaarheid tegen seksueel misbruik
- het effect van daderbehandeling op de preventie van misbruik
- aard en omvang van kinderporno op Internet op basis van politiegegevens en informatie van het Meldpunt Kinderporno
- netwerken van pedoseksuelen (voortbouwend op de uitkomsten van het onderzoek over Amsterdamse netwerken van de RUU en de CRI) op basis van politiegegevens
- effecten van het vluchtelingenbeleid op AMA's, gedwongen prostitutie, handel, de situatie van uitgeproceeerde asielzoekers en onveilige situaties in en bij overvolle opvanghuizen
- bemensing van 06-lijnen door kinderen
- bedreiging van hulpverleners en andere professionals die werken met slachtoffers van seksuele kindermishandeling
- de grootschalig en internationale aanpak van de bron cq de makers van kinderporno.

SAMENVATTING

De werkgroep "Kinderporno en kinderprostitutie" in Nederland is voortgekomen uit twee bijeenkomsten die *Child Right Worldwide* en *TransAct* eind 1996 organiseerden. De verzamelde deskundigen van politie, justitie, hulpverlenings- en onderzoeksinstituten bleken veel praktijkervaring te hebben met de problematiek van kinderporno- en kinderprostitutie in Nederland, maar waren hier veelal geïsoleerd mee bezig. In subgroepen over *nationaal en internationaal beleid inzake politie/justitie en hulpverlening en preventie* hebben zij van begin 1997 tot medio 1998 in een vijftal bijeenkomsten de knelpunten in de bestrijding van en hulpverlening na kinderporno en kinderprostitutie geïnventariseerd en geanalyseerd. Dit eindrapport gaat in op de bevindingen. Behalve dat de bijeenkomsten een belangrijke stimulans vormden tot uitwisseling van kennis en ervaringen, bevorderden ze de bewustwording van de noodzaak tot samenwerking en coördinatie. De vorige minister van Justitie, mevrouw Sorgdrager, die de werkgroep met subsidie heeft gesteund, bevestigde deze noodzaak door in de Tweede Kamer te onderstrepen dat de betrokken organisaties zich de komende jaren moeten toeleggen op de verbetering van die samenwerking. De werkgroep acht het voor een samenhangende en effectieve aanpak van seksuele exploitatie van kinderen van cruciaal belang dat de overheid een beleidsnota opstelt met doelen en middelen.

Begripsbepaling

Kinderporno en kinderprostitutie zijn beide ernstige vormen van seksueel misbruik, waarvan zowel meisjes als jongens van allochtone en autochtone herkomst het slachtoffer kunnen worden. Hun leeftijd kan variëren van nul tot achttien jaar (de wettelijke meerderjarigheidsgrens). Er zijn videofilms in omloop waarop slachtoffertjes van zes maanden oud staan.

Kenmerkend voor deze vormen van seksueel misbruik is het commerciële karakter ervan. Als gevolg hiervan zijn plegers of daders bij kinderporno en kinderprostitutie niet alleen in de privé- en 'hobby'-sfeer te vinden, maar ook in het circuit van de georganiseerde criminaliteit.

Plegers zijn vaak bekenden of vertrouwenspersonen van het slachtoffer. Zij maken misbruik van het machtsverschil tussen hen en het slachtoffer en brengen hun slachtoffers er met verleiding, drang, dwang of geweld toe zich te lenen voor de vervaardiging van pornografische beelden of prostitutie. Behalve op de bevrediging van seksuele lusten zijn ze uit op financieel gewin en statusverhoging.

Voor de slachtoffers gaat om zeer ernstige traumatische ervaringen, die levenslange psychische schade berokkenen. Dit geldt des te meer voor kinderporno, waarvan de bewijzen steeds opnieuw kunnen opduiken. Toch komen de slachtoffers nog zelden in beeld bij hulpverleningsinstellingen. Dat heeft onder meer te maken met de gebrekkige signalering van deze problematiek, zowel door hulpverleners als door anderen die beroepsmatig (leerkrachten) of als ouders bij kinderen betrokken zijn. Ongeloof en afgrijzen (het zogenaamde NIMBY-effect) maar ook gebrek aan kennis en deskundigheid kunnen leiden tot een blinde vlek voor deze problematiek. Het is daarom dringend noodzakelijk de kennis en deskundigheid over kinderporno en kinderprostitutie bij hulpverleners en andere professionals, politie, justitie en ouders zelf te vergroten.

Omvang, signalering en melding

Gebrekkige signalering en registratie en angst of onvermogen bij slachtoffers om aangifte te doen, maken het onmogelijk harde cijfers te geven over de omvang van kinderpornografie of kinderprostitutie in Nederland. Voor beide problematieken zal er altijd sprake zijn van een groot dark number. Een voormalig veldwerker schat dat er in Amsterdam alleen zo'n negenhonderd voornamelijk mannelijke kinderprostitueés werken. Voorts is uit politieonderzoek bekend dat alleenstaande minderjarige asielzoekers (AMA's) een risicogroep vormen voor kinderprostitutie.

Bij vermoedens van seksuele exploitatie dient de politie in ieder geval geïnformeerd te worden. Melding kan ook gebeuren via een Bureau Vertrouwensartsen (BVA)/Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Maar op dit moment ontbreekt het in Nederland nog aan doeltreffende procedures voor melding. Twee belangrijke knelpunten zijn de veiligheid van de aangever, en de privacyregels of het beroepsgeheim waaraan melders gebonden kunnen zijn. Om melding te stimuleren en de veiligheid van de aangever te garanderen moet (omkleed met zorgvuldigheidseisen) de mogelijkheid van anonieme melding blijven bestaan. Voorts is voorlichting nodig over de strekking van privacyregels en het beroepsgeheim, zodat beroepskrachten gaan beseffen dat deze mogen worden doorbroken wanneer het belang dat door het zwijgen wordt beschermd niet opweegt tegen het nadeel of de schade die daardoor voor de patiënt of een ander ontstaat. Dit is zeker van toepassing bij seksueel misbruik van kinderen.

Aanpassing van de juridische regels omtrent beroepsgeheim en privacybescherming kan het melden van (seksuele) kindermishandeling bevorderen. Daarbij kan onder meer worden gedacht aan de invoering van een meldrecht.

Opsporing en daderbehandeling

Tot dusver wordt door politie aangetroffen kinderporno niet centraal geregistreerd. Dit bemoeilijkt sterk de opsporing van netwerken, maar ook van slachtoffers. Centrale registratie van zedenzaken is essentieel voor succesvolle nationale en internationale opsporing. De minister heeft de CRI opgedragen om voor deze centrale registratie zorg te dragen. De CRI is hiermee inmiddels ook bezig, maar kan deze taak alleen uitoefenen als ze meer menskracht en middelen krijgt.

Voor opsporing is het voorts belangrijk dat de politie in zedenzaken vaker huiszoekingen verricht, om kinderpornomateriaal op het spoor te komen. Een knelpunt bij internationale opsporing is dat Interpol uit privacyoverwegingen niet ongevraagd de beschikking kan krijgen over Nederlandse politiegegevens over daders en verdachten van seksueel misbruik van minderjarigen. De werkgroep beveelt aan het mogelijk te maken dat Interpol ook ongevraagd over deze gegevens kan beschikken.

Kinderpornografie op Internet kan alleen worden opgespoord voor zover deze via de openbare gedeelten van Internet wordt verspreid. Internetproviders hebben gezamenlijk een meldpunt ingesteld waar mensen kunnen melden dat zij kinderporno op Internet hebben aangetroffen. Wekelijks komen circa tien serieuze meldingen binnen. De politie trekt meldingen echter lang niet altijd na en kan bovendien onvoldoende met het medium Internet overweg om effectief te werk te gaan.

Het juridisch aanpakken van schuldigen aan kinderporno en prostitutie is één manier om deze problematiek terug te dringen. Veel daders van seksueel misbruik van kinderen recidiveren echter. Het terugdringen van het risico op (herhaling van) seksueel misbruik van kinderen dient dan ook grote prioriteit te hebben. De werkgroep pleit in dit verband niet voor verplichte registratie van daders, zoals in Amerika en Engeland wettelijk is vastgelegd. Eén reden is dat nog onbekend is welk preventief effect hiervan uitgaat. Daderbehandeling met behulp van cognitieve gedragstherapie kan wel bijdragen tot een vermindering van recidive, zo blijkt uit ervaringen in onder meer Rotterdam. Er zijn op dit moment echter nog te weinig behandel mogelijkheden voor daders. De werkgroep beveelt dan ook aan deze mogelijkheden snel uit te breiden.

Preventie en hulpverlening aan slachtoffers

Voor de preventie van kinderporno en kinderprostitutie is het belangrijk vignetten te ontwikkelen van risicosituaties en risicokinderen. Dit zijn bijvoorbeeld allochtone, verwaarloosde, mishandelde en misbruikte kinderen. Door deskundigheidsbevordering kunnen beroepskrachten sneller risicokinderen en -situaties herkennen en kunnen zij deze in de gaten houden. Ook weerbaarheidstrainingen zijn belangrijk om kinderen minder kwetsbaar te maken voor het risico van (commercieel) seksueel misbruik.

Voor de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik bestaan in Nederland nog onvoldoende mogelijkheden, maar voor slachtoffers van kinderporno en -prostitutie zijn ze nagenoeg afwezig. Voor de behandeling van deze problematiek kan niet worden volstaan met algemene therapieën - zoals nu vaak gebeurt -, maar zijn 'misbruik-' of 'traumaspecifieke' therapieën nodig. Ook ouders van slachtoffertjes moeten een aangepaste vorm van opvang en begeleiding kunnen krijgen.

Op enkele plaatsen (Enschede, Utrecht, Rotterdam, Friesland) wordt experimentele ervaring opgedaan met of mogelijkheden geschapen voor de opvang van de slachtoffers van kinderprostitutie en -pornografie. Uit de ervaringen blijkt dat de angst dat kinderpornobewijzen weer opduiken en de schuldgevoelens als kinderen andere kinderen bij de misbruikers hebben geïntroduceerd, bijna ondraaglijk zijn.

Hulpverleners dienen outreachend te werken om met slachtoffers in contact te komen. Burnout is een reëel gevaar voor hulpverleners die met deze doelgroep werken. Belangrijk is dat zij nooit alleen opereren en dat hun veiligheid gewaarborgd is, aangezien de slachtoffers veelal in een criminele of gewelddadige omgeving verkeren. Daarom zou anoniem melden een mogelijkheid moeten blijven. Overleg met een BVA/AMK is een voorwaarde om zorgvuldig te werk te gaan bij melding.

BIJLAGE I VERDER LEZEN

In deze bijlage zijn recente Nederlandse publicaties verzameld, alsmede literatuuroverzichten van internationale literatuur en een aantal buitenlandse standaardwerken. Voor de totstandkoming van deze bijlage hebben het KennisCentrum van TransAct, de bibliotheek van het NISSO en dhr. R. Bilo een bijdrage geleverd.

1. NEDERLANDSE PUBLICATIES (plus audio-visueel materiaal)

AANZET

Aanzet tot standpuntbepaling kinderpornografie

In: VKM-Nieuwsbrief, nr. 4 (1996)

ALS

Als hij maar bij jou is : een film over meiden, vriendjes en prostitutie / Utrecht. - Stichting Lazy Marie. - lengte 17 minuten (VHS)

Centraal in de film staan de verhalen van twee (ex-)prostituées. Zij vertellen hoe zij door hun vriendje in de prostitutie terecht zijn gekomen. Wat zijn hun achtergronden? Waarom zijn zij voor hun vriend gaan werken? Hoe hebben ze het werk ervaren? De vrouwen vertellen waarom ze verliefd werden op die jongen, waarom ze koste wat kost bij hem wilden blijven en er alles voor over hadden om de illusie van ware liefde in stand te houden.

ANGENENT, H.

Weglopers : handboek over dak- en thuisloze jongeren, jeugdprostitutie, mishandeling en seksueel misbruik, allochtone jongeren, jongeren uit kinderbeschermingstehuizen / Huub Angenent. - Nijkerk : Intro, - 159 p. Met lit. opg.

BAX, P.

Kinderporno, pedofilie en tienerseks / P. Baks

In: De Groene Amsterdammer. - Jrg. 119, nr. 5 (1995)

In Nederland werden onlangs op verschillende plaatsen arrestaties verricht in verband met kinderporno. Pauline Bax sprak met voor- en tegenstanders van de 'Kinderpornowet'.

BELEIDSUITGANGSPUNTEN

Beleidsuitgangspunten inzake kinderpornografie / In: Staatscourant. - nr. 144 (1987) ; p. 2

Samenvatting van de aanbevelingen die de werkgroep Kinderpornografie in een rapport van augustus 1986 heeft gedaan voor de handhaving van art. 240 b van het Wetboek van strafrecht. De procureurs-generaal bij de gerechtshoven hebben ingestemd met deze aanbevelingen en zullen deze ter verdere concretisering van het beleid bespreken met de hoofdofficieren.

BESTRIJDING

Bestrijding van seksueel geweld en misbruik : brief van de minister van justitie / Ministerie van Justitie. - Den Haag : SDU, 1997. - 12 p. - (Tweede Kamer, vergaderjaar 1996-1997, 25078 ; nr. 5) ISBN 09217371

Antwoord op een aantal vragen die leden van de vaste commissie voor Justitie tijdens een overleg op 14 mei 1997 aan de minister stelden. Verder bevat de brief informatie over het vervolgsbeleid van de regering inzake vrouwenhandel.

BESTRIJDING

Bestrijding van seksueel geweld en misbruik : brief van de minister van justitie aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal / Ministerie van Justitie. - Den Haag : SDU, 1997. - 4 p. - (Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998, 25078 ; nr. 6)

De brief geeft informatie over twee zaken:

De precieze stand van zaken wat betreft de uitvoering van de verschillende projecten die binnen de CRI worden verricht ter bestrijding van kinderpornografie

1. De voortgang van de bestrijding van kinderpornografie op internet

BETH, R.

Onderzoek naar persoonlijkheidsprofielen van jongens in de prostitutie / Raphael Beth. - [S.l.] : [s.n.], 1995. - 104 p. Met lit. opg.

Getracht wordt om een antwoord te geven op de vraag naar de etnografische achtergronden van de jongens in de prostitutie en of deze verschillen van de delinquente groep, en zo ja, wat deze verschillen zijn. Aan de hand van testmateriaal wordt de gemiddelde jongen in de prostitutie, die in dit onderzoek is opgenomen, met betrekking tot zijn persoonskenmerken en zijn persoonsontwikkeling beschreven. De uitkomsten hiervan zullen vergeleken worden met die van een groep van 25 delinquente jongens, getrokken uit het bestand van de jongens die een persoonlijkheidsonderzoek hebben ondergaan in 't Nieuwe Lloyd.

BIJSTERVELDT, M. VAN

De Wit jaagt op jongenspijken / M. van Bijsterveldt, M. Maassen In: Homologie. - Jrg. 12, nr. 5 (1990) ; p. 4-7

Naar aanleiding van de rechtszaak tegen de Amerikaanse fotograaf Don Mader, die beschuldigd wordt van het fabriceren van kinderporno en tegen wie het artikel 240b Wetboek van Strafrecht in stelling is gebracht, wordt hier de hele geschiedenis van het speuren naar de "kinderpornoluchtbrug" Nederland-Verenigde Staten, nog eens op een rijtje gezet.

BINNEKAMP, C.J.S.

Tegen elke prijs : over kinderprostitutie in Thailand / C.J.S. Binnekamp. Amsterdam : [s.n.], 1997. - 56 p.

Doctoraalscriptie culturele antropologie /sociologie der niet westers samenlevingen. Literatuuronderzoek naar de relatie tussen kinderprostitutie en sextoerisme in Thailand.

BOER, J. DE

Kinderporno / J. de Boer

In: Nederlandsch Juristenblad. - Jrg. 67, nr. 44 (1992) ; p. 1502

Op 1 december 1991 zijn nieuwe zedelijkheidsregels in het Wetboek van Strafrecht in werking getreden (wet van 9 oktober 1991, Stb. 519). De ontucht met kinderen tussen 12 en 16 jaar werd hiermee gedegradeerd tot klachtdelict. Met het klachtvereiste heeft de wetgever gemeend aan het zelfbeschikkingsrecht van het kind te moeten komen. Indien het gaat om één of andere vorm van economische exploitatie, dient echter in de ogen van de auteur van deze bijdrage de beschermingsgedachte te prevaleren. De auteur acht het eveneens voorstelbaar dat de vervolging van ontucht met kinderen jonger dan 12 jaar (hetgeen geen klachtdelict is) zal lijden onder het nieuwe stelsel.

BOER, Y.

Kinderporno nader beschouwd : heftige emoties en ongenueanceerde wetgeving / Ymkje Boer

In: Sekstant. - Jrg. 75, nr. 3/4 (1995) ; p. 8-11

Auteur uit kritiek op de uitkomsten van het politiek debat over het zwaarder bestraffen van het maken en in het bezit hebben van kinderporno. Aangevuld met foto en mini-interview met Erwin Olaf.

BONT, M. de

Pedoseksualiteit en kinderpornografie / M. de Bont en S. van Soest. - Utrecht : Universiteit van Utrecht, 1997

BROUWER, A.

Kinderporno en het internet / Aart Brouwer.

In: De Groene Amsterdammer. - (22 juli 1998)

Moeten er speciale wetten komen om kinderporno op het Internet te kunnen vervolgen? Nee, zeggen het Meldpunt, de zedenpolitie en de providers. De politie kan het zonder die wetten wel. Ze doet het alleen niet, dat is het punt.

BRUINSMA, F.

De jeugdige zedendelinquent. SWP, Utrecht, 1996

Overzicht van ontwikkelingen in de hulp aan jeugdige zedendelinquenten.

CITROEN, M.

Kinderporno / Michal Citroen, Pauline Bax

In: De Groene Amsterdammer. - Jrg. 119, nr. 5 (1995) ; p. 14-17

Citroen gaat in op artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht dat handelt over kinderpornografie n.a.v. een bezoek aan de unit Kinderporno van het Amsterdamse hoofdbureau van politie. Bax gaat in op de voors en tegens van herziening van artikel 240b.

DREWES, L.

Seksuele exploitatie van jeugdigen en de rol van het strafrecht / L. Drewes, T. Nieuwlaat . - Utrecht : Wetenschapswinkel Rechten, 1990. - 73 p.

Welke rol speelt het strafrecht ten aanzien van de seksuele exploitatie van kinderen? Om dit te onderzoeken hebben de auteurs geprobeerd een antwoord te vinden op de volgende vragen:

- wat houdt het begrip seksuele exploitatie in?
- welke artikelen in het Wetboek van Strafrecht zijn van toepassing
- hoe zijn deze artikelen tot stand gekomen
- welke wetswijzigingen zijn er op dit gebied te verwachten
- wat is de omvang en de ernst van de gevallen van seksuele exploitatie van kinderen
- hoe ziet het opsporings- en vervolgingsbeleid eruit
- levert het strafrecht een bijdrage aan de bestrijding van seksuele exploitatie van kinderen

Tenslotte stellen de auteurs ter discussie of het aanbeveling verdient om seksuele exploitatie van kinderen onder andere strafbepalingen onder te brengen dan die betreffende de zeden.

ELST, J. VAN

Persfoutjes bedankt! Volkskrant legt Martijn tbs op / J. van Elst

In: OK Magazine. - Jrg. nr. 49 (1994) ; p. 10-11

Verweer tegen negatieve publikaties in de pers over de vereniging Martijn. Afgedrukt is ook de tekst van enkele berichten uit de Volkskrant.

EVALUATIE

Evaluatie internet meldpunt kinderporno / Stichting Meldpunt ter Bestrijding van Kinderpornografie op het Internet. - Amsterdam : Stichting Meldpunt ter Bestrijding van Kinderpornografie op het Internet, 1997. - 20 p.

Evaluatie van het Meldpunt Kinderporno over de periode 1996 tot en met juni 1997. Het meldpunt, dat is ondergebracht in een stichting, is het eerste zelfregulerende initiatief op Internet in Europa. Diverse landen hebben het Nederlandse voorbeeld inmiddels gevolgd, en ook meldpunten opgericht. In het Europees beleid met betrekking tot Internet vormen zelfregulerende meldpunten een belangrijk onderdeel. In dit verslag is een opsomming opgenomen van de meldingen waarmee het meldpunt is geconfronteerd.

FAUWE, L. DE

Pedo vaak niet te behandelen / L. de Fauwe

In: Het Parool. - (1995)

Verslag van een gesprek met de seksuoloog J. Frenken over seksueel misbruik van kinderen en de productie van en handel in kinderporno. Frenken maakt onderscheid tussen pedofielen (die een exclusieve en duurzame voorkeur hebben om met kinderen om te gaan en affectieve en seksuele contacten met hen te onderhouden) en pedoseksuelen (die alleen maar uit zijn op behoeftebevrediging en geen affectie voor het kind kennen).

Beide groepen hebben een gestoorde psychoseksuele ontwikkeling. Dat maakt behandelen moeilijk. Vooral pedonetwerken baren Frenken zorgen: in netwerken gaan mensen misschien verder dan ze individueel zouden doen.

FORSE

Forse stijging zedenzaken in 1996

In: Opportuun. - Jrg. nr. 1 (1997)

Cijfers m.b.t. zedenzaken die het OM in 1996 aanpakte. Deze laten een fors stijgende lijn zien voor alle delicten uit de artikelen 242 tot en met 247 van het Wetboek van Strafrecht. Opvallend is vooral de stijging van het aantal zaken waarbij minderjarigen zijn betrokken.

FOSSSEN, D.

Hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen : een onderzoek naar de hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen in Nederland / D. Fossen. - Amsterdam : Vrije Universiteit, 1997. - 86 p. Met lit. opg.

Over de hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen en hun gezin is zeer weinig bekend. Ondanks de grote aandacht die het onderwerp seksueel misbruik van kinderen de afgelopen jaren ten deel viel, is niet bekend of, en zo ja op wat voor manier, deze kinderen therapie ontvangen.

FOUTE

Foute geheimen / Amsterdam : Politie Amsterdam -Amstelland, Bureau Mediatoepping, 1995

Video-impressie van de activiteiten m.b.t. kinderporno van de politie

Amsterdam-Amstelland.

FRENKEN, J.

Plegers van seksueel misbruik van kinderen : verscheidenheid, achtergronden en behandeling / J. Frenken

In: Maandblad Geestelijke volksgezondheid (MGv). - Jrg. 52, nr. 11 (1997) ; p. 1094-1108

De auteur geeft in dit artikel een typologie van plegers van seksueel misbruik van kinderen, beschrijft de risicofactoren die tot misbruik kunnen leiden en presenteert een behandelaanpak die niet teveel verwacht van 'cure' maar vooral inzet op 'selfcontrol'.

FRENKEN, J.

Seksuele misdrijven en seksuele delinquenten

In: Het hart van de zaak : psychologie van het recht. - red. P.J. van Koppen;

hoofdstuk 10 / J. Frenken. - Deventer : Gouda Quint, 1997. - p. 177-219

Na gegevens te hebben verstrekt over de vermoedelijke omvang van de seksuele criminaliteit in Nederland, beschrijft de auteur een verklaringsmodel voor het ontstaan van strafbaar seksueel gedrag en schetst hij de verscheidenheid in achtergronden, motieven en delictkenmerken van deze categorieën delinquenten. Hij doet sug-

gesties voor het adequaat horen van de verdachte en bespreekt het schatten van het recidiverisico van seksuele delinquenten en de mogelijke vormen van behandeling.

GRAAF, A. DE

Witte stippen : de zaak Dutroux: een reconstructie / A. de Graaf. - Groot-Bijgaarden / Houten : Scoop/Van Reemst/Icarus, 1998. -196 p.

De auteur gaat in op de diverse ontvoeringszaken waarbij kinderen het slachtoffer waren en behandelt aspecten van deze gebeurtenissen: de verdwijningen van de kinderen, de achtergebleven ouders, de acties van politie en gerecht, de vertakkingen van het kinderpornonetwerk, de rol van de media. Ze maakt gebruik van zowel talloze informatiebronnen en documenten als van vele gesprekken met betrokkenen die ze persoonlijk heeft ontmoet.

GROOS, H.

*Kinderprostitutie in Nederland / H. Groos
In: VKMagazine. - Jrg. 10, nr. 4 (1996) ; p. 4*

Volgen schattingen van Childright waren er in 1996 ongeveer 1000 minderjarige prostitués in Nederland. Het merendeel van hen is tussen de 12 en 18 jaar oud en werkzaam in de grote steden in het westen van het land. Zowel jongens als meisjes worden geprostitueerd: jongens komen vaker op de commerciële markt terecht, terwijl meisjes vaker in het niet-commerciële circuit worden geëxploiteerd. In dit artikel wordt gekeken naar de verschillende personen die betrokken zijn bij kinderprostitutie: klanten, handelaars en slachtoffers.

HAGEN, H.

*Jongensprostitutie onder de loep : in the shadow boys meet men / Henk Hagen
In: Modus. - Jrg. 7, nr. 1 (1998) ; p. 4-7*

Gert Tjoelker van de Stichting TransAct heeft onderzoek gedaan naar het verschijnsel kinderprostitutie. Het onderzoek richtte zich met name op minderjarige jongens die in de prostitutie werkzaam zijn. Om welke aantallen en probleemgroepen het gaat, blijft echter onduidelijk. Henk Hagen geeft in dit artikel een samenvatting van het onderzoek en probeert aan de hand van de Nederlandse situatie en op basis van zijn praktijkervaringen enige duidelijkheid te verschaffen over jongensprostitutie.

HAGEN, H.

*Kinderporno : wetswijziging belangrijk / Henk Hagen
In: Modus. - Jrg. 4, nr. 5 (1995) ; p. 8-10*

Op 6 april 1995 besloot de Tweede Kamer artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht (het kinderporno artikel) zodanig te wijzigen dat de maximumstraf bij overtreding van dat artikel wordt opgeschroefd van 3 maanden naar 4 jaar. In geval van commerciële handelingen wordt de straf zelfs naar zes jaar opgetrokken. Deze wetswijziging was noodzakelijk om het bezit en productie van kinderpornografie beter te kunnen bestrijden.

HANDELEN

Handelen bij vermoeden van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen : richtlijnen voor beroepsoefenaren.
- Commissie Seksueel Misbruik van Jeugdigen. - Assen : van Gorcum / Dekker & van de Vegt, 1994. - 133 p. Met lit. lijst

Het boek geeft richtlijnen voor beroepsoefenaars, uitgaande van de huidige inzichten en ervaringen met betrekking tot signaleren en diagnostiek ten behoeve van hulpverlening bij (vermoeden) van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen. De richtlijnen zijn gericht op het bevorderen van de kwaliteit van het professionele handelen en vereisen implementatie in de praktijk.

HANDELINGEN

Handelingen in de Tweede Kamer : kinderpornografie / 's-Gravenhage : SDU, 1995. - p. 67-3997 t/m 67-4052. - (Handelingen ; TK 67) 67ste vergadering, donderdag 6 april 1995, aanvang 10.15 uur

HARTEVELD, A.E.

Internet-providers in de strafrechtelijke gevarezone / A.E. Hartevelde, J.L.van der Neut
In: Delikt en delinkwent. - Jrg. 24, nr. 5 (1996) ; p. 426-439

Gebruikers van het Internet en met name de accesproviders stellen zich bloot aan strafrechtelijke risico's. Providers die geconfronteerd worden met strafbare feiten op het Internet en passief blijven, bevinden zich direct in de gevarezone. Aandacht wordt geschonken aan de volgende strafbare feiten: racisme, kinderpornografie en schending van het auteursrecht.

HOEK, J.

Kinderpornografie / Jaap Hoek
In: Geknakt Riet. - nr. 4-5 (1994) ; p. 12-15

De auteur, die projectleider Kinderpornografie van de regio Amsterdam/Amstelland is, geeft zijn ervaringen weer met een aantal kinderpornografiezaken.

HOEK, J.

Een nieuwe kijk op kinderpornografie in Nederland / J. Hoek
In: VKMagazine. - Jrg. 8, nr. 2 (1994) ; p. 8-9

De auteur pleit voor meer voorlichting en een serieuzere (strafrechtelijke) aanpak inzake kinderpornografie.

HOLLA, P.J.H.M.

Jaaroverzicht 1993 Dienst Centrale Recherche, Sociale Jeugd- en Zedenpolitie, regiopolitie Amsterdam-Amstelland / samenst. P.J.H.M. Holla. - Amsterdam : Regiopolitie Amsterdam-Amstelland, 1994. - 25 p.

Inhoud van dit jaaroverzicht : inleiding, zedenzaken algemeen, seksuele kindermishandeling en sociale jeugdzaken, prostitutie & vrouwenhandel, kinderpornografie, jeugdzaken.

HOOGENDOORN, M.

Kinderprostitutie in Nederland / Merel Hoogendoorn. - Den Haag :Terre des Hommes, 1997. - 26 p.

Onderzoek naar aard en omvang van kinderprostitutie en commerciële seksuele exploitatie van kinderen / jongeren in Nederland. Resultaten van het onderzoek zijn met name tot stand gekomen naar aanleiding van gesprekken met medewerkers van verschillende instanties, die vanuit diverse hoeken in aanraking komen met de kinderprostitutie-problematiek.

INSPECTIE

De politieke zedenzorg in Nederland : tussenrapportage juli 1998 / Inspectie voor de politie. - [S.l.] : Inspectie voor de politie, 1998. - 72 p.

Onderzoek naar de wijze waarop de zedenzorg bij de politiekorpsen vorm en inhoud heeft gekregen. In dit tussenrapport wordt een beeld gegeven van:

- de wijze waarop de politieke zedenzorg bij de korpsen is georganiseerd;
- de mate waarin er sprake is van specialisme binnen de korpsen;
- het aantal in de korpsen aanwezige specialisten;
- de herkenbaarheid van het specialisme in de organisatie;
- de aanwezigheid van een aanspreekpunt voor de zedenzorg in de korpsen, zowel op strategisch en tactisch als uitvoerend niveau.

INTERNET

Internet meldpunt kinderpornografie, jaarverslag 1996/1997

Evaluatie van het meldpunt kinderporno over de periode juni 1996 t/m juni 1997.

Er wordt een opsomming gegeven van de meldingen waarmee het meldpunt is geconfronteerd.

JONGENSPROSTITUTIE

Jongensprostitutie / In: 0/25 : Tijdschrift over jeugd. - Jrg. 2, nr. 3 (1997) ; p. 51-52

De meeste jongens die in de prostitutie terechtkomen hebben een problematische achtergrond. Alleen voor sommigen die een eigen praktijk aan huis hebben (call-boys) of in een jongensbordeel werken geldt dat ze zelf uit overtuiging voor de prostitutie gekozen hebben. Onder de straatprostitues of de jongens die hun klanten oppikken in een bisnisbar bevinden zich veel thuislozen, weggelopen jongens, vluchtelingen en junks. Over deze groep maken aids-preventiewerkers en hulpverleners zich de meeste zorgen.

KAGIE, R.

“The most wanted kinderpornograaf” in Amsterdam : jonge meisjes / Rudie Kagie

In: Vrij Nederland. - Jrg. 57, nr. 15 (13 april 1996) ; p. 18-19

Lawrence Stanley wordt verdacht van handel in kinderpornografie. Volgens Stanley gaat het echter niet om kinderporno, maar laat de Nederlandse politie zich ‘voor het karretje van de FBI spannen’.

KALTER, B.

Kinderen als speelgoed voor seksueel en economisch gerief / Bea Kalter

In: Vrouwen. - Jrg. 48, nr. 11 (nov 1995) ; p. 6-7

Gesprek met Ilona Sweep, medewerkster van de Stichting Childright Worldwide, een organisatie die de aandacht richt op uitbuiting van kinderen in al zijn facetten.

KIND

Het kind van de rekening : een grof beeld van seksuele exploitatie van kinderen in Nederland en in de wereld / ; ChildRight Worldwide. - Amsterdam : ChildRight Worldwide, 1995. - 25 p. Met lit. lijst

Rapport bedoeld als pleidooi voor de kinderen die het slachtoffer zijn van seksuele exploitatie. Het is een stellingname tegen kinderseksuisme, kinderporno, kinderverkrachting, kinderprostitutie en kinderhandel, zaken die onverbreekbaar met elkaar verbonden zijn. Childright wil met dit rapport pleiten voor een geïntegreerde aanpak, waarin alle vormen van seksuele exploitatie van kinderen in relatie tot elkaar worden gezien. Er wordt beschreven welke internationale acties tegen seksuele exploitatie van kinderen er zijn en worden gevoerd en er worden aanbevelingen voor Nederland gedaan.

KINDERPORNO

Kinderporno en - prostitutie internationaal aanpakken / In: Staatscourant. - Jrg. nr. 165 (1996) ; p. 1-2

Tekst van een toespraak die minister Sorgdrager van Justitie op 27 augustus 1996 in Stockholm hield tijdens het wereldcongres tegen commerciële seksuele exploitatie van kinderen. Zij pleitte voor een krachtige internationale aanpak van de strijd tegen kinderporno en - prostitutie, met een belangrijke rol voor Europol, en voor een internationaal toegankelijk databank waarin alle gegevens over seksuele delicten met kinderen worden opgeslagen.

KINDERPORNOGRAFIE

Kinderpornografie / Politie Amsterdam-Amstelland. - Amsterdam : Politie Amsterdam-Amstelland, 1995. - 26 p.

Met dit rapport wordt getracht een bijdrage te leveren aan een betere definiëring en positionering van het probleem kinderporno. Inhoud van het rapport:

- Doelstellingen van de unit kinderporno van het bureau Sociale Jeugd- en zedenpolitie van de regiopolitie Amsterdam-Amstelland
- resultaten 1994
- Begripsomschrijving van de term kinderpornografie
- Het verleden van en de politionele problemen in de onderzoeken naar kinderporno
- Aard en omvang van kinderpornografie

KINDERPORNO

Kinderporno en - prostitutie internationaal aanpakken / In: Staatscourant. - Jrg. nr. 165 (1996) ; p. 1-2

Tekst van een toespraak die minister Sorgdrager van Justitie op 27 augustus 1996 in Stockholm hield tijdens het wereldcongres tegen commerciële seksuele exploitatie van kinderen. Zij pleitte voor een krachtige interna-

tionale aanpak van de strijd tegen kinderporno en -prostitutie, met een belangrijke rol voor Europol, en voor een internationaal toegankelijk databank waarin alle gegevens over seksuele delicten met kinderen worden opgeslagen.

KLEIJWEGT, M.

Het oprollen van een pedoseks-netwerk; waterdichte bewijzen / Kleijwegt, M.

In: Vrij Nederland. - Jrg. 56, nr. 3 (1995) ; p. 28-29

Eind 1994 werden drie zaken betreffende pedoseksualiteit opgelost, in Amsterdam, Rotterdam en Zuid-Limburg. De laatste twee groepen bleken contact met elkaar te hebben. De daders namen hun seksuele handelingen met kinderen op video. De kinderporno was bestemd voor gebruik binnen het eigen netwerk. In dit artikel wordt verslag gedaan van een gesprek met rechercheur Clermonts, coördinator van een speciaal team van twaalf politiemensen dat vanuit Heerlen dag en nacht werkte aan het politie-onderzoek.

KLEIJWEGT, M.

Opgepakt op de Filipijnen : de aanklacht tegen student L. van E. Margalith Kleijwegt

In: Vrij Nederland. - Jrg. 57, nr. 4 (27 jan 1996) ; p. 17

A. van E. is op 12 januari 1996 gearresteerd op de Filipijnen. Hij wordt beschuldigd van het misbruiken van minderjarige meisjes. Een verslag van een gesprek met hem in september 1995 over zijn voorliefde voor jonge meisjes.

KOOPMANS, M.

Kinderpornografie : de stand van zaken / Mascha Koopmans . - Amsterdam : Vrije Universiteit, 1994. - 46 p. Met lit. opg.

Aan de orde komen:

- Geschiedenis van de pornografiewetgeving
- Achtergronden van kinderpornografie in Nederland en de VS
- Schadelijkheid van consumptie en produktie van pornografie
- Werkwijze van de jeugd- en zedenpolitie
- Enkele geschatte cijfers
- Wetswijziging
- Slotbeschouwing

KORE, D.J.

Roemeense trekvogels : nieuwkomers in de jongensprostitutie / D.J. Korf, T. Nabben, M. Schreuders. - Amsterdam : Thesis Publishers, 1996. - 127 p.

Aan de hand van observaties en diepte-interviews met klanten en Roemeense jongens, informele gesprekken in cafés en op straat en een enquête onder 54 Roemeense jongens wordt geprobeerd de achtergronden en de

leefwereld van Roemeense jongensprostitués in Nederland te schetsen. Het gaat daarbij ook om de manier waarop ze betaalde seks bedrijven en in hoeverre ze dat veilig of juist onveilig doen. Ook wordt geprobeerd vast te stellen welke rol voorlichting daarbij speelt en hoe die mogelijk verbeterd kan worden.

LEISTRA, G.

Verboden seks : kruistocht van Amsterdamse politie tegen kinderporno / Gerlof Leistra

In: Elsevier. - Jrg. 50, nr. 30 (1994) ; p. 16-18

Ondanks het verbod wordt in Nederland nog volop kinderporno gemaakt en verkocht, zegt de Amsterdamse zedenpolitie. Gesterkt door het voorstel voor een nieuwe wet pleit hoofdinspecteur Jaap Hoek voor een harde aanpak.

LUNE, G. VAN

De fuik als opvangnet : een verkenning naar de achtergronden en oorzaken van jeugdprostitutie / Gertrine van Lune. - Groningen : Rijksuniversiteit Groningen (vakgroep Sociologie), 1997. - 44 p.

Doel van het onderzoek is meer inzicht te krijgen in de achtergronden van jonge meisjes die (dreigen) in de prostitutie te raken. Daarnaast is getracht meer inzicht te krijgen in de wijze waarop deze meisjes in de prostitutie terecht komen.

MEUWESE, S.

Een boodschap uit Stockholm / S. Meuwese

In: VKMagazine. - Jrg. 10, nr. 4 (1996) ; p. 5

Van 27 tot en met 31 augustus 1996 vond in Stockholm het eerste wereldcongres over commerciële seksuele exploitatie van kinderen plaats. In dit artikel wordt ingegaan op dit congres en de rapportage van minister Sorgdrager van Justitie met haar aanbevelingen voor de bestrijding van seksueel misbruik.

MEUWESE, S.

Aanscherping van wetgeving als aanpak van kinderseksstoerisme / Stan Meuwese

In: Rechtshulp. - nr. 6-7 (1996) ; p. 30-36

De auteur constateert dat kinderseksstoerisme wereldwijd een groeiend verschijnsel is. Hij bespreekt het belang van een internationale aanpak van dit probleem en gaat na in hoeverre de Nederlandse strafwet kan bijdragen aan de aanpak van deze vorm van seksueel misbruik. De auteur stelt voor om art. 248ter WvSr te wijzigen en om een nieuw art. 248quater WvSr in te voegen.

MEUWESE, S.

Het jaar van het beest? : seksueel misbruik van kinderen in 1996 / Stan Meuwese

In: Tijdschrift voor familie- en jeugdrecht. - Jrg. 18, nr. 10 (1996) ; p. 202-207

De auteur beschrijft, in de vorm van een kroniek, de stand van zaken met betrekking tot seksueel misbruik van

kinderen en de maatregelen die in Nederland en op internationaal niveau zijn getroffen ter bestrijding van dit misbruik. Hij gaat onder andere in op enkele gevallen van misbruik op de Filipijnen, de campagne tegen sekstoerisme, een protocol inzake exploitatie van kinderen, de veilige school en de aanscherping van wetgeving.

MODUS

Themanummer zedendelicten / P. Bladergroen (red.)

In: Modus. - Jrg. 4, nr. 5 (1995) ; p. 1-40

Inhoud van dit themanummer o.a.: Hulpmiddel in zedenzaken : gedragskundige recherche-advisering; Kinderporno : wetswijziging belangrijk; De zedelijkheidswetgeving : onderzoek naar effecten; De aangifte : de rol van de jeugd- en zedenpolitie; GGD & zedenzaken : de rol van forensisch geneeskundige; Haar- en vezelonderzoek : belangrijke bijdrage in zedenzaken; Zedenzaken op het GL : onderzoek biologische sporen; DNA-onderzoek (I) : bespreking van een moderne techniek; DNA-onderzoek (II) : samenvatting van onderzoeksmogelijkheden; Het OM & zedenzaken : de rol van het Openbaar Ministerie; Slachtofferhulp : Stichting Slachtofferhulp & zedendelicten.

MOERINGS, M.

Kinderpornografie / M. Moerings en B. Swier

In: Recht rond zedendelicten : handboek voor de (juridische) hulpverlening. - Alphen aan den Rijn : Samson. - 1997, p. 42-48

Juridische zaken rondom kinderpornografie worden in dit hoofdstuk besproken.

NOVA

Nova (uitzending over de Mus-clan, een Marokkaanse bende die meisjes tot prostitutie dwong) / [S.l.]. - Nova. - lengte ca. 30 minuten, febr. 1997

O'GRADY, R.

Schande!: de schokkende wereld van sekstoerisme en kinderprostitutie / R. O'Grady. - Tiel : Lannoo, 1995. - 135 p. Oorspr. titel: The rape of the innocent

Getracht wordt antwoord te geven op de volgende vragen rondom kinderprostitutie en kindersekstoerisme vanuit alle delen van de wereld naar Zuidoost-Azië Er wordt aandacht besteed het te koop bieden van kinderen, kinderslavernij, mensensmokkel, pedofielen, sekstoeristen in Azië, de nieuwe pornografen, de Aidsdreiging, strafvervolging, informatie en educatie.

OPSPORING

Opsporing en vervolging kinderpornografie (art 240b

Wetboek van Strafrecht) In: Staatscourant. - nr. 216 (7 nov 1996) ; p. 11

Handleiding gebaseerd op de parlementaire behandeling van de wetwijziging inzake strafbaarstelling kinderpornografie ingetreden op 1 februari 1996

POEL, S. VAN DER

In de bisnis : professionele jongensprostitutie in Amsterdam / Sari van der Poel. - Amsterdam : Willem Pompe, Instituut voor Strafrechtwetenschappen, 1991. - 271 p. - (Pompe reeks, nr. 6) Met lit. opg.

Beschrijving van een veldonderzoek naar jongensprostitutie, uitgevoerd in Amsterdam, in de periode van eind 1984 tot april 1986. In de eerste drie hoofdstukken van het boek wordt nagegaan hoe het milieu van de jongensprostitutie in elkaar steekt. Wat zijn het voor jongens die zich prostitueren? Hoe zijn ze in dit milieu beland? Hoe ziet hun dagelijks leven eruit? Hoe gaan ze met elkaar en met hun klanten om? Hoe is hun relatie met de 'buitenwereld' in het algemeen en de homosubcultuur in het bijzonder? Daarna wordt de keuze voor het beroepsperspectief toegelicht.

POLITIE UTRECHT

Gevangen in een droomwereld. Mensenhandel in relatie tot prostitutie in de regio Utrecht. Onderzoek door de politie Utrecht, 1997

PREVENTIEPROGRAMMA'S

Preventieprogramma's in het basisonderwijs

In: VKM-Informatieblad, juni (1998)

PYCK, K.

Massahysterie in Oude Pekela? / K. Pyck

In: Tijdschrift voor criminologie. - nr. 3 (1995) ; p. 219-237

In tegenstelling tot prof. Mik concludeerde prof. Pyck dat er in Oude Pekela in 1987 wel degelijk tientallen kinderen door volwassenen zijn misbruikt. Eerdere analyses dat het hier massahysterie betrof (een conclusie waartoe de Australische student-onderzoeker Rossen kwam), zijn volkomen misplaatst. Pyck verzamelde zoveel mogelijk officiële documenten en mediaberichten over Oude Pekela, voerde gesprekken met personen die destijds bij de zaak betrokken waren, bezocht deskundigen die een commentaar-artikel over Oude Pekela hadden geschreven en bestuurde ter plaatse twee analoge gevallen in de Verenigde Staten. Hij kwam tot de bevinding dat de conclusies van Rossen gebaseerd waren op fictieve vooronderstellingen.

RAMAEKERS, J.A.

Jongens in de prostitutie : mogelijkheden tot aidspreventie / J.A. Ramaekers. Utrecht : NIAD, 1993. - 39 p. Met lit. opg.

RIJNAARTS, J.

Van kindervriend tot kinderverkrachter; de vrije val van pedofielen / Rijnaarts, J.

In: Opzij. - Jrg. 24, nr. 10 (1996) ; p. 98-101

De auteur gaat in op de vraag wat pedofilie eigenlijk is, hoe pedofielen hun gedrag verdedigen en of hun argumenten opgaan. Volgens haar kan seks met kinderen nooit onschuldig worden genoemd. Dit geldt voor seksoerisme, incest, de consumptie van kinderporno en ook voor pedofilie.

RUTTEN-ROOS, N.

Wat vind het kind? (in: Drie treden : over politiek, beleid en recht) / N. Rutten-Roos. - Zwolle : Tjeenk Willink, 1995. - 143-152 p.

Beschreven wordt een casus waarbij met een minderjarige jongen ontuchtige handelingen werden gepleegd door een volwassen man, met toestemming van de jongen. De man werd strafrechtelijk vervolgd, het hof was de mening toegedaan dat de minderjarige op grond van Art. 165a Sv in de gelegenheid moest worden gesteld om zijn mening kenbaar te maken over de wenselijkheid van de vervolging. Het toekennen van het hoorrecht omtrent de wenselijkheid van strafvervolging betekent een extra belasting voor het kind. Moet het kind tegen die belasting worden beschermd of prevaleert zijn recht om te worden gehoord in alle aangelegenheden die hem persoonlijk treffen? Dit lijkt een eeuwig dilemma. Van een dilemma is echter geen sprake als het gaat om een ernstig misdrijf, zoals wanneer er seksuele handelingen met een kind zijn gepleegd : in dat geval worden niet alleen de rechten en belangen van het kind aangetast maar wordt ook de rechtsorde als geheel geschonden.

SCHUIJER, J.

Wetsvoorstel kinderporno : nog altijd een bedreiging / Jan Schuijer

In: Proces. - Jrg. 74, nr. 7/8 (1995) ; p. 128-129

Bespreking van het wetsvoorstel " Wijziging van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht".

SCHUIJER, J.

Schietend op een bewegend doel : de nieuwe kinderpornowet / J. Schuijer

In: Delikt en delinkwent. - Jrg. 27, nr. 5 (1997) ; p. 443-453

Op 1 februari 1996 werden de nieuwe bepalingen omtrent kinderpornografie in het wetboek van strafrecht van kracht. De wetgever heeft waarborgen inde wet opgenomen teneinde een te ruime wetsinterpretatie te voorkomen. De wijze waarop enkele Tweede Kamerfracties de kort tevoren nog door hen verlangde waarborgen opnieuw ter discussie stellen, wekt de indruk van incompetentie en suggereert dat voor de desbetreffende fracties grondrechten, zoals die in artikel 8 EVRM, slechts wegwerpartikelen zijn.

SEKSUELE

Het seksuele gevaar voor kinderen; mythen en feiten / red. B. Rossen en J. Schuijer. - Amsterdam : Swets & Zeitlinger, 1992. - 482 p.

Geschetst wordt hoe de bewustwording van de seksuele gevaren voor kinderen in de Verenigde Staten ontstond en in hevigheid toenam. Ook het Amerikaanse overheidsbeleid en de Amerikaanse overheidsstrategie worden beschreven. Verder wordt achtergrondinformatie gegeven over de handel in kinderporno, de zwakten in het wetenschappelijk debat, de fouten die worden gemaakt bij het horen van kinderen als getuige-slachtoffer in zedenzaken en de resultaten van een programma tot preventie van seksueel misbruik. Tenslotte worden de ontwikkelingen in België en Nederland geschetst.

SELEN, P.

“Vriendjes” lokken meisjes in de prostitutie : projecten Beauty & the Beast en Pretty Woman proberen het tij te keren / Petra Selen, Marieke Kamerbeek

In: WJP nieuws. - Jrg. 2, nr. 4 (1997) ; p. 2-5

Politie, onderwijs en welzijnswerk constaterende laatste jaren dat minderjarige meisjes steeds vaker de prostitutie ingelokt worden door zogenaamde ‘vriendjes’. Twee projecten zijn erop gericht het tij te keren. ‘Beauty & the Beast’ is een zuiver preventief project, terwijl ‘Pretty Woman’ voornamelijk hulpverlening biedt aan de risicogroepen: meisjes die nog niet in de prostitutie actief zijn maar wel een verhoogde kans hebben daarin terecht te komen. In het artikel wordt een beschrijving van de projecten gegeven.

SPIERTZ, B.

Brandstof van de Thaise seksindustrie / Bert Spiertz

In: 0/25, Tijdschrift over jeugd. - Jrg. 3, nr. 4 (1998) ; p. 22-25

Hoewel prostitutie in Thailand officieel verboden is, woekert er een zeer uitgebreide seksindustrie. Commerciële seks is overal aanwezig en de verspreiding van aids heeft epidemische vormen aangenomen. Niet alleen volwassenen maar ook kinderen maken deel uit van het sekscircuit. Achtergronden van de Thaise jeugdprostitutie.

TJOELKER, G.

Minderjarige jongens in de prostitutie : in the shadow boy meets men / Gert Tjoelker. - Utrecht : TransAct, 1996. - 32 p. Met lit. opg.

Verslag van een verkennend onderzoek naar minderjarige jongens in de prostitutie. Allereerst wordt ingegaan op de verschijningsvormen van jongensprostitutie, daarna wordt beschreven wat bekend is over aantallen minderjarige jongens in de prostitutie. In de daarop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op respectievelijk de achtergronden van jongensprostitutie, de motieven van jongens die “kiezen” voor werk in de prostitutie, en de motieven van jongens die gedwongen in de prostitutie terechtkomen. Na een hoofdstuk over knelpunten in de hulpverlening volgen aanbevelingen en discussiepunten.

TREK

Trek me hier uit! Extra investering nodig aanpak meidenprostitutie

Utrecht / In: Perspectief. - Jrg. 4, nr. 7 (1996) ; p. 4-5

Onder de naam Project 13 pakken de jeugdbescherming, politie en justitie in Utrecht de groeiende problematiek van minderjarige meisjes in de prostitutie aan. De jeugdbescherming loopt nu tegen twee problemen aan: tijdgebrek en het beperkte opvangaanbod voor deze meisjes.

VERCAIGNE, C.

Op zoek naar de gedaante in de schaduw : jongensprostitutie in Brussel / Conny Vercaigne

In: Jeugd en samenleving. - Jrg. 25, nr. 3 (mrt. 1995) ; p.128-138

Belangrijkste resultaten van een onderzoek (literatuurstudie, dossieranalyse, semi-gestructureerde interviews en observatie) naar jongensprostitutie in Brussel. Gesprekken werden gevoerd met zeventien prostitueés. Onderzocht werd welke verschillen bestaan tussen deze twee groepen m.b.t. leeftijd, achtergrondgegevens, begin van de prostitutie, klanten, loopbaan, overige contacten, gezondheid en hulpverlening.

VERMAAS, P.

Sekstoerist moeilijk aan te pakken : politie en justitie staan met lege handen / Pieter Vermaas

In: Algemeen Politieblad. - nr. 11 (1998) ; p. 14-15

Het aanpakken van sekstoeristen is een lastige klus. Om een veroordeling van een sekstoerist te krijgen is het van belang dat tegen hem een klacht en aangifte tot stand komt. Bij een Nederlandse sekstoerist was het overduidelijk dat de man seksuele handelingen had verricht met minderjarige jongens. De zaak tegen de toerist liep echter anders dan politie en justitie hoopten.

VRAGEN

Vragen van de leden Dijksman en M.M. van der Burg (beiden PvdA) over handel in videobanden met kinderen op naturistenstranden (ingezonden 11 september 1996) [met] antwoord van minister Sorgdrager (Justitie) (Ontvangen 7 oktober 1996). - Den Haag : SDU, 1996. - 169 p. - (Tweede Kamer der Staten-Generaal, aanhangsel van de Handelingen ; 84)

VRAGEN

Vragen van de leden Dijksman, Vreeman en Van Zijl (allen PvdA) over de informatiepositie van de CRI (ingezonden 28 augustus 1996) [met] antwoord van minister Sorgdrager (Justitie) (Ontvangen 11 september 1996). - Den Haag : SDU, 1996. - (Tweede Kamer der Staten-Generaal, aanhangsel van de Handelingen ; 1660)

VRAGEN

Vragen van de leden Korthals en Van der Stoel (beiden PvdA) over de coördinatie en informatievoorziening over kinderpornografie door de CRI (ingezonden 10 januari 1997) [met] mededeling van minister Dijkstal (Justitie a.i.) (ontvangen 31 januari 1997. - Den Haag, 1997. - 1249 p. - (Tweede Kamer der Staten-Generaal, aanhangsel van de Handelingen ; 609)

WAFELBAKKER, F.

Kinderpornografie / F. Wafelbakker

In: Tijdschrift voor seksuologie. - Jrg. 21, nr. 1 (1997) ; p. 46-48

De auteur verdedigt zich tegen Gijs (in 'Enkele beschouwingen over pornografie', Tijdschrift voor seksuologie 20), die hem een 'voorzitter van kinderpornografie' noemt. Op pagina 49-51 een antwoord van Gijs.

WAFELBAKKER, F.

Wetsvoorstel kinderporno raakt te veel aan familiesfeer / F. Wafelbakker en C. Straver

In: NRC Handelsblad. - (1994) ; p. 5

In april 1994 diende de Nederlandse minister van justitie, Hirsch Ballin, een wetsvoorstel in bij de Tweede Kamer, waarbij nieuwe inhoud werd gegeven aan artikel 240b van het wetboek van Strafrecht. In dit wetsvoorstel is niet alleen meer het verspreiden of tentoonstellen van "een afbeelding van een seksuele gedraging, waarbij iemand beneden de zestien jaar betrokken is" strafbaar maar ook het in bezit hebben van zo'n afbeelding. De strafmaat wordt opgetrokken van drie maanden tot vier jaar. Volgens Wafelbakker en Straver gaat de maatregel te ver en heft deze de bestaande onduidelijkheid niet op.

WIJZIGING

Wijziging van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht / [voorzitter Commissie: Wolffensperger] ; Vaste Commissie voor Justitie. - Den Haag : SDU, 1994. - 12 p. - (Tweede Kamer, vergaderjaar 1993-1994 ; 23682. nr. 4) Verslag van de vaste Commissie voor Justitie n.a.v. het voorstel artikel 240b (inzake kinderpornografie) van het Wetboek van Strafrecht te wijzigen.

WIJZIGING

Wijziging van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht : nota naar aanleiding van het verslag / ; Ministerie van Justitie. - Den Haag : SDU, 1995. - 20 p. - (Tweede Kamer, vergaderjaar 1994-1995 ; 23682. nr. 5) Nota m.b.t. een wetsvoorstel tot wijziging van artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht inzake kinderpornografie. De minister geeft haar visie op het huidige artikel 240b en verduidelijkt strekking en inhoud van het wetsvoorstel.

ZUILHOF, W.

Jongens in de prostitutie

In: SOA bulletin. - Jrg. 16, nr. 4 (1995) ; p. 28-30

De heterogene groep jongensprostitués vraagt, wat preventie van soa/aids betreft, een heel gerichte aanpak. Velen blijven, om diverse redenen, buiten het bereik van voorlichters en hulpverleners. Een project in de stad Groningen is een voorbeeld van een doeltreffende aanpak van promotie van veilig vrijen binnen de jongensprostitutie.

2. OVERZICHT VAN INTERNATIONALE LITERATUUR

COMMERCIAL

The commercial sexual exploitation of children; a bibliography / World Vision International on behalf of the NGO Group for the convention on the rights of the child, 1996

WORLD

World Congress against commercial sexual exploitation of children, Stockholm, Sweden, 27-31 August 1996 / Stockholm : [s.n.], 1996. - diverse publ.

De map bevat de volgende publikaties:

- The international legal framework and current national legislative and enforcement responses
- Tourism and children in prostitution
- Social values and the commercial sexual exploitation of children
- Prime time for children: media, ethics and reporting of commercial sexual exploitation
- The commercial sexual exploitation of children; a bibliography
- Prevention and psycho-social rehabilitation of child victims of commercial sexual exploitation
- The sex exploiter
- National legislation on an international trafficking in child pornography 1996
- Commercial sexual exploitation of children: the health and psychosocial dimensions
- Child pornography: an international perspective

Child Abuse and Neglect CD-ROM

CD-ROM bevat informatie over;

- Child Abuse and Neglect Documents Database
- National Organizations Database
- 1996 Child abuse and Neglect State Statutes Series
- User Manual Series
- Child Maltreatment Issues research review Series
- Compendium of Discretionary Grants: 1975-1995
- Selected Annotated Bibliographies

3. BUITENLANDSE STANDAARDLITERATUUR

BATTAGLIA, N.L.

Child sexual exploitation / N.L. Battaglia

In: Crimes against children seminar, 8th Annual seminar of the Dallas Dept. of Police. - July 13-16 1996; p. 330-343

This paper describes the characteristics of pedophilia and explains procedures for investigating child pornography and exploitation. Pedophiles usually collect photographs, books, videos, and other materials which depict children in sexual activities. Many pedophiles develop their own photographs, share their material with other pedophiles, and maintain a list of their contacts. Search warrants should include photographic equipment, movies, photographs, correspondence, diaries, and address books. During the execution of the warrant, officers are advised to retrieve only what is listed on the warrant and to obtain an amendment if a significant piece of evidence is found during the search. Computers should be handled carefully and examined by experts who can decode encryption and detect erased files. The paper also provides guidelines for interviewing victims and suspects and suggests strategies for locating pedophiles.

BERLINER, L.

Treating fear and anxiety in sexually abused children : results of a controlled 2-year follow-up study / L. Berliner , B.E. Saunders

In: Child Maltreatment. - Jrg.1, nr. 3 (1996) ; p. 294-309

BURGESS, A.W.

Sex rings, pornography, and prostitution / A.W. Burgess, C.R. Hartman

In: Child abuse, a medical reference / Ludwig S. Kornberg. - 1992, p. 295-301

CLINE, V.B.

Pornography effects; empirical and clinical evidence / V.B. Cline

In: Stop the hurt. Child sexual abuse; from disclosure to treatment (1993)

This paper provides an overview of the effects of pornography. Research statistics and case examples are used to illustrate how reading or viewing pornographic material can influence an adult or child to sexually abuse another person. Effects include addiction to obscene material, escalation in the need for more powerful stimulation, desensitization to activities that had been previously perceived as shocking and immoral, and a tendency to act out behaviors demonstrated in pornography. Research on the use of pornography by rapists and sex offenders, conditioning, memory, aggressive pornography, child pornography, and telephone pornography are summarized. The effects of pornography on psychosexual development and on family values are discussed.

DEBLINGER, E.

Treating sexually abused children and their nonoffending parents / E. Deblinger, B.E. Saunders. - Thousand Oaks : Sage, 1996

DEBLINGER, E.

Sexually abused children suffering posttraumatic stress symptoms : initial outcome findings

In: Child maltreatment, Jrg. 1, nr. 3 (1996) ; p. 310-321

ENDING

Ending child prostitution in Asian tourism...starts in the USA / Campaign to End Child Prostitution in Asian Tourism-USA (ECPAY-USA). - New York: ECPAY-USA, 1993. - 18 p.

This packet describes the goals, objectives and methodology of the Campaign to End Child Prostitution in Asian Tourism (ECPAT-USA) and provides information on the development and prevention of sexual exploitation of children in Asian countries for tourism. The packet includes articles on the subject, information on the United Nations Convention on the Rights of Children, suggestions for action, how to deal with the media, and a resource list of current members and information sources.

FASSETT, B.

Juvenile prostitution; an overlooked form of child sexual abuse / B. Fassett, B. Walsh. - In: The APSAC Advisor. - Jrg.7 nr. 1 (Spring 1994); p. 9-10, p. 30-32

This article examines the problem of juvenile prostitution from a law enforcement perspective. Data on the scope of this problem are provided. Reasons why incidents of juvenile prostitution are overlooked are presented. Juveniles involved in prostitution may go undetected because they may be mistaken for adults, vice officers may not feel that it is worth the effort to arrest a juvenile for prostitution, sexual activity between juvenile girls and adults is often not viewed or investigated as a crime, and law enforcement officers may not view juvenile prostitutes as victims. The dynamics of the victimization of juvenile prostitutes are explained. Most juvenile prostitutes have a history of multiple runaway episodes and prior involvement with the juvenile justice system, come from multiproblem families, and have low self-esteem. The phases of a juvenile's involvement with a pimp are described. The response of law enforcement and judicial personnel to juvenile prostitution is discussed. Suggestions for improved identification of and intervention with juvenile prostitutes are presented. 2 references.

FEMALE

Female juvenile prostitution: problem and response / National Center for Missing and Exploited Children. - Arlington: National Center for Missing and Exploited Children, 1992. - 86 p.

This report provides background information about child prostitution with a specific focus on the sexual exploitation of juvenile females. The first chapter examines case histories from 14 interviews with female prostitutes and 6 male pimps. It discusses what draws young females into prostitution, why they remain there, the problems they encounter, and their relationships with the pimps and people who exploit them. The second chapter reviews an outline for developing a community program to help sexually exploited youth. The third chapter describes a program that was established in 1980 to assist young women victims of sexual exploitation. Appendices include a prostitute matrix, a pimp matrix, a list of resources, and forms for implementing a program to assist victims of child prostitution.

FLORES, J.R.

Federal criminal prosecution of child sexual exploitation cases / J.R. Flores, B. Taylor

In: Ninth national symposium on child sexual abuse. - Huntsville: National Children's Advocacy Center, 1993. - 12 p.

This chapter presents a Ninth national symposium on child sexual abuse workshop paper on the investigation and prosecution of child pornography and child exploitation cases. Definitions of exploitation are provided, and significant cases are identified. Department of Justice guidelines and policies concerning child exploitation are offered. Federal child pornography laws are presented, focusing on Title 18. Sections of this law dealing with the sexual exploitation of children, activities relating to material involving the sexual exploitation of minors, and criminal and civil forfeiture are provided. In addition, statutes on illegal possession of child pornography are listed.

FLOWERS, R.B.

The victimization and exploitation of women and children; a study of physical, mental and sexual maltreatment in the United States / R.B. Flowers. - Jefferson: McFarland and Company, 1994. - 254 p.

This book explores the vulnerability of women and children to violence and sexual exploitation. Incidence, causes, risk factors, nature, and legal responses are analysed. An overview of the problem of child abuse and neglect is provided in part 1, which also examines domestic violence and missing or abducted children. Estimates of reported abuse, types of child abuse and neglect, fatalities, characteristics of perpetrators, characteristics of abused children, correlates, and the effect of abuse and neglect are discussed. Part 2 considers the sexual exploitation of children, including incest, child molestation, statutory rape, child prostitution, and child pornography. Other sections address violent crimes against children, violence against women, prostitution and pornography, sexual harassment, and stalking. The final section reviews legal responses to the victimization and sexual exploitation of children and women, including the Child Abuse and Prevention and Treatment Act; the National Center on Child Abuse and Neglect; and the Child Abuse, Domestic Violence, Adoption, and Family Services Act. 10 figures and 30 tables.

FRIEDRICH, W.N.

An integrated model of psychotherapy for abused children / W.N. Friedrich

In: The APSAC handbook on child maltreatment / J. Briere, L. Berliner, J.A. Buckley, C. Jenny, T. Reid (red). - Thousand Oaks : Sage, p. 104-118

GOLDSTEIN, S.L.

The sexual exploitation of children: a practical guide to assessment, investigation, and intervention / S.L. Goldstein. - Boca Raton: CRC Press, 1992. - 452 p.

This textbook serves as a practical law enforcement guide to assessing, investigating, and intervening in the sexual exploitation of children. Topics include characteristics of the victim and the offender, dynamics of victi-

mization, and sources of child pornography. Guidelines for interviewing the child victim and the child molester are provided. The final chapters review search and seizure laws and cases management issues. Successful principles of investigation are presented, and effective recordkeeping and reporting techniques are suggested. Appendixes include examples of requests for search warrants. Numerous references, 32 figures, 2 tables, and 4 exhibits.

IRELAND, K.

Sexual exploitation of children and international travel and tourism / K. Ireland

In: Child Abuse Review. - jrg. 2 nr. 4 (1993) ; p. 263-270

The sexual abuse of children in developing countries by international tourists has received increased attention recently, much of it concentrating upon the activities of pedophiles. The reduction in individual and social constraints associated with tourism and international travel, and an easier access to children for sex in certain destinations, also increases the potential for situational child sexual abuse to occur. This article reports on a literature study of the situation in the Philippines, Sri Lanka, and Thailand, which found extensive evidence of the use of children for sex by international tourists. The paper suggests that remedial action is required on 3 levels: in the tourist receiving and sending countries and in the international arena. 29 references.

KARP, C.L.

Treatment strategies for abused children / C.L. Karp, T.L. Butler. - Thousand Oaks : Sage, 1996

LANNING, K.V.

Child molesters: a behavioral analysis for law enforcement officers investigating cases of child sexual exploitation / K.V. Lanning. - Arlington: National Center for Missing and Exploited Children, 1992. - 75 p.

This report provides information on behavioral patterns and features of child molesters to assist law enforcement officials investigating cases of child sexual abuse or exploitation. The report provides answers to questions about how and why sex offenders commit such crimes, and what investigators can look for in offenders' behavior to assist with detection, identification, and conviction. Definitions of basic terms are presented, and a typology of terms and categories is defined. Law enforcement officials can apply useful information to an investigation based on the behavior of offenders before they are identified or arrested. Demographic characteristics of offenders are reviewed, and the behavioral patterns that can help law enforcement identify pedophiles are discussed. Other topics and issues examined include the collection of various types of child pornography and erotica by offenders, the role of officials after identification, dealing with investigative problems and procedures, and obtaining search warrants in special cases. Appendixes provide information on search warrants; a chart of the cycle of violence; and a chart detailing information on sexually abused children, sexually exploited children, and missing children. 12 references and 2 tables.

LANNING, K.V.

Child sex rings: a behavioral analysis / K.V. Lanning. - Arlington: National Center for Missing and Exploited Children, 1992. - 77 p.

This book provides an overview of sexual exploitation and the operation of child sex rings from the perspective of criminal justice investigations. Sexual victimization and exploitation are defined, and the dynamics of child sex rings are explained. Investigative techniques are also addressed. Specific topics include characteristics and types of child sex rings, offender strategies, scenarios, false allegations, and corroboration of evidence. Appendices provide sample protocols for investigating multi-victim, multi-offender child sexual exploitation and an overview of macro-case investigations. 21 references and 3 figures.

MANNARINO, A.P.

A follow-up study of factors that mediate the development of psychological symptomatology is sexually abused girls / A.P. Mannarino, J.A. Cohen

In: Child Maltreatment, Jrg. 1, nr. 3 (1996), p. 246-260

MUNCSCHE, S.

Computer bulletin boards and child sexual exploitation / S. Muncsch, C. Alexander, G. Burgasser, B. Vanarsdall
In: Ninth national symposium on child sexual abuse. - Huntsville: National Children's Advocacy Center, 1993. - 17 p.

This chapter presents a Ninth national symposium on child sexual abuse workshop paper on computer bulletin boards and sexual exploitation. This paper includes the testimony of the Postal Inspector, Paul M. Hartman, to the Senate Judiciary Committee on the use of computers and computer bulletin boards by pedophiles to network with other pedophiles. This testimony explains how pedophiles store records and evidence and transmit child pornography from computer bulletin boards. The paper also includes articles on the use of personal computers and computer bulletin boards by pedophiles to exchange information on potential child victims and outlines the provisions of Protection Enforcement 1988 that deal with child exploitation and other obscenity-related issues.

O'BRIEN, S.

Child pornography / S. O'Brien. - Kendall Hunt Publishing Company, 1983

RESSLER, R.K.

Crime classification manual, the standard system for investigating and classifying violent crimes / R.K. Ressler, J.E. Douglas, A.W. Burgess. - Simon & Schuster, 1993

ROSENBERG, D.A.

Unusual forms of child abuse / D.A. Rosenberg

In: The battered child / M.E. Helefr, R.S. Kempe, R. Krugman. - The University of Chicago Press, 1997. - p. 440

SENEVIRATNE, M.

Child abuse: the case of Sri Lanka / M. Seneviratne

In: Child Asia. - jrg. nr. March-April (1992); p. 13-15

This article examines child abuse and sexual exploitation of children in Sri Lanka. Historically significant features of Sri Lanka society are discussed to clarify present-day forms of abuse, including the role of the family, extended family, and elders; the differences between the treatment and protection of boys and girls; and the vulnerability of boys to pedophiles. The causes of child prostitution and pornography are examined, including poverty and family structure issues.

SHEPHERD, J.R.

Child abuse and exploitation: investigative techniques / J.R. Shepherd, B. Dworin, R.H. Farley, B.J. Russ, P.W. Tressler. - Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (DOJ): Washington, 1992. - 285 p.

This manual provides law enforcement personnel with guidelines for investigating suspected or alleged child abuse. Early chapters identify the underlying causes of child abuse; provide basic medical information on soft tissue injuries, burn, fractures, head injuries, facial injuries, and abdominal injuries; and present information on the nature and dynamics of incest, the indicators of sexual abuse, the incest cycle of abuse, the child sexual abuse accommodation syndrome, investigations of suspected or alleged incest, and medical examinations. Various aspects of child sexual and exploitation are explored, including pedophilia, child prostitution, and child pornography. Situational problems often encountered in child abuse investigations are presented along with suggested solutions. The manual describes the skills needed to interview a young child successfully about alleged sexual abuse and explains the dynamics involved in interviewing the alleged victim, the suspect, and other key individuals. The authors delineate the investigative phases of cases involving voluntary missing children or runaways, victims of parental kidnapping, children abducted by unknown individuals, and unknown missing children. In addition, they provide guidelines for turning investigative information into an effective trial presentation and offer advice for overcoming procedural obstacles. Appendixes provide additional information on the topics covered in each chapter. Numerous references and 16 figures.

BIJLAGE II

Deelnemerslijst Landelijke Werkgroep Bestrijding Kinderprostitutie en Kinderpornografie

Hr. J. De Beer, Vakgroep Jeugd- en Zedenzaken, District Eemland-Noord, Baarn
Hr. O.D. den Breejen, Gemeentepolitie Amsterdam, Bureau Sociale Jeugd- en Zedenpolitie
Hr. R. Bilo, Bureau Vertrouwensarts/ Advies en Meldpunt Kindermishandeling Rotterdam
Hr. J. Doek, Vrije Universiteit Amsterdam
Hr. J. Frenken, Rijksuniversiteit Leiden en Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO), Utrecht
Mw. M. Goderie, Verwey Jonker Instituut, Utrecht
Mw. L. Van Gurp, TransAct, Utrecht
Hr. H. Hagen, Centrale Recherche Informatiedienst (CRI), Zoetermeer
Hr. J. Hermans, Regio Politie Limburg Noord
Hr. J. Hoek, Gemeentepolitie Amsterdam, Bureau Sociale Jeugd- en Zedenpolitie
Hr. P. Huijbregts, Politieregio Utrecht, Bureau Jeugd en Zeden
Mw. M. Kamerbeek, Project 'Pretty Woman', Utrecht
Hr. K. Kooijman, Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW)/ Voorkoming van Kindermishandeling (VKM)
Mw. L. Kuijvenhoven, Hoofdbureau Politie Rotterdam
Mw. F. Lamers-Winkelman, Vrij Universiteit, Faculteit der Psychologie en Pedagogiek, Vakgroep Pedagogiek
Mw. D. Malkus, Prostitutie Maatschappelijk Werk, Stichting Humanitas, Rotterdam
Hr. S. Meuwese, ECPAT NL/ Defence for Children International (DCI)
Mw. A. Nederlof, Ministerie van Buitenlandse Zaken, DSI/SB
Hr. B. Nederpel, Politie Haaglanden, Coördinatiepunt Internationale Recherche Samenwerking (CRS)
Mw. D. Ooms, Stichting Jeugdzorg Rotterdam
Hr. R. Van Outsem, Bureau Jeugdzorg Amsterdam Zuid-Oost
Mw. M. Rauhé, Consultatieteam Incest Enschede e.o.
Hr. H. Van Reenen, Stichting Hulp en Welzijn Leeuwarden, vervangen door: Mw. A. Zijlstra, Steunpunt Bestrijding Seksueel Geweld Friesland
Hr. B. Rensen, GG & GD Utrecht
Hr. G. Roelofs, RIAGG Maastricht
Mw. H. Samson, Ministerie van Buitenlandse Zaken, DMD/RM
Mw. J. De Savornin Lohman, Universiteit van Amsterdam
Mw. T. Schrofer, ChildRight Worldwide, vervangen door: Mw. S. Timman
Hr. J. Staps, Politie Rotterdam-Rijnmond, Afdeling Jeugd en Zeden Zaken
Hr. J. Steenbrink, Arrondissementsparket Amsterdam, vervangen door: Mw. J. Van Luyn

Hr. A. Veldkamp, Landelijk Bureau Raad van de Kinderbescherming, Utrecht

Hr. H. Vijverberg, Landelijk Selectie- en Opleidingsinstituut Politie (LSOP) Leusden/ Bureau Opleiden, Politie Haaglanden

Hr. P. Van Wijk, Stichting PolitieVormingscentrum, SPV

Mw. A. Wolthuis, ECPAT NL/Defence for Children International (DCI)

BIJLAGE III

Lijst van gebruikte afkortingen

AMA:	Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker
AMK:	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
BVA:	Bureau Vertrouwens Arts
CBS:	Centraal Bureau voor de Statistiek
CID:	Centrale Informatie Dienst
CRI:	divisie Centrale Recherche Informatie
CRS:	Coördinatiepunt Internationale Recherche Samenwerking
DCI:	Defence for Children International
DCRI:	Divisie Centrale Recherche Informatie
ECPAT:	End Child Prostitution in Asian Tourism/ Stop Seksuele Uitbuiting van Kinderen
FIOM:	Federatieve Instellingen Ongehuwd Moederschap
HNOK:	HulpverleningsNetwerk voor Ouders van Kinderpornoslachtoffers
ILO:	International Labour Organisation
ISTD:	Institute for Study and Treatment of Delinquency
KLPD:	Korps Landelijke Politie Diensten
LSMK:	Landelijk Steunpunt Melden van Kindermishandeling
LSOP:	Landelijk Selectie- en Opleidingsinstituut Politie
MKD:	Medisch Kinderdagverblijf
MOB:	Met Onbekende Bestemming
ML:	‘Meagan’s Law’, wet vernoemd naar slachtoffer van misbruik
NGO:	Niet Gournementele Organisatie
NIMBY-syndroom:	Not In My Back-Yard Syndroom
NISSO:	Nederlands Instituut voor Seksuologisch Sociologisch Onderzoek
NIZW:	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
OCOM:	Overleg Coördinatie Onderzoeken Mensenhandel
OM:	Openbaar Ministerie
PBAM:	Politiële Beleids- en Adviesgroep Mensenhandel
PMW:	Prostitutie Maatschappelijk Werk
pv:	Proces Verbaal
RINO:	Regionaal Instituut Nascholing en Opleiding
RUU:	Rijksuniversiteit Utrecht
SJHMN:	Stichting Jeugdhulpverlening Midden Nederland
SOA:	‘Sex Offenders Act’

SPV:	Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundige
UN:	United Nations
VICLAS:	Violent Crime Linkage Analysis System
VKM:	Vereniging tegen Kindermishandeling
VN:	Verenigde Naties
WGBO:	Wet op de Geneeskundige Behandelings Overeenkomst
WJH:	Wet op de JeugdHulpverlening
WvS:	Wetboek van Strafrecht

BIJLAGE IV

Lopend en recent onderzoek op het gebied van kinderprostitutie en kinderpornografie

Onderzoek Klachtvereiste

Onderzoek naar het functioneren van de wetgeving m.b.t. het klachtvereiste.

Afronding onderzoek en rapport: september 1998

Verwey Jonker Instituut

Kromme Nieuwgracht 6

3512 HG UTRECHT

Tel.: 030-2300799

Driejarig (1996-1999) onderzoek ten behoeve van verbetering hulpverlening

Dit onderzoek is gericht op het groeiend aantal jonge meisjes dat in de provincie Utrecht door toedoen van pooiers in de prostitutie wordt gelokt of gedwongen. Onder andere de Jeugd- en Zedenpolitie, de Stichting Jeugdhulpverlening Midden Nederland (SJHMN) en de Raad voor de Kinderbescherming werken samen aan een tweedelig doel: enerzijds het opsporen en uit de prostitutie halen van de meisjes en anderzijds het strafrechtelijk vervolgen van de pooiers.

Project 13

Postbus 14102

3508 SE UTRECHT

Projectleider: Karin van der Linden

Tel.: 030-2500250

Onderzoek naar aard en omvang allochtone en autochtone minderjarige meisjes in de prostitutie

In dit onderzoek wordt naast aard en omvang tevens getracht inzicht te verkrijgen in aspecten die van belang zijn voor de ontwikkeling van beleid ter preventie en bestrijding van deze prostitutie.

Duur onderzoek: 8 maanden (december 1997 - juli 1998)

Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO)

Postbus 5018

3502 JA UTRECHT

Contactpersoon: Liesbeth Venicz

Tel.: 030-2304010

Markscan Jeugdprostitutie

Politie-onderzoek naar de aard/ernst en omvang van het fenomeen jeugdprostitutie in Nederland. Dit gebeurt door middel van de 'markscan-methode', die door middel van codes individuen registreert.

Regio Politie Utrecht, divisie recherche

Postbus 3337

3760 DH SOEST

Tel.: 035-6098514

Eindrapportage van de Werkgroep Meldpunt Kindermishandeling: Advies- en meldpunten kindermishandeling

Oktober 1997

In dit rapport wordt een concreet voorstel gedaan voor het instellen van een netwerk van advies- en meldpunten kindermishandeling. De werkgroep beschrijft de wijze waarop de meldpunten moeten gaan werken.

Secretariaat van de Werkgroep Meldpunt Kindermishandeling

p.a. Postbus 972

6040 AZ ROERMOND

Tel.: 0475-391582

Kindermishandeling

juni 1998

Vermoede gevallen van niet-natuurlijke dood ten gevolge van mishandeling bij kinderen en jeugdigen (0-18 jaar); een enquête onder huisartsen en kinderartsen.

Geaccepteerd door het Nederlands Tijdschrift Geneeskunde.

Kuyvenhoven M.M., Hekkink C.F., Voorn T.

Correspondentie aan:

dr. M.M. Kuyvenhoven

Vakgroep huisartsgeneeskunde

Rijksuniversiteit Utrecht

Universiteitsweg 100

3584 CG UTRECHT

Tel.: 030-2538188

Kinderprostitutie in Nederland

Juni 1997, rapport

Terre des Hommes

Van Speijkstraat 3

2518 EV DEN HAAG

Contactpersoon: Merel Hoogendoorn

Tel.: 070-3637940

Onderzoek naar de Motieven van Minderjarige Prostitueés

In kader opleiding Culturele Antropologie, onder begeleiding van de Mr. A. De Graaf Stichting te Amsterdam en ChildRight Worldwide

Contactpersoon:

Simone Timman

Tel.: 020-6274993/ 020-6247149

De fuik als opvangnet. Een verkenning naar de achtergronden en oorzaken van jeugdprostitutie

Doctoraalscriptie, vakgroep Sociologie, Rijksuniversiteit Groningen.

Augustus 1997

Contactpersoon:

Gertrin van Lune

Tel.: 035-6098514